

ભગવાનશ્રીકૃદ્કુદ-કહાનજૈનચામખાળા પુષ્પ-૧૬

ૐ

ઓ ઘોતરાગાય નમ

શ્રી કુદવક બ્રહ્મચારી વર્મદાસ વિરચિતા

સમ્યગ્જ્ઞાન દીપિકા

અનુવાદક

શાહ સોમચંદ અમથાલાલ

કલોલ—ગુજરાત

ગીઝ મ ૨૪૭૩

વિ સ ૨૦૦૩

ઈ સ ૧૯૪૭

પ્રકાશક

શ્રી જૈન સ્વાધ્યાય મંદિર ટ્રસ્ટ

સોનગઢ—(કાઠિયાવાડ)

કિંમત રૂ. ૧-૪-૦

ॐ ઉ પો દ્ વા ત ॐ

૧ આ સમ્યગ્જ્ઞાનદીપિકા ગ્રંથ કુ મક જ્ઞાનચારી
શ્રી ધર્મદાસજીએ દિંદીમા ગ્ચીને વિક્રમ સ ૧૯૪૬ ના
મહા સુદ ૧૫ ના રોજ ઉપાવી પ્રકાશીત કર્યો હતો આ
ગ્રંથની પ્રસ્તાવના તથા ભૂમિકા મધ્યકારે પોતે લખેલ છે
તેથી અહીં લખવાની જરૂર નથી

૨ આ ગ્રંથમાં આત્માના શુદ્ધસ્વભાવનું વિવરણ
કરવામાં આવ્યું છે સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રગટ કરવા માટે આ દીપિકા
સમાન છે તેથી આ ગ્રંથનું નામ સમ્યગ્જ્ઞાન-દીપિકા રાખ
વામાં આવ્યું છે સમ્યગ્જ્ઞાનને બોધવિજ્ઞાન પણ કહેવામાં
આવે છે તે બોધવિજ્ઞાન થતા આત્મા પોતે પોતાનો સ્વ
પ્રકાશક ધાય છે અને સ્વપ્રકાશક થતા પરપ્રકાશક પણ
સહેજે ધાય છે સ્વપ્રકાશકપણા વિના પરપ્રકાશકપણ
મિથ્યા જ હોય છે

૩ આ ગ્રંથમાં ચિત્રો આપ્યા છે તે સમજવા માટે
ગ્રંથમાં કંપે ખાતે તેનું સ્વરૂપ છે તે ચિત્રો નીચે આપ્યું છે
માટે તે વાંચી ચિત્રોના ભાવ સમજવા

૪ આ ગ્રંથમાં, આત્માનું સ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્યજ્યોતિ
સ્વાનુભવગ્રમ્ય છે એમ અનેક સ્થળે દર્શાવેલું અને દર્શાવેલું
આપી સમજાવ્યું છે, તથા સદગુરુના મધ્યકારે ઉપદેશને
આગ્રહ લેવા અનેક સ્થળે સૂચવ્યું છે

૫ હવે આ ગ્રંથની વિશિષ્ટતા ઉપર ધ્યાન ખેંચવામા આવે છે—

(૧) કર્મવિવરણ

કર્મવિવરણનો વિષય પા ૩૫ થી ૫૪ સુધી આપવામા આવ્યો છે તેમા યાનાવરણી કર્મનું સ્વરૂપ પા ૩૭-૩૮ મે દર્શનાવરણીયકર્મનું સ્વરૂપ પા ૩૯ મે, નામ-કર્મનું સ્વરૂપ પા ૪૯ મે, યોગકર્મનું સ્વરૂપ પા ૫૧-૫૨ મે તથા અતરાયકર્મનું સ્વરૂપ પા ૫૩ મે આપ્યું છે તે ખાસ વાચવા જેવું છે તે એમ બતાવે છે કે —

શુભ અને કર્મ જુદા જુદા દ્રવ્યો હોવાથી કાંઈ એક બીજાનું કાંઈ કરી શકતાં નથી શુભ તેનો યાતા છે પણ તેનો કર્તા બોક્તા નથી, શુભ વિકાર કરે ત્યારે કર્મના ઉત્પત્તિ ઉપર આરોપ કરીને એમ બોલાય છે કે કર્મના ઉદયથી વિગર થયો, પણ તે કથન ઉપચારમાત્ર છે—એમ સમજવું ખરું તત્ત્વ એ છે કે શુભ પોતે સ્વતંત્રપણે કર્મને વશ થાય છે અને તેથી કુખી થાય છે

(૨) શાસ્ત્રોના અર્થ સંબંધી

શાસ્ત્રોમાં ઉપચાર કથનો કેવા પ્રકારના હોય છે તેના તથા સુદર દષ્ટિ આ ગ્રંથમા આપવામા આવ્યા છે તે નીચે પ્રમાણે છે—

૧ “ જેમ દાથીના દાત બહાર જોવાના જુદા છે તથા અદર આવવાના ખાવાના જુદા છે, એ જ પ્રમાણે જોત, ઝપિ, મુનિ, આચાર્યના રચેલ સિદ્ધાંત શાસ્ત્ર સત્ર

પુગણાર્થિક છે તે તો દાથીના મહારના દાત જેવા સમજવા તથા અદરનો ખરો આચમ જેનો જે તે જાણે છે "

આ દષ્ટાંત એમ સૂચવે છે કે શાસ્ત્રોમા ધન્યા ઉપચાર કથનો છે તેનો આશય પકડીને પરમાર્થ અર્થ સમજવો ને શાસ્ત્રોની પકડ કરવામાં આવશે તો શાસ્ત્રનો આશય સમજાશે નહિ.

૨ ' એક શાકુકારે પોતાના પુત્રને પરોઢ મોઢાં ચો ફટલાકે દિવસ પછી દીકરાની વડુ બોલી કે ' હુ તો વિધવા ધર્મ મર્મ ત્યારે તે મોઢે પોતાના પુત્રના નામપર પત્ર મોકલ્યો તેમાં આ પ્રમાણે લખ્યું કે ' હે દીકરા ! તારી વડુ તો વિધવા ધર્મ મર્મ છે ' એટલે તે શેડનો પુત્ર આ પત્ર વાંચીને શોક કરવા લાગ્યો ત્યાં રાધાએ પૂછ્યું કે ' તુ શા માટે શોક કરે છે ? ' ત્યારે તેણે કયું કે ' મારી સ્ત્રી વિધવા ધર્મ મર્મ ' એ સામળીને પેનો માણસ કહે છે કે ' હુ તો પ્રત્યક્ષ છુંવો મોલુદ છી જતા તારી સ્ત્રી વિધવા ફરી રીતે ધર્મ ' ત્યારે તે શેડનો પુત્ર બોલે કે ' તમે કહો છો તે તો સત્ય છે પરંતુ મારા દાદાજીની લખેલી ચીઠ્ઠી આવી છે તેને જુઠી કેમ માનું ? '

આ દષ્ટાંત એમ સૂચવે છે કે જાતનીઓ શાસ્ત્રનો આશય જાણવા નથી અને આશય સમજ્યા વગર કહે છે કે ' શાસ્ત્રમાં કઈના ઉલ્લેખી, નિમિત્તથી કાપ છે તેમ લખ્યું છે, તે શું ખોટું છે ? ' જાતનીઓ કહે છે કે ' વાઈ ! શાસ્ત્રકારનો આશય તો એ છે કે-આત્મા પોતે દેવાત છે

અને તેની પરિણતિ કર્મના ઉદ્વેગથી કે નિમિત્તથી થાય એમ માન્યુ તે તો તારી દૈવાતિમાં તારી સ્ત્રી ગડે અને 'મારી સ્ત્રી વિધવા થઈ ગઈ' એમ બોલીને પોક મૂક્યા જેવુ છે શાસ્ત્રના એ કથન તો ઉપચાર માત્ર કર્મની અવસ્થાનુ અને નિમિત્તનુ જ્ઞાન કરાવવા માટે છે

૪ "શાસ્ત્રમા લખે છે કે-મુનિ બાવીસ પરિવ્રજ સદન કરે છે તેર પ્રકારના ચારિત્રને પાળે છે, દશલક્ષ્યુધર્મને પાળે છે બાર ભાવનાને ચિંતવે છે બાર પ્રકારના તપ કરે છે, ઇત્યાદિ મુનિ કરે છે, હવે અહીં આવો વિચાર આવે છે કે-મુનિ તો એક અને પરિવ્રજ બાવીસ, ચારિત્ર તેર પ્રકારનુ, દસલક્ષ્યુધર્મ વા એક ધર્મના દસ લક્ષ્યુ, બાર તપ અને બાર ભાવના ઇત્યાદિક બીજી ઘણી ભૂમિકા કાઢી અન્ય છે અને બાવીસ પરિવ્રજ કાઢી અન્ય છે બાવીસ પરિવ્રજને તથા મુનિને અગ્નિ-ઉપ્વૃતાવત્ વા સૂર્ય-પ્રકાશ વત્ મેળ નથી એ જ પ્રમાણે તેર પ્રકારના ચારિત્રને તથા મુનિને અગ્નિ-ઉપ્વૃતાવત્ વા સૂર્ય-પ્રકાશવત્ મેળ નથી એ જ પ્રમાણે દશલક્ષ્યુધર્મ બાર તપ, બાર ભાવનાને અને મુનિને અગ્નિ-ઉપ્વૃતાવત્ વા સૂર્ય-પ્રકાશવત્ મેળ નથી" (૧૫૧-૧૫૨)

આ કથન એમ સૂચવે છે કે મુનિને તો એક વીત રાગભાવ અને તેની વૃદ્ધિ થાય છે બાવીસ પરિવ્રજ, તેર પ્રકારના ચારિત્ર, દશલક્ષ્યુધર્મ, બાર પ્રકારના તપ, બાર

ભાવના એ તો વિશ્વ અને નિમિત્તા બોલે છે રીતરામ
 ૫
 બાવમા બોલે પડતા નથી જોઈથી શુદ્ધતા તેથી રીતરામતા
 અને તે ધર્મ છે એમ કહેવાનો જાનીઓનો આશય છે
 વિશ્વ અને નિમિત્તા બોલે બતાવવા માટે બધા બોલે છે
 અતઃ પરિણતીના તે બેગે નથી

(૩) પ્રથમારે કરેલી ભવામયો

૧ જાણને જન્મમરણાદિ સસારથી-દુ ખથી અયમ
 ધવાની ઈચ્છા હોય તથા સદાકાળ એ જન્મનિ ન્યોતિથી
 મળી જવાની ઈચ્છા હોય તો તે પ્રથમ સાચુર આજ્ઞા
 પ્રમાણે આ સમ્યગ્જ્ઞાનદીપિકા નામના પુસ્તકને આદિથી
 અત્યુધી સજો-મનન કરો (મ યકર્તાની સૂચના પા ૧૧)

૨ અમળે સમળે સમજમા સમજને નિશ્ચયમાર
 ધર્મદાસ કુમક કહી, તમ પાવો ભવપાર
 (પા ૧૨)

(૪) ઉપાદાન-નિમિત્ત સંબંધ

આ પ્રથમા જે ચિત્રો આપ્યા છે તેમા એક ચિત્રમાં
 સુદર મરેલી જી છે અને તે સ્ત્રીનું મડદુ જોઈને જુદા
 જુદા જોનારા જુદા જુદા પ્રજાગ્ના બાવો ઉત્પન્ન કરે છે-
 એમ દર્શાવ્યું છે તે ચિત્ર સિદ્ધ કરે છે કે નિમિત્ત જીવને
 મર્ષ કરવું નથી પણ જીવ (ઉપાદાન) પોતે તે તરફ
 લક્ષ કરીને પોતાને રુચે તેવા બાવો કરે છે કેમ કે નિમિત્ત
 તો બધા જોનારાને સમાન હતું માટે તે ચિત્ર ઉપરથી

ઉપાદાન અને નિમિત્ત બનેનું સ્વતંત્રપણું જોમ છે તેમ
મમજનુ

૬ મુમુક્ષુઓને બાલામણુ

પાંડકોએ આ પુસ્તકનો સદ્મદદ્દિથી અભ્યાસ
કરવો કેમકે સત્યાત્મનો ધર્મભુદ્ધિ વડે અભ્યાસ તે સમ્ય
ગદર્શનનું કારણ છે, આ ઉપરાંત શાસ્ત્રાભ્યાસમા નીચેની
બાબતો ખાસ લક્ષમા રાખવી —

(૧) સમ્યગદર્શનથી જ ધર્મની શરુઆત થાય છે

(૨) સમ્યગદર્શન પામ્યા સિવાય કાર્ષપણ જીવને
સાચા મત, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, તપ પ્રત્યાખ્યાન વગેરે
હોય નહીં કેમકે તે ક્રિયા, પ્રથમ પાંચમે ગુણરચાને શુભ
ભાવરૂપે હોય છે

(૩) શુભભાવ જાની અને અજાનીને બન્નેને થાય
છે પણ અજાની તેનાથી ધર્મ યશે એમ માને છે અને
જાની (તે હેય ભુદ્ધિએ હોવાથી) તેનાથી કદી ધર્મ થાય
નહી એમ માને છે

(૪) આ ઉપરથી શુભભાવ કરવાની ના પાડવામા
આવે છે એમ મમજનુ નહી પણ તેને ધર્મ માનવો નહી
કે તેથી ક્રમે ક્રમે ધર્મ યશે એમ માનવું નહી કેમકે
અનત વીતરાગોએ તેને બંધનું કારણ કહ્યું છે

(૫) એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યનું કાર્ષ કરી શકે નહી,
પરિણામથી શકે નહીં, પ્રેરણા કરી શકે નહીં, અસર, મદદ
કે ઉપકાર કરી શકે નહીં, લાભ નુકસાન કરી શકે નહીં,

મારી છવાડી સહે નહીં, સુખ દુઃખ આપી સહે નહીં-એવી દરેક દ્રવ્ય-ગુણ પર્યાયની સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા અનત યાત્રી એએ પોકારી પોકારીને કહી છે

(૧) જિનમતમાં તો એવી પરિપાટી છે કે પહેલાં સમ્યક્ત્વ હોય પછી વ્રત હોય દરે સમ્યક્ત્વ તો સ્વ-પરતુ મહાન યતાં યાય છે તથા તે મહાન દ્વ્યાનુયોગનો અભ્યાસ કરતાં યાય છે માટે પહેલાં દ્વ્યાનુયોગ અનુસાર મહાન કરી સમ્યક્દષ્ટિ થયું

(૭) પહેલે ગુણસ્થાને જિજ્ઞાસુ હોવાને સામ્યનો અભ્યાસ વાચન-મનન, યાત્રી પુરુષનો ધર્મોપદેશ સાંભળવો, નિરંતર તેમના સમાગમમાં રહેવું, દેવ દર્શન, પૂજા ભક્તિ, દાન વગેરે શુભ ભાવો હોય છે પરંતુ પહેલે ગુણસ્થાને માયા મન, તપ વગેરે હોતા નથી

(૮) ઉપરના દષ્ટિએ જોનારને નીચેની બે યાત્રા યાત્રાનો સંભવ છે —

૧-આવા ક્યન સાંભળવાથી કે વાંચવાથી ચોક્કાને બધું નુકસાન થવા સંભવ છે ૨-દાસ લોકો જે કાંઈ વ્રત, પંચખાણ પ્રતિમણાદિ ક્રિયા કરે છે તે છોડી દેને

તેનો ખુલાસો નીચે પ્રમાણે છે —

૧-સત્યથી કાંઈપણ આવે નુકસાન થાય એમ કહેવું તે ભૂલભરેલું છે અર્થાત્ અમત્ ક્યનથી લોકોને સાજા થાય એમ માનવા બરાબર થાય છે સત્ સાંભળવાથી કે વાંચવાથી આવેને કદી નુકસાન થાય જ નહિ અને ૨-વ્રત-પંચખાણ

કરનારાઓ યાત્રી છે કે અયાત્રી છે તે જાણવાની જરૂર છે જો તેઓ અયાત્રી હોય તો તેને સાચા મતાંકિ હોતા જ નથી તેથી તે છોડવાનો પ્રશ્ન જ નથી જો નત કરનાર યાત્રી દરો તો હજારો દશામા તે મત ઠોડી અશુભમા જશે તેમ માનવું ન્યાય વિરુદ્ધ છે પરંતુ એમ બને કે તે કમેકમે શુભભાષને ટાળી શુદ્ધને વધારે પણ તે તો લાજનું કારણ છે, નુકસાનનું કારણ નથી માટે સત્ત્વ કમનથી ફાઇને નુકસાન થાય નહિ

૭ આ મથમા ૭૩ મા પાને અમૂર્ત પદાર્થોને નિગદાર' દક્ષા છે, તેનો અર્થ 'મૂર્ત પદાર્થોનાં આકાર તેમને હોતો નથી' એટલે કવો અમૂર્ત પદાર્થોને પણ પોતાનો અમૂર્ત આકાર તો હોય છે એમ સમજવું

૮ આ મથનુ ગુજરાતી ભાષાતર સ્વધર્મોબધુ ક્રોનાનિવાસી ભાષા સોમચદ અમથાલાલે ધર્મશુદ્ધિએ કરી આપ્યું છે, તથા ભાષા દરિલાલ જીવગજ બાયાણીએ આ મથના ચિત્રો તૈયાર કરાવી આપવામાં તથા ખીજા જે ભાષાઓએ ધર્મશુદ્ધિથી આ મથ તૈયાર કરવામાં જે મદદ આપી છે તે બદલ દ્રષ્ટ તરફથી તેમનો હિપકાર માનવાની રજા લઉં છું

વીર રાજા

રાગણ શુદ્ધ

સોનગઢ

રામણ માણેકચંદ દારી

પ્રજાપ,

મી જેન સ્વાધ્યાય મદિર દૂર

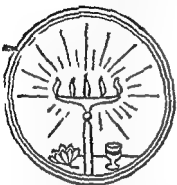
સોનગઢ

અનુક્રમણિકા

વિવર

૧	મથકર્તાની પ્રભાવના	૫૧૭
૨	શ્રુતિકા	૧
૩	સમ્યગ્જ્ઞાનદીપિકા પ્રારંભ	૩
૪	ચિત્રદાર	૧૭
૫	નિર્વિકલ્પ શુદ્ધિ આનંદ સુચક ચિત્રદરતાયુક્તી ચક્ર	૨૨
૬	વસ્તુસ્વભાવ વિવરણ	૨૨
૭	નયોદય પ્રમુખાત પદ્યથી રચિત આત્માનુ સ્વરૂપ	૨૩
૮	જ્ઞાનાવસ્થાવિકાસ વિવરણ	૩૨
૯	દર્શનવસ્થાવિકાસ વિવરણ	૩૫
૧૦	વેદનીયકર્મ વિવરણ	૩૮
૧૧	મોક્ષનીયકર્મ વિવરણ	૪૦
૧૨	આયુકર્મ વિવરણ	૪૩
૧૩	નામકર્મ વિવરણ	૪૫
૧૪	ગોત્રકર્મ વિવરણ	૪૭
૧૫	અતરાયકર્મ વિવરણ	૫
૧૬	ભાતિખંડન દષ્ટાંત	૫૨
૧૭	કેવલ દષ્ટાંત સમઘ પ્રારંભ	૫૫
૧૮	નવદારા આત્મવસ્તુ વિવરણ	૧૩૪
૧૯	આત્મપ્રાપ્તિનો પ્રકાર	૧૩૬
૨૦	આક્રિયન ભાવના	૧૪૮
૨૧	ભેદજ્ઞાન વિવરણ	૧૬૫
		૧૬૭

— ગ્રંથકર્તાની સૂચના —

સમ્યક્જ્ઞાનદીપિકા,
દૃષ્ટાન્ત-જેમ દીપકજ્યોતિના
પ્રકાશમા દોષ ઈચ્છાનુસાર
પાપ અપરાધ કામ કુશીલ
વા દાન પૂજા વ્રત શીલા
દિક કરે, અર્થાત્ જેટલા
સંસાર અને સસારથી જ
તન્મય આ સસારના

શુભાશુભ કામ ક્રિયા કર્મ અને એ સર્વજ્ઞ કેલ છે તે
આ દીપકજ્યોતિને પણ લાગતા નથી તથા દીપકજ્યોતિથી
દીપ-જ્યોતિનો પ્રકાશ તન્મયી છે તેને પણ જન્મમરણા-
દિક પુણ્ય-પાપરૂપ (સસાર) લાગતો નથી, તે જ પ્રમાણે
સ્વસ્વરૂપ રચાનુજનગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનમયિ પરમબ્રહ્મ પર
માત્રા સદાકાય જાગતી જ્યોતિ છે તે મરતી નથી, જન
મરતી નથી, નાની નથી, મોટી નથી, નારતી નથી, અસ્તિ
નથી, અહીં નથી કે ત્યાં નથી તથા તેને ન પાપ લાગે છે,
ન તેને પુણ્ય લાગે છે, ન તે જ્યોતિ બોલે છે કે ન તે
(જ્યોતિ) હાલે-ચાલે છે એ જ્યોતિના અંદર બહાર
કે મધ્યમા સસાર નથી, વળી તેવી જ રીતે તે જ્યોતિ
જે છે તે સસારની અંદર બહાર કે મધ્યમા નથી, જેમ

લવણનો ઠરકો પાણીમા મળી જાય છે તેમ કેઈને જન્મ
 મરણાદિક સંસારથી-દુ ખથી અવગ થવાની ઇચ્છા હોય
 તથા સદાકાય એ જાગૃતિજ્યોતિથી મળી જવાની ઇચ્છા
 હોય તો તે પ્રથમ સદ્ગુરુઆજ્ઞાપ્રમાણે આ સમ્યક્જ્ઞાન
 દીપિકા નામના પુસ્તકને આદિથી અત્યુધી ભણે
 મનન કરે.

ગ્રંથકર્તાની પ્રસ્તાવના

આ પુસ્તકમાં પ્રથમ આ પ્રસ્તાવના, ત્યાર પછી આ પુસ્તકની ભૂમિકા, પછી આ પુસ્તકનો પ્રારંભ, ચિત્રદ્વાર, નિર્વિકલ્પ શુક્લધ્યાનનું સૂચક ચિત્રહસ્તા-શુદ્ધીચક્ર, જ્ઞાનાનર્ણકર્મચિત્ર, દર્શનાવર્ણીચિત્ર, વેદની, મોહની, આયુ, નામ, જોન અને અતરાયકર્મ, ત્યાર પછી દૃષ્ટાન્ત-સમાધાન છે તેમાં એ- પ્રશ્ન-આત્મા કેવો છે ? કેવી રીતે પામીએ ? તેના ઉપર દૃષ્ટાન્ત સમજાવે છે તે પછી દૃષ્ટાન્ત ચિત્ર, આર્કિચનભાવના અને ભેદજ્ઞાન (વર્ણન) કરીને આ ગ્રંથ સમાપ્ત કર્યો છે આ ગ્રંથમાં કેવળ સ્વસ્વભાવ-સમ્યક્જ્ઞાનાનુભવ સૂચક રાજનિરજ છે, કોઈ દૃષ્ટાન્તમાં નહીં કર્યો કે-‘સૂર્યમાં પ્રકાશ કયારથી આવ્યો ?’ તેને સ્વસ્વજ્ઞાનાનુભવ કે જે આ ગ્રંથને સાર છે તેના લાભ થશે નહિ, જેમ જૈન, વિષ્ણુ અને શિવાદિકમતનાળા પરસ્પર લડે છે-તેરનિરોધ કરે છે-મતપક્ષમાં મગ્ન થયા છ અને મોહ મમતા માયા માનને તો છોડતા નથી તેમ આ પુસ્તકમાં નેરવિરોધના વચન નથી, પરંતુ જે અવસ્થામાં સ્વસ્વજ્ઞાન સૂતો છે તે અવસ્થામાં તત્તમનવનવચનાદિથી તન્મયી આ જ સંસાર જાગતો છે તથા જે અવસ્થામાં આ સંસાર સૂતો છે તે અવસ્થામાં સ્વસ્વજ્ઞાન એ નિરોધ તો અત્યંત અવશ્યક છે, અને તે તો

તમારાથી, આનાથી કે તેનાથી મદવાનો નથી, મદરો નહિ અને મર્યો નહોતો, આ પુસ્તક જૈન-વિષ્ણુ આદિ બ્રાહ્મણને વાચવા યોગ્ય છે, કેઈ વિષ્ણુને આ પુસ્તક વાચવાથી જ્ઞાતિ થાય કે 'આ પુસ્તક જૈનોકત છે' તેને કહું છું કે-આ પુસ્તકની ભૂમિકાના પ્રથમારભમા જે મન નમસ્કાર છે તેને ભણીને જ્ઞાતિથી ભિન્ન થવું, સ્વભાવમુચક જૈન-વિષ્ણુ આદિ આચાર્યના રચેલા સંસ્કૃત કાવ્યમંત્ર-ગાથામંત્ર પ્રથમ વાંચ્યા છે પરંતુ આ પછી એક નાનીસરખી અપૂર્વ વસ્તુ છે, જેમ જોળા ખાવાથી મિષ્ટતાનો અનુભવ થાય છે તેમ આ પુસ્તકને આદિથી અત સુધી પૂર્ણ વાચવાથી પૂર્ણાનુભવ થશે, વિના દીઠે-વિના સમજે વસ્તુને કાંઈના બદલે કાંઈ સમજે છે તે મૂર્ખ છે, જેને પરમાત્માનું નામ પ્રિય છે તેને આ પ્રથમ જરૂર પ્રિય થશે આ પ્રથમો સાર આવો લેવો કે-સમ્યક્જ્ઞાનમયી ગુણીને ગુણથી સર્વથા પ્રકારે ભિન્ન છે એજ અવગુણને છોડી સ્વભાવજ્ઞાનગુણ મહુલ કરવો, પછી ગુણને પણ છોડી ગુણીને મહુલ કરવો ત્યાર પછી ગુણ-ગુણીની ભેદરૂપનાથી સર્વથા પ્રકારે ભિન્ન થઈ પોતાને પોતામા પોતામય સ્વસ્વરૂપસ્વાનુભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનમયી સ્વભાવવસ્તુની સાથે મુર્ખપ્રકારાવત્ મળીને રહેવું એજ અવગુણ નાડવાનો તથા સ્વભાવગુણથી તનમયી રહેવાનો (ઉપદેશ) આ અથમા કહ્યો છે જેમ દીપકન્યોતિના પ્રકાશમા કેઈ પાપ કરે વા કેઈ પુણ્ય કરે, પરંતુ એ પાપપુણ્યનું ફળ જે સ્વર્ગ-નર્કાદિક છે

તે આ દીપકજ્ઞયાતિને લાગતા નથી તથા તેને પાપ-પુણ્ય
પણ લાગતા નથી તે જ પ્રમાણે આ સમ્યગ્જ્ઞાનદીપિકા
પુરતકને ભાવના-નાચના વા ઉપદેશ આપવા વડે
કોઈને પોતાના પોતામા પોતામય સ્વસ્વભાવમય સમ્ય-
ગ્જ્ઞાનાનુભવની અચર પરમાવગાદતા થશે તેને પાપ-
પુણ્ય જન્મમરણસંસારનો અર્થ થશે નહિ તથા તેને
જરા પણ શુભાશુભ વાગશે નહિ એવો નિશ્ચય છે
॥ ઇતિ પ્રસ્તાવના ॥

ભૂમિકા

ॐ તત્સત્પરમમહાપરમાત્મે નમઃ ॥

હું, તું, આ, તે, એ ચાર ગુણ છે તેનો પ્રથમ
નિશ્ચય જે કોઈ છે તે જ મૂળ અખલિત અવિનાશી
અચર સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયિ સ્વ-
ભાવવસ્તુ ભૂમિકા છે, જેમ લાખ યોજન પ્રમાણ આ
વડયાકાર જળુદ્રીપની ભૂમિકા છે તે ભૂમિકામા કોઈ
એક અણુરેણુ વા રાઈ નાખે તો અદપદ્ધિવાનને આવો
ભાસ થાય કે આ જળુદ્રીપભૂમિમા નથી જાણવામા
આવતું કે તે એક અણુરેણુ-રાઈ કયા પડી છે, એ જ
પ્રમાણે આ ત્રણસેતતાલીસ (ચન) રાત્રુપ્રમાણ ત્રણલોક
પર્યાકર છે, તે અલોકાકાશની અદર આ ત્રણલોક
અદ્યાત્મ છે પરંતુ એના અનંત અદ્યાત્મ બીજા પણ હોય
તો તે (સર્વ પણ) જે અલોકાકાશમા

બનીને સમાઈ જાય, એવો આ લોકાલોક ના અનત
 બ્રહ્માડ તે સ્વસ્વરૂપસ્વાનુભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનમયી સ્વ
 ભાવનસ્તુભૂમિમાં એ અણુરેણુવત્ ન જાણે કયા પડયો
 છે ? માટે નિશ્ચય સમજે કે સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય
 સમ્યક્જ્ઞાનમયિ સ્વભાવનસ્તુ છે તે નિશ્ચય ભૂમિમાં છે,
 જેમ સૂર્યનો પ્રકાશ પૃથ્વી ઉપર તન્મયીવત્ સર્વન
 પ્રસારણ (કેનાઈ) થઈ રહ્યો છે તેમા એ અણુરેણુ ન
 જાણે કયા પડયો છે ? તેની જ રીતે સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુ
 ભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનમયિ સૂર્યપ્રકાશમા આ લોકાલોક
 અણુરેણુવત્ કોણ જાણે કયા પડયો છે ? એજ ત્રિવેદ
 સાર અથમા શ્રીમત્ નેમિચંદ્ર સિદ્ધાન્તચક્રવર્તિએ કહ્યું છે
 કે ૪૬, ૪૦, ૩૪, ૨૮, ૨૨, ૧૬, ૧૦, ૧૪, ૩૭, ૧૬, ૧૬, ૧૪,
 ૧૬, ૧૪, ૧૨, ૧૨ એમ સાત નકો અને આઠ
 જુગન ઉપર સોન સ્થાનમા ૩૪૩ રાત્રી બનામર લોક
 હશે છે

હવે હું સુમુખજન સમજનમિત્ર ? મરણ કરો, જેમ
 આ લોકાલોક છે તે સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાન
 મયિ ભૂમિમાં છે પરંતુ તે સમ્યક્જ્ઞાનમયિભૂમિમાંથી
 તન્મયી નથી તે જ પ્રમાણે હું, તુ આ, તે એ ચાર
 પણ તન્મયી નથી માટે અલથથા જે હું મુદનક બ્રહ્મ
 ચારીધર્મદાસ બનીને આ સમ્યક્જ્ઞાનદીપિકા નામનું
 આ પુસ્તક બનાવ્યું છે આ પુસ્તકમા ભૂમિમાં સહિત
 દ્વાર (૧૨) સ્થાનએ છે, તેમા પ્રથમ તો મિથ્યાભ્રમ
 જનરૂપ સસારથી સર્વથાપ્રધર વિજિત થવા માટે આ

ભૂમિકા એકાગ્રમન લગાવીને ભણો-(વાચો) ત્યાં પડી ચિત્તદ્વાર જુઓ તથા તેનું નિવરણ ભણો, (પલ્લ તેને) પોતાની રવરવરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય મમ્યજ્ઞાનમયિત્વ ભાવવસ્તુ ન મમજો-ન માનો-ન કરો.

વળી ત્રીજી સ્વરૂપસ્વાનુભવગમ્યમમ્યજ્ઞાનમયિત્વ ભાવવસ્તુ સૂર્યસ્વસ્થાનમા જેવો છે તેવો છે સ્વભાવમા તર્કનો વા સકલપરિવર્તનો અમાન છે, તેના પ્રમાણમા તેને જ પરસ્પર નિરૂદ્ધચિત્ત દુગ્ધાગુલી સૂચક છે-માને જે-કહે છે પણ સમ્યક્જ્ઞાનમયિત્વ ભાવવસ્તુમા તન્મયરૂપ કાપિ કોઈ પ્રકારથી પણ સંભવતો નથી.

ચોથું જ્ઞાનાવર્ણીકર્મચિત્ત છે, તેનો અનુભવ આવે. મમજવો, જેમ સૂર્યને આડા વાદળ સમયાનુસાર રવ યમ જ આવે છે અને જાય છે તે જ પ્રમાણે રવરવરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય મમ્યજ્ઞાનમયિત્વ સૂર્યને મતિ, સુતિ, અનધિ અને મન પર્યાયઆદિ અશ્વનરૂપ આવે અને જાય, અર્થાત્ જ્ઞાનને આવરણ કહે તે જ જ્ઞાનાવરણીકર્મ છે.

પાંચમો બેઠ દર્શનાવરણીકર્મ છે, જેમ દેખનાની ગાંઝિ તો છે પરંતુ દર્શનાવરણાગતિના કર્મ દેખના દેતા નથી.

છઠું સ્થલ વેદની કર્મ છે, તેના બે ભાગ છે ગાતા અને અશાતા, જેમ તનનારને લાંબી સાકરની ચાસણીને કોઈ પુરૂષ જીલવી ચારે તે જ સમયે દિશિત મીઠા સ્વાદનો ભાગ થાય છે, અને ઘણો તો જીભુખાનના

દુ ખનો ભાત ધાય છે, એ દુ ખ-સુખથી ભિન્નસ્વભાવ
થવુ શ્રીગુરૂના ઉપદેશથી

સાતમુ સ્થવ ગોહુનિયન્મ છે, જેમ મરિતારંગ રવ
નનની ખમર નથી તે જ પ્રમાણે ગોહુનિકર્મવગ પોતાને
સ્વસ્વરૂપ સ્વાભાવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયિન્સ્વભાવસ્વરૂપ
સમજતો નથી-માનતો નથી પણ કાંઈનો કાંઈ રૂપ
પોતાને સમજે છે-માને છે

આઠમુ સ્થવ આયુકર્મ છે, જેમ બેડીથી ખરાયેય
પુરૂષ પોતાને દુ ખી સમજે છે-માને છે તે જ પ્રમાણે
આયુકર્મવશ સ્વભાવદ્વિરહિત છવ પોતાને દુ ખી
સમજે છે-માને છે, અર્થાત્ સ્વભાવદ્વિરહિત છવને
આવો નિશ્ચય નથી કે વ્યવહારને આગરાત્ અમૂ
ર્તિક નિરાકાર ઘડ્યામુ-મઠ્યામુવત્ હું આયુકર્મમા
રેકાંઈ રહ્યો છું

નવમુ સ્થલ નામકર્મ છે, જે સ્વભાવદ્વિરહિત
છે તે નામને જ પોતાનુ સ્વસ્વરૂપ સ્વાભાવગમ્ય સમ્ય
ગ્જ્ઞાનમયિસ્વભાવસ્વરૂપ સમજે છે-માને છે, મિથ્યા-
દ્વિને આવો નિશ્ચય નથી કે-જન્મ મરણ નામાત્મિક
શરીરના વર્મ છે પણ જ્ઞાનસ્વરૂપના એ નિજવર્મ નથી

દશમુ સ્થવ ગોત્રકર્મ છે, તેનુ દ્વિષ્ટ-જેમ કુલકાર
નાના-મોટા માટીના વાસણ બનાવે છે તે જ પ્રમાણે
વૃદ્ધિઆન સહવે (એવા) નીચોત્ર-કુચ્ચગોત્રજ

વિજ્ઞાન-દ્રિષ્ટિમાં જીવ નીચ-ઉચ્ચગોત્ર મને કે જે નાપક
નોચગોત્ર-ઉચ્ચગોત્રથી તન્મયિ જની દરેકો નથી

અગિઆરમું સ્થલ અતરાયકર્મ છે, તેનું 'નન-
મેમ રાત્રએ જાહારીને કહ્યું કે- 'આને હમારે કીયા
આપ' પરંતુ જાહારી આપતો નથી તેમ પ્રમાણે ન
ભાવદષ્ટિ રહિત જીવ ધ્યાન તો કરે છે કે 'કુદાન આપ,
લાલ લડે, લોગ લોગણુ, દિપલોગ સેનુ બને
પરાક્રમ-બલ-વિય' પ્રગટ કરે' ત્યાંદિ યજ્ઞ ન કરે
પરંતુ અતરાયકર્મ ધ્યાનનુસાર પૂર્ણતા થયે નથી
એવું એ અતરાયનિવ્રત શ્રીસતગુરના વાણીકર થયેથી
મટે છે

અ જ્ઞાનમયિસિદ્ધપરમશ્રિધી ભિન્ન સમજે છે-ગાને છે-
કહે , તેની એકતા-તત્ત્વમયતાની મિદિની અવગત
તાની દદતા મારે અનેક દદતા દ્વાગ મમાધાન અપીગ

કે, મુમુક્ષુ આ સમ્ય જ્ઞાનદીપિત પુરતકને આદિથી
અતમુધી ભજાભાવપૂર્વક ભળીને પાતાને દરદરૂપ
સ્વાતુભવગમ્ય સમ્યજ્ઞાનમયિ સ્વભાવસ્વરૂપે પ્રથમ તે
અશુભ જે પાપઅવરાધ દિસા-ચાગી-ગામ-કોષ-વાલ-
માલ-કપાયાદિથી સર્વથા પ્રકારે ભિન્ન સમજ પડી દાન-
પૂજ-ધન-ગીન-જપ-તપ-ધ્યાનાદિ શુભકર્મ મિથ્યા
પદા માનાની બેડીવત મન અને કુ પના કાવલુ મમલ
પાતાને પાતામા પાતામય દરદરૂપ સ્વાતુભવગમ્ય
સમ્યજ્ઞાનસ્વભાવસ્વરૂપે એ દાન-પૂજાદિ શુભકર્મ
ક્રિયાથી સર્વથા પ્રકારે ભિન્ન સમજ પડી શુદ્ધી
(શુદ્ધતા સિદ્ધપથી) પણ પાતાને ભિન્ન સમજ આગળ
અનિર્વાચનીય પાતાને પાતામા પાતામય જેવો ને તેવો
નિરત જેવો છે તેવો તેવો તેજ આદિઅતપૂર્ણ સ્વ
ભાવસયુક્ત રહેતુ વળી ઉપર અમે જાણ્યુ છે કે-શુભ,
અશુભ અને શુદ્ધ એ ત્રણ છે એ ત્રણની વિસ્તીર્ણતા
પૂર્ણતા પ્રથમ મિથ્યાત્વગુપ્તસ્થાનથી માડીને અતલુ
ચૌદમુ ગુણસ્થાન જે અયોગકેવલી છે ત્યાગુધી સમાજી

સ્વસ્વરૂપ સ્વાતુભવગમ્ય સમ્યજ્ઞાનમયિ સ્વભાવમા
એ શુભ, અશુભ અને શુદ્ધ આદિ સકલપ, વિદલપ,
તર્ક, વિતર્ક, વિધિ, નિષેધ કદી પણ સંભવતા

અર્થાત્ સ્વભાવમાં તકની અભાવ છે, હે મુમુક્ષુસ્વ-
મહત્તી ? ધ્યાન કરો ! તમે ક્યાથી આવ્યા છો ? ક્યા
જરૂર ? તમે ક્યા છો ? શું છો-કેવા છો ? તમારે કોણ
છે ? કેના તમે છો ? વળી આ શુભ-અશુભ શુદ્ધ
એ ત્રણેથી તમારે સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્ય-
જ્ઞાનમયિ સ્વભાવવસ્તુને એક તન્મયી ન સમજો-ન
માનો-ન કહે, એ અશુભાદિક ત્રણે સમ્યક્જ્ઞાનસ્વ-
ભાવમાં ત્યાજ્ય જ છે, જે ભૂમિમાં આ લોકલોક
અછુરેછુવત ન બાણે ક્યા પડ્યા છે ? ચલાચલરહિત
એવી ભૂમિકાથી સર્વથા પ્રકારે ભિન્ન તમારે તમા
શાથી સદાકાય તન્મયિ સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્ય-
જ્ઞાનમયિ-સ્વભાવ વસ્તુસ્વરૂપ સમજો, મનકે દ્વારા
માનો, જેમ દીપકને દેખવાથી દીપકની નિશ્ચયતા-
અવગાહતા-અચલતા થાય છે તે જ પ્રમાણે આ
સમ્યક્જ્ઞાનદીપિકા બહુવા-વાચવાથી જરૂર નિશ્ચય
બ્રહ્મજ્ઞાનરૂપ પ્રાપ્તિની પ્રાપ્તિ થશે, તથા સમ્યક્જ્ઞાનરૂપ
પ્રાપ્તિની પ્રાપ્તિ તથા તેની નિશ્ચયતા, અવગાહતા,
અચલતા થશે

ભુએ ! સાસળો ! જૈનાચાર્યે જૈનમથમાં કહ્યું
છે કે-સમ્યક્ત્વ વિના જપ તપ નિયમ વ્રત રીતિ દાન
અને પૂજાદિક શુભકર્મ-શુભભાનાદિક વૃથા તુષખડ-
વત (તરખવાના કટકા જેવા) છે, વળી વિશ્વમાં પણ
કહ્યું છે કે-‘ગ્રાહ જાનાતિ ગ્રાહ્યતા’ અર્થાત્ બ્રહ્મને તો
બાણતા નથી અને સધ્યા, તર્પણ, ગાયત્રી, મન્ત્રાદિ

જાણવા તથા મનુ-સન્યાસી વેપ ધારવા સુધી સર્વ
 વૃથા છે, જ્યાં સારનો સાર સલાકાવ જ્ઞાતમાય જાગતિ
 જગોતિના લાલની જેવે ઈન્દ્રા હોય તથા જન્મ-મર
 જાદિ વજ્ર ખતી સર્વથા પ્રકારે બિન્ન થવાની જેને
 ઈન્દ્રા હોય તેને પ્રથમ તુરઆજ્ઞા લઈને આ-પુસ્તક
 વાંચી અતસુધી લખવું.

અવસ્વરૂપ સ્વાતુલવગમેય સમ્યક્જ્ઞાનભયિ / સ્વ
 વાવવસ્તુના પ્રાપ્તની પ્રાપ્તિ માટે અમે આ પુસ્તકમા
 અશુભ, શુભ શુદ્ધ એ ત્રણેનો નિષેવ વખ્ખો છે તે
 તે પુ ગવદ્રવ્ય, વર્મદ્રવ્ય, અવર્મદ્રવ્ય, આકાશદ્રવ્ય
 અને કાલદ્રવ્ય એ પાંચ દ્રવ્યોથી તન્મયી અસ્તિ
 સમજવો, વળી દોઢ અશુભની સાથે પોતાના સ્વ
 રૂપજ્ઞાનની એકતા માને છે-સમજે છે-કહે છે તે પણ
 મિથ્યાદષ્ટિ તથા અશુભને ખોટા-મૂરા સમજી જપ-
 તપ-વ્રત-મીઠા અને જાનપૂજાદિક શુભની સાથે
 પોતાના અવસ્વરૂપ સમ્યક્જ્ઞાન સ્વભાવની એકતા સમજે
 છે-માને છે-કહે છે તે પણ મિથ્યાદષ્ટિ છે તથા શુભ-
 અશુભ બંનેને તથા પોતાના સ્વભાવસમ્યક્જ્ઞાનને
 એક તન્મયિરૂપ સમજે છે તે પણ મિથ્યાદષ્ટિ છે તથા
 દોઢને આવો વિચારજાવ હોય કે-શુભાશુભથી બિન્ન
 હું શુદ્ધ છું, એવા વિકલ્પની સાથે પોતાના સ્વસ્વરૂપ
 સ્વાતુલવગમેય સમ્યક્જ્ઞાનભયિ સ્વભાવને એક તન્મય
 રૂપ સમજે છે-માને છે-કહે છે તે પણ સ્વભાવપૂર્ણ-
 દષ્ટિ વિનાનો સમજવો

સ્વભાવસમ્યગ્જ્ઞાનદૃષ્ટિવાન કોઈ પંડિત હોય તે
તે આ પુસ્તકની અશુદ્ધતા-પુનરુચ્છિદાપ કદાચિત
કોઈ પ્રકારથી પણ મહુજ કરશે નહિ પણ ન્યાય
બ્યાકરજી તર્ક છદ કોપ અને અસ કરાદિ શુદ્ધ સામ્રથી
પાતાના સ્વસ્વરૂપ સમ્યગ્જ્ઞાનસ્વભાવને અગ્નિ-
દિવ્યાનની માફક એકતન્મયી મમજે છે-માને છે-કહે છે
એવોપરિત જરૂર આ મથની અશુદ્ધતા-પુનરુચ્છિદાપ
મહુજ કરશે, કુળી જેમ સ્વર્થસિદ્ધ પરમોત્તમા અદ્યકર્મ
તથા દ્રવ્યકર્મ-ભાવકર્મ-નોકર્મરહિત અખડ અવિ-
નોશી અચવધી સૂર્યપ્રકાશવત્ એકતન્મયવસ્તુ છે તે
વસ્તુનો લાભ ના પ્રાપ્તિની પ્રાપ્તિ થવા યોગ્ય હતી
તે અમને થઈ, થયા —

હોની થી સો હો ગઈ, અજ હોનેકી નાહિ,
વર્મદાસ દુદેવક કહે, ઈસી જગતકે માહિ

અર્થાત—જેમ દીપ-વી દીપક ચેતતો આવ્યો છે
તેજ પ્રભાણે ગુરુદિપ-સદ્ધારા જ્ઞાન થતુ આવ્યુ છે,
એ વાર્તા અનાદિ છે, સદ્ભૂતવ્યવહારમા જેમ કોઈ
ગુરૂના વચનદ્વારા સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્ય-
ગ્જ્ઞાનમયિ સ્વભાવવસ્તુની પ્રાપ્તિની પ્રાપ્તિ શ્રયા પછી
એવા અપૂર્ન ઉપકારનો લોપ કરીને ગુરૂના નામને
પ્રસિદ્ધ કરતો નથી, ગુરૂના મિતિ મહત્તા, જરા અને
ગુણાતુનાદ કરતો નથી તે મહાપાતકી, પાપી, અપ-
રાધી, મિથ્યાદૃષ્ટિ અને હૃત્યારો છે, અર્થાત ગુરૂપદને

ઠી મેઘ પ્રમરથી પણ ગમ રાખતુ એટ નથી એજ
મા હારા હું સત્ય કહું છું

મારા શરીરનું નામ કુદનક બ્રહ્મચારી ધર્મદાસ
છે, વર્તમાન હાલમા એજ હું કહું છું, મનજી કરો,
માનવાદેરા મુકામ કાવારોપાદ્યમા નમ્મદીગબર
શ્રીમત્ સિદ્ધસેનમુનિ મને દીક્ષા મીમા પ્રત નિયમ
અને વ્યવહારવેદતાતા ગુરુ છે, તથા વરાહદેરામા મુકામ
હારજા પદ્માધીરા મીમત્ દેવેદગીર્તિભદ્રારકલના ઉપ
દેશદ્વાગ મને સ્વસ્વરૂપ સ્વાગુભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનમયિ
સ્વભાવવસ્તુની પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ આપવાવાળા મી
સુગુરુ દેવેદગીર્તિ છે, મારે હું મુક્ત છું, બંધ-
મોક્ષથી સર્વથા પ્રકારે વર્જિત સમ્યક્જ્ઞાનમયિ સ્વ
ભાવવસ્તુ છું, એજ સ્વભાવવસ્તુ રાજવચનદ્વારા
મીમત્દેવેદગીર્તિ તમેદે રતનકીર્તિછને હું એટમા
અર્પણ કરી શુક્યો છું, વળી જ્ઞાનદેરા મુકામ પારોવામા
રોક નાનારાહુ તપુવ પીતાબરનાસજી આદિ ઘણા
સીપુરેપોને તથા આરા, પાણી, છપરા, બાદ, ફેવરજી
જાતારોપાદ્ય, બરાનપુર, આદિ ઘણા રાહુર-ગામોમા
ઘણા સીપુરેપોને સ્વભાવસમ્યક્જ્ઞાનનો ઉપદેશ આપી
શુક્યો છું ઉપર લખેલું સર્વ વ્યવહારમર્શિત સમ
જનુ, વળી સર્વ લવસશી જે સ્વભાવથી તત્ત્વથી છે
તે જ સ્વભાવની સ્વભાવના સર્વ લવસશીને યાગ્યો
એવી મારા અતકરજીમા ઈચ્છા થઈ છે તે ઈચ્છાના
સમાધાન અર્થે આ પુસ્તક બનાવ્યું છે અને તેની

પાત્રસો પુસ્તક છપાવી છે, આ પાત્રસો પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થવાની સહાયતા અર્થે રૂ ૧૦૦) એક સો છદસા રયાહાખાદ મુકામ આરામા મખનસાલની કોઠીમા બાણુ વિમવદાસજીની વિચાર તેની તે જ તથા અમારી મિત્ર્યા દ્રૌપદીદેવીએ આપ્યા છે, વિશેષ ખર્ચા માટે જેમ જેમ મારા વચનોપદેશદ્વારા સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનમયિ સ્વભાવવસ્તુ હોવા યોગ્ય હુવા કરે તે સદા કાલ અખડ અવિ નાશી ચિરંજીવ રહે, હતિ સમ્યક્જ્ઞાન દીપિકાની પ્રથમ ભૂમિકા સમાપ્ત

પ્રશ્ન—જીનેદ્ર કોણ છે ? ઉત્તર—જ્ઞાનભાતુ જિનેદ્ર છે પ્રશ્ન—જિનેદ્રની પૂજા કરવી કે ન કરવી ? ઉત્તર— પૂજા કરવી પરંતુ સમ્યક્જ્ઞાનવસ્તુ છે તે જ જિનેદ્ર છે, પણ અજ્ઞાન વસ્તુને કોઈ જિનેદ્ર માને છે, સમજે છે, કહે છે તે મિથ્યાદષ્ટિ છે, પ્રશ્ન—જ્ઞાન કોણ છે ? ઉત્તર—તનમનધનવચનને તથા તનમનધનવચનના જેવલાં શુભાશુભ વ્યવહારક્રિયા કર્મને અનાદિથી જ સહજસ્વભાવથી જ બાણુ છે તે જ જ્ઞાન છે પ્રશ્ન— મંદિરમાં પદ્માસન-ખડગાસન ધાતુપાયાજીની મુર્તિ છે, શાસ્ત્ર તથા જલ-ચંદનાદિ આદ્યદ્રવ્ય અને મંદિર આદિ એ બધા જ્ઞાન છે કે અજ્ઞાન છે ? ઉત્તર—મંદિર પ્રતિમાદિક અજ્ઞાન છે પણ એ સર્વેને માત્ર જે બાણુ છે તે જ જ્ઞાન છે, પ્રશ્ન—કેવલજ્ઞાન છે તે શુભા-શુભ દાનપૂજાદિ ક્રિયાકર્મનું કર્તા છે કે કર્તા નથી ?

ઉત્તર-કેવલજ્ઞાન છે તે મિચિત્માન પણ શુભાશુભ
દાનપૂજાનિ ક્રિયાકર્મને કરતુ નથી, માન જાણે જ છે
પ્રશ્ન-તો આ શુભાશુભ કેવલ કે ? ઉત્તર-નિશ્ચય
નથી જોના જ તેનો તે જ કર્તા છે તથા વ્યવહાર
પણી શુભાશુભકર્મથી અતઃકૃતઃ અતઃમયિ થઈને
જ્ઞાન કર્તા છે

શુ કહૈ ? કહેતા બાજસરમ ઉપજે છે તોપણ કહું
કુ જેમ સૂર્યથી પ્રભાત કદી પણ ભિન્ન થયો નથી થશે
નહિ તથા જિન છે નહિ તેમ જોનાથી રખતુ-અણતુ
કદી પણ ભિન્ન થયુ નથી થશે નહિ તથા ભિન્ન છે
નહિ, એવા કેવલજ્ઞાનમયિ પરમાત્માથી એક તેનના
કમગરમાન-સમયકાનમાન પણ કેવલ જ ભિન્ન રહે
છે તે જીવ સંસારી મિથ્યાદષ્ટિ પાતકી છે, જેમ સૂર્યથી
અવકાર અવગ છે તેવી જ રીતે જ્ઞાનરવરૂપીજિને
દ્રવી પાતાને અવગ સમજીને ધાતુ-પાપાણ્ડની કેવ
મૂર્તિના દર્શન-પૂજાદિક કરે છે તે મૂર્ખ મિથ્યાદષ્ટિ
છે, તથા જેમ સૂર્યથી અકાગ તન્મયો છે તેમ જ્ઞાન
રવરૂપીજિને દ્રવી શુરૂપદેશાનુસાર તન્મયી થઈને પછી
ધાતુપાપાણ્ડની મૂર્તિના દર્શન-પૂજાદિક કરે છે તે સમ્ય
દષ્ટિ ધન્ય-સઃ યોગ્ય છે

હું ભાસું મિત્ર ? જાતે પૂજા ત્રવ રીતિનુકૂળ તપ
અનં નિર્વમ આદિ શુભકર્મ ક્રિયાભાવ કરે તથા
અશુભ ને પાપ અપરાધ જાહેર ચોરી કામ એને કુર્શવ

પણ કરો, અર્થાત્ શુભાશુભગમ-કર્મ-ક્રિયા ઈચ્છા
નુસાર ભલે કરો, પરંતુ સમજીને કરો; લૌકિકવચન
પણ પ્રસિદ્ધ છે કે-‘લુઓ ભો’ ! જે તમે સમજીને
કામ-કાર્ય કરતા હો તો જુસ્શાન-મગાડ શા માટે
જાત ? પણ વગર સમજી આ કામ-કાર્ય તમે કયું
તેથી જુસ્શાન થયું ? તમે પૂર્વે અનંતવાર પ્રત્યક્ષ
સંબોધનસરજુમા (ખુદ) કેવલીભગવાનની મોતી,
અક્ષત, રત્ન અને કલ્પવૃક્ષના પુરુષાર્થિકથી પૂજા કરી,
પ્રત્યક્ષ દિવ્ય-નિ સાબળી, મુનિવ્રત-ગીવ અનંત
વાર ધારણ કર્યા અને કામ કોષ લોભાદિક પણ
અનંતકાળથી કરતા ચાલ્યા આવો છો, એમ સર્વ
શુભાશુભ વગર સમજી કરતા ચાલ્યા આવ્યા છો,
લુઓ ! વિના સમજી કંઠમા મોતીની માળા છે છતા
ભડારમા શોભે છે, વિના સમજી જ કસ્તૂરીમૃગ કસ્તૂ-
રીને શોધે છે, વિના સમજી જ પોતાની છાયાને જ
જૂત માને છે, વિના સમજી જ નદીના જલને શીખ
વહેતું દેખીને પોતાને જ વેહેતો માને છે, વિના સમજી
જ કાપમા પુત્ર છે છતા ગામ-દેશમા મોઢે છે, વિના
સમજી જ સસારી મિથ્યાત્વી, વિપવલોગ-કામ-
કુશીવ તો છાડતા નથી અને દાન પૂજા વ્રત શીલા
દિકે છાડી પોતાને જ્ઞાની માને કહે-હે છે-સમજી છે,
તથા વિના સમજી જ સદાકાળ જાગતિજ્યોતિસ્વસ્વ
રૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનમયિ સ્વભાવવસ્તુની
કદી પણ તન્મયિતા તો પોતાથી થઈ નથી છતા મૂર્ખ,

નાત જપનપગીનઘનપૂજાદિક કરે છે, તે સર્વ ધૃતના
 મારે જનને મથન નિર્મથક જ કરવા જોવું છે એટલા
 મારે સર્વ શુભાશુભવ્યવહારક્રિયાકર્મને તથા જન્મ-
 મરણ-નામ-મરિત-કૃપ ના તન મન વન વથનાદિકને
 પ્રથમ સમજના એટ છે ॥ ઇતિ જૂમિકા સમાપ્ત ॥

૪૩ નમ્ર

અથ સમ્યગ્જ્ઞાનદીપિકા પ્રારંભ

૨૩૨૧૩૫ સ્વાતુભવ સૂચક શ્લોક

મહાવીર નમસ્કૃત્ય, કેવલજ્ઞાનભાસ્કર;
સમ્યગ્જ્ઞાનદીપસ્ય, મયાકિંચિત્પ્રકાશ્યતે

અથ અનાદિ અનત ત્રિનેશ્વર
સરસ સુદર બોધમયિ પર
પરમ મગલદાયક હૈ સદી
નમત હુ રસ કારણ સુખ મહી

અથ વચનિકા — મૂળ વસ્તુ બે છે, જ્ઞાન અને અજ્ઞાન જેમ સૂર્યમાં પ્રકાશગુણ છે તેમ બે વસ્તુમાં દેખવા-જાણવાનો ગુણ સ્વભાવથી જ છે તે વસ્તુ તો ફક્ત જ્ઞાન છે તથા બે વસ્તુમાં સ્વભાવથી જ દેખવા-જાણવાનો ગુણ નથી તે જ અજ્ઞાનવસ્તુ છે, તન-મન-રન-વચન-શબ્દાદિક અજ્ઞાનની સાથે એવા મળેલા છે કે જેમ કાજીની સાથે કવક મળી રહ્યું છે, વળી જેમ ફક્ત જ્ઞાનમાં દેખવા-જાણવાનો ગુણ છે તેમ શબ્દમાં કહેવાનો ગુણ છે, જ્ઞાનવસ્તુ છે-જાણે છે તે પોતે જ પોતાને જાણે છે, વળી

બિનનસ્તુ છે તેને જ્ઞાન જાણે છે ખરૂં પરંતુ તે જડ અજ્ઞાનમય નસ્તુથી તન્મયી યજ્ઞને જાણતું નથી નળી કથેન મરનાનો ગુણ. અજ્ઞાનમય શબ્દમા ॥ એ શબ્દ સ્વ-પરતી નાનાં કહે છે પરંતુ તે સ્વ-પરને જાણતો નથી પાતાનાથી તો ત મયી થઈને દહે છે અને પરતી અતન્મયી થઈને કહે છે, સ્વસ્વરૂપ સ્વાતુલ્યન ગમેન મમ્યજ્ઞાનમયી સ્વભાવનસ્તુ ॥ તેમા અને શબ્દાત્મિક અજ્ઞાનનસ્તુ છે તેમા પરસ્પર સૂર્ય-અન નર જોડ્યો (નેચો) અતરભેદ મૂળથી જ છે તોપણ નાજી છે તે પરમાત્માજ્ઞાનમયીની વાર્તા મ્હે છે

પ્રશ્ન—શબ્દ, અજ્ઞાનનસ્તુ છે, તે સમ્યજ્ઞાન મયી પરમાત્માને જાણતો નથી તો પછી તે સમ્ય જ્ઞાનમયી પરમાત્માની વાર્તા કેવી રીતે કહે છે ?

ઉત્તર—જેમ કોઈ ચ દ્રવ્યરત્નનો લોભી કોઈ ગુરૂ સગથી તત્ત્વતા પૂર્વક લજ્ઞાસાથી (પૂછે છે કે) ‘ચ દ્ર વ્યા છે ?’ ત્યારે ગુરૂએ કહ્યું કે—‘આ ચ દ્રમા મારી આગળીના (પગ (ઝ)’ હવે અહીં નિચાર કરો કે—શબ્દ, આગળી અને ચ દ્રને જોડતો અતરભેદ છે તેટલો જ ભેદ સમ્યજ્ઞાનમયી પરમાત્માને તથા શબ્દને સમજવો

એ પ્રમાણે કહેનાના ગુણ તો શબ્દમા છે પણ જાણનાનો ગુણ કેવલ જ્ઞાનમા છે, જેમ જે નગરમા અજ્ઞાની રાજા છે તેના ઉપર કેવલ જ્ઞાની રાજા થઈ

મહે છે પરંતુ જે નગરમાં કેવલ જ્ઞાની રાજ્ય છે તેના ઉપર કોઈ પણ અધિષ્ઠાતારાજ થવે સંભવનો નથી

હવે હું કેવલ જ્ઞાનસ્વરૂપી સૂર્ય ? તું મૂળ સ્વ ભાનથી જ જેવો ને તેવો-જેવો છે તેવો-તેનો તે જ છે, તું કેવલ જ્ઞાનમયી સૂર્ય જ છે, તું ન સાક્ષ-જાતો જ સાક્ષજી, તને જરમજરમ પુદ્ગલનો વિકાર કાળો પીળો લાલ ધોળો લીલો (તથા) અનેક પાપ-પુણ્યરૂપ બાદલ-વીજળી આદિ આડા આવે-જાય તો પણ તું તને કેવલ જ્ઞાનમયી સૂર્ય જ સમજ-માન 'ને તું તને કેવલ જ્ઞાનમયીસૂર્ય નહિ સમજે-નહિ માને તો તને તારો જ ઘાત કરનાર પાપ લાગરો, અને 'આપઘાતી મહાપાપી' એવું પ્રસિદ્ધ વચન છે

પ્રશ્ન—હા ! હા ! હા ! હું કેવલ જ્ઞાનમયીસૂર્ય તો નિશ્ચય છું, પરંતુ હું તન-મન-ઇન્દ્રિયનાદિકથી એવો ભિન્ન છું કે જેવો અવારથી સૂર્ય ભિન્ન છે તેવો, છતાં હું અને કેવલ જ્ઞાનમયીસૂર્ય શા વડે થઈને સમજી-મારું તે કહો ?

ઉત્તર—ન સાક્ષજાતો જ સાક્ષજીને શ્રીઆત્મ-જ્યાતિ પ્રથમા શ્રીકુદકુદાચાર્યે પ્રથમા પ્રથમ આરભમાં જ કહ્યું છે કે-ઇન્દ્રિય, અઇન્દ્રિય, આશ્રવ-દ્વાર, મંવરદ્વાર, નિર્જરાદ્વાર, ઈન્દ્રિય, મોક્ષદ્વાર, પાપદ્વાર, પુણ્યદ્વાર, સર્વનિશુદ્ધિદ્વાર, કર્તાદ્વાર, અને કર્મદ્વાર એ બાર દ્વાર તું તને નિશ્ચયથી સમજ.

ભિન્નવસ્તુ છે તેને જ્ઞાન જાણે છે ખરૂં પરંતુ તે જડ અજ્ઞાનમય વસ્તુથી ત મયી થાને અણતુ નથી નળી હથન કરાનો ગુપ્ત અજ્ઞાનમય ગજ્ઞમા છે એ ગજ્ઞ ૨૧-૫૨ની નાનાં કહે છે પરંતુ તે ૨૧-૫૨ને જાણે નથી, પાતાનાથી તો ત-મથી થઈને હું છે અને પરતી અત મયી થાને કહે છે, ૨૧-૨૧૩૫ સ્વાનુભવ ગમ્ય સમ્યજ્ઞાનમયી સ્વભાવવસ્તુ ■ તેમા અને ગજ્ઞત્તિ અજ્ઞાનવસ્તુ છે તેમા પચ્ચપર સૂર્ય-અર કાર જેલ્યો (જેવો) અતરભેદ મૂળથી જ છે તોપણ ગજ્ઞ છે તે પરમાત્માજ્ઞાનમરીની વાર્તા કહે છે

પ્રશ્ન—રાજ્ઞ, અજ્ઞાનવસ્તુ છે, તે સમ્યજ્ઞાન મયી પરમાત્માને જાણતો નથી તો પછી તે સમ્ય-જ્ઞાનમયી પરમાત્માની વાર્તા કેવી રીતે કહે છે ?

ઉત્તર—જેમ કોઈ અદ્રદર્શિનો લોભી કોઈ ગુર સગથી નમ્રતા પૂર્વક જણાસાથી (પૂછે છે કે) ‘અદ્ર યા છે ?’ ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે—‘આ અદ્રમા મારી આગમીના ઉપર (ઉ)’ હવે અહીં નિચાર કરો કે- ગજ્ઞ, આગમી અને અદ્રને જેલ્યો અતરભેદ ■ તેલ્યો જ ભેદ સમ્યજ્ઞાનમયી પરમાત્માને તથા ગજ્ઞને સમજ્યો

એ પ્રમાણે દહેરાનો ગુણ તો રાજ્ઞમા છે પણ જાણવાનો ગુણ કેવલ જ્ઞાનમા છે, જેમ જે નગરમા અગાની રાખ છે તેના ઉપર કેવલ જ્ઞાની રાખ થઈ

શરે છે પરંતુ જે નગરમાં કેવલ જ્ઞાની ગણ છે તેના ઉપર ફોડ પડ્યા અધિષ્ઠાતારાજ થવે સંભવનો નથી

હવે હું કેવલ જ્ઞાનસ્વરૂપી સૂર્ય ? હું મૂળ સ્વ જ્ઞાનથી જ જેવો ને તેવો-જેવો છે તેવો-તે નો તે જ છે, હું કેવલ જ્ઞાનમયી સૂર્ય જ છે, હું ન સાબળતો જ સાબળો, તને કરમભરમ પુનઃજન્મો વિકાર ચળો પીંગો લાલ ઘોળો લીલો (તથા) અનેક પાપ-પુણ્યરૂપ બાદ્ય-સીંગળો આદિ આડા આવે-ગાય તો પછી હું તને કેવલ જ્ઞાનમયી સૂર્ય જ સમજ-માન ! જો હું તને કેવલ જ્ઞાનમયીસૂર્ય નહિ સમજે-નહિ માને તો તને તારો જ ઘાત કરનાર પાપ લાગરો, અને 'આપઘાતી મહાપાપી' એવું પ્રસિદ્ધ વચન છે

પ્રશ્ન—હા ! હા ! હા ! હું કેવલ જ્ઞાનમયીસૂર્ય તો નિશ્ચય છું, પરંતુ હું તન-મન-રન-ચતનાદિકથી એવો ભિન્ન છું કે જેવો અવારનવાર સૂર્ય ભિન્ન છે તેવો, છતાં હું મને કેવલ જ્ઞાનમયીસૂર્ય શા વડે ધર્મને સમજી-મારું તે કહો ?

ઉત્તર—ન સાબળતો જ સાબળોને શ્રીઆત્મ-ખ્યાતિ અથવા શ્રીકુદકૃદાચાર્યે અથવા પ્રથમ આરભમાં જ કહ્યું છે કે-અન્ધાર, અણન્ધાર, આશવ-દાર, સંવરદાર, નિર્જરાદાર, બંદાર, મોક્ષદાર, પાપદાર, પુણ્યદાર, સર્વનિશુદ્ધિદાર, કર્તાદાર, અને કર્મદાર એ બાર દ્વાર હું તને નિશ્ચયથી સમજ,

તથા દુઃ, દુઃ આ અને તે એ ચાર દ્વારા દ્વારેરૂપ થને દુ તને નિશ્ચય સમજ, વા તન-મન-ચચન-વનર્ધ દા । દુ તને નિશ્ચય સમજ, વા પુનન તો આકાર (૩૫) તથા રર્મ-અવર્મ-આમગ-કાવ છે તે નિરાકાર (૩) માટે આમર-નિરામર દ્વારા થઈને દુ તને નિશ્ચય સમજ, તથા 'નદિ અને છે' એ બે દ્વારા થઈને દુ તને નિશ્ચય સમજ, તથા નિશ્ચય-વ્યવહાર દા । થઈને દુ તને નિશ્ચય સમજ, વા નામ-રથાપના-દ્રવ્ય-ભાવ એ ચાર દ્વારા થઈને દુ તને નિશ્ચય સમજ, વા જ મ-મરજ-મુખ-દુ ખ-શુભ-અશુભ એ વિચારો દ્વારા થઈને દુ તને નિશ્ચય સમજ, તથા સમ્પ-વિમ્પ-ભાવ-અભાવ દ્વારા થઈને દુ તને નિશ્ચય સમજ, વેદ-પુરાણ-શાસ્ત્ર-સૂત્ર-સિદ્ધાંત દ્વારા થઈને દુ તને નિશ્ચય સમજ, તથા દ્રવ્યર્મ-ભાવર્મ-તોર્મ દ્વારા થઈને દુ તને નિશ્ચય સમજ, અને પૂર્વોક્ત સમજથી વિશેષ સમજ, શુદ્ધતા વચનદાન દુ તને નિશ્ચય સમજ

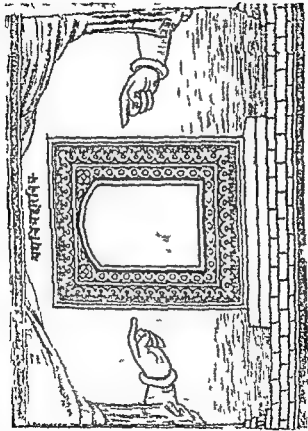
વળી સાક્ષાત્ જ્ઞેમ સ્વર્થ અને પ્રકુર-એકમય છે તેમ પૂર્વોક્ત દ્વારને અને મયી સમજના-માનીશ પાપી-મિથ્યાદિ થઈશ્વરસ્વરૂપે સમજરે, તે મ

ધુદર દ્વાર છે ત્યાં છત્તામા આવે તે કોઈ દ્વારમા
 ધઈને શહેરમા પ્રવેશ કરો, પ્રવેશ કરવાવાળો તો
 નગરમા પહોંચી જશે, વિચાર કરો ! એ શહેરની
 બહાર મહેલ-મદીર-મકાન છે તેને સહસ્ર લક્ષ
 આદિ દ્વાર છે તથા એ શહેરમા પ્રવેશ કરવાવાળાના
 શરીરમા દશ દ્વાર તો પ્રસિદ્ધ જ છે પણ વિરોધમા
 રોમરોમ પ્રતી છીદ્ર છે માટે શહેરમા પ્રવેશ કરવા-
 વાળાના શરીરમા જ લક્ષ-કોટી આદિ દ્વાર છે માટે
 પૂર્વોક્ત વિચાર દ્વારા અનાદિ અનંત સસાર-અપાર
 સસાર દ્વારા ધઈને પીતાનો પીતામા પીતામય સ્વ
 સ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનમયો સ્વભાવવસ્તુને
 તથા પૂર્વોક્ત દ્વારને અગ્નિ-ઉષ્ણતાવત્, સૂર્ય-પ્રકા-
 શવત્ એમપણ ન સમજે-ન માને, જેમ 'રાજદ્વાર'
 એમ કહેતા આવો ભાવ ભાસ્વમાન થાય છે કે-
 'જે દ્વારની બહાર ધઈને રાજા આવે છે—તથા છે તે'
 પરંતુ એમ ન સમજવું કે 'રાજા છે તે જ દ્વાર છે
 તથા દ્વાર છે તે જ રાજા છે' માત્ર કથનમાત્ર રાજ
 દ્વાર છે પણ દ્વાર છે તે દ્વાર જ છે અને રાજા છે તે
 રાજા જ છે, એ જ પ્રમાણે સર્વ દ્વાર-દ્વાર પ્રત્યે સમ
 જવું. કે જેતું જે તે જ દ્વાર છે કારણ કે સૂર્યને
 દખવાધી સૂર્યની જાણ થાય છે, તે જ પ્રમાણે જેને
 દખવાધી જેની (તેની) જ જાણ થાય છે, આ જાણી
 અજુહાવા જેવી યુક્તિ સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય
 સ્વ-સ્વભાવવસ્તુની પ્રાપ્તની પ્રાપ્તી

અમે કરી છે બીજી પણ સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમે સમ્યક્જ્ઞાનમયી સ્વભાવસ્વરૂપસુચક મુક્તિ આગળ કહીશું, તમે એ દ્વારમા થઈને આવો જાઓ અથવા અમુક દ્વારમા થઈને આવો-જાઓ, મોખદ્વાર છત્ર-દ્વાર, અણ્ણદ્વાર ધ્યાનદ્વાર ઈત્યાદિક દ્વારમા થઈને આવો જાઓ, જો નહિ આવો નહિ જાઓ તો તમે તમારા સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમે સમ્યક્જ્ઞાનમયી સ્વભાવમા જેવા ને તેવા-જેના છા તેવા-તેના તે જ-છા તેના જ રહો.

હે સૂર્ય? તુ તારા પ્રમથગુણસ્વભાવને છાડી અમાનાર્યાની મધ્યસત્રીના અધિપતિ ત તા! તે જ પ્રમાણે હે કેવલ જ્ઞાનમયીસૂર્ય? તુ તારા ગુણ સ્વભાવથી નિરતર સત્યાધિપતિ છે તેવો ને તેવો રહે કદી પણ કોઈ પ્રમારથી પણ તત-મત-વત-વચન-સામર્થ્ય વા પૂર્ણ-વર્મ-અધર્મ-આકાશ-મયાદિવત ન થા! ન થા!

એ પ્રમાણે ચિત્રદાત્ર વિનરણ મુક્તિ સ પૂર્ણ, મે હસ્તઅગુહી ચિત્રદાત્રા પરસ્પર ઉપદેશરૂપ સુચક છે તેનો અનુભવ આ પ્રમાણે લેવો—આ એક દ્વાર છે, તેમા એક કહે છે કે આ દ્વારમા થઈને તમે આ તરફ જના તો તમને છત્ર-ચેતન-જ્ઞાનનો લાભ થશે, તથા બીજો કહે છે કે આ દ્વારમા થઈને તમે આ તરફ જશો તો તમને અણ્ણ-અચેતન-અજ્ઞાન અને જો વાલ થશે, જો તમે અમારા કહેવાથી છત્ર-

જ્ઞાન-અજ્ઞાનના લક્ષ-લક્ષણ અને જાતિઆદિ
 ક્ષિત અક્ષિત સમજીને દુવિદ્યા-દ્વેષપણના
 નિત્યાંગી બંને તરફે નહિ જાઓ તો તમે તમારા
 તરફ સ્નાનુભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનમયી સ્વભાવમા
 ધારથી જ જેના ને તેના, જેવા છા તે ના તે જ,
 ને ત્યાં જ, ચતુષ્પદ રહિત રહેશો.

અથ વસ્તસ્વભાવ વિવરણ

નથી-માનતો નથી, તે જ પ્રમાણે જે છવ, અનાદી કર્મવશ સસારમારામદુમા છે તે પાતાના પાતામા પાતામય સમ્યગ્જ્ઞાનમયી સ્વભાવગુણને તો જાણતો નથી-માનતો નથી પણ અનાદી કર્મવશ પાતાને આવેા માને છે કે-આ જન્મ, મરણ, નામ, અનામ, આકાર, નિરાકાર, તન, મન, ધન, વચન, વિચાર, બુદ્ધિ, સંકલ્પ, વિકલ્પ રાગ, દ્વેષ મોહ, કામ, કર્મ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, અને પાપ પુણ્યાદિક છે તે જ હું છું, અર્થાત્ સ્વરૂપજ્ઞાન રહિત છે તે છવ તો છે પરંતુ અશુદ્ધસસારી છવ છે

હવે એક, બે, સખ્યાત, અસખ્યાત, એકાત, અનેકાત, એક, અનેક, દ્વેત, અદ્વેત, આદિથી સર્વથા પ્રકારે સિત્ત એક સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્ય જ્ઞાનમયિ સ્વભાવગતુ ચત્તચ્ચ રહિત છે, વિરોધ સ્વાનુભવ આગળ ચિત્તદ્વારા લેવો તથા સાવારણ અહો પણ લેવો, સર્વ વસ્તુ પાતપાતાના સ્વભાવમા મગ્ન છે, કોઈ પણ વસ્તુ પાતાના સ્વભાવ ગુણને ઉલ્લેખન કરીને પરસ્વભાવગુણને ઉલ્લેખન કરી પર સ્વભાવગુણને મદબુ કરતી નથી, જો વસ્તુ, પાતાન પુણસ્વભાવને છાડી દે તો વસ્તુનો જ અભાવ થાય, અને વસ્તુનો અભાવ થતા આત્મા પરમાત્મા તથા સમાર મોક્ષાર્થિનો પણ અભાવ થશે, સસાર-મોક્ષાર્થિનો અભાવ થતા પછી શુન્નરોપ આવશે, મારે વસ્તુ એ, છે બધીય વસ્તુ પાતપાતાના સ્વભાવમા

જેવી છે તેવી જ છે એ જ પ્રમાણે સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયી વસ્તુ પણ સ્વભાવમા જેવી છે તેવી છે માટે છે ત જ છે સ્વભાવમા તર્કનો અભાવ છે તોપણ અનાદિકાવધી સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયી વસ્તુથી સર્વાધાપ્રમારે ભિન્ન એક અજ્ઞાનમય વસ્તુ છે, તેમા હોવાનો, વિચાર ચિંતન સકલપવિકલપ આદિ ઘણા ગુણો છે તે જ વા જડમયી અજ્ઞાનવસ્તુ અનેક પ્રકારથી સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયી સ્વભાવવસ્તુને માને છે-હો છે પણ તે સમ્યગ્જ્ઞાનસ્વભાવમા સભવતા નથી માટે મિથ્યા છે, જેવી માને છે-કહે છે તેની તે વસ્તુ છે નહિ, કરણકે-વસ્તુ પોતાના સ્વભાવમા જેવી છે તેવી છે (સાદૈહીર્દ) તેવી જ શોભે છે, વા જડ અજ્ઞાનમયી વસ્તુ છે તે સમ્યગ્જ્ઞાનમયી સ્વભાવવસ્તુને આ પ્રમાણે માને છે-કહે છે, તે જ કહીએ છીએ, વા સ્વસ્વરૂપી સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયી સ્વભાવવસ્તુ તો આપોઆપ પોતાના જ સ્વભાવમા છે તે તો જ્યાની ત્યાજ જેવી ને તેવી જેની છે તેવી તેની તે જ છે ત છે, જેને કો) તો નિરાકાર માને છે-હો છે, તથા એજ વસ્તુને કો આકાર માને છે-કહે જ, અર્થાત્ એ જ વસ્તુને કો કેવી માને છે તથા કોઈ કેવી માને છે

હવે જુઓ ! ચિત્રહસ્ત પરસ્પર સમ્યગ્જ્ઞાનસ્વભાવમા આગળીની સુચરે છે. પ્રવૃ (દીશા

વાસી કહે છે-માને છે કે તે સમ્યગ્જ્ઞાનમયીસ્વભાવ
 વસ્તુ પશ્ચિમમાં છે, પશ્ચિમ (દીશા) વાસી કહે
 છે-માને ■ કે તે સમ્યગ્જ્ઞાનમયીસ્વભાવવસ્તુ પશ્ચિ
 મમાં નથી પણ તે વસ્તુ પૂર્વમાં છે, દક્ષિણવાસી
 કહે છે-માને છે કે તે સમ્યગ્જ્ઞાનમયીસ્વભાવવસ્તુ
 પૂર્વમાં નથી તથા પશ્ચિમાં પણ નથી તે સમ્યગ્જ્ઞા
 નમયીસ્વભાવવસ્તુ તો ઉત્તરમાં છે, ઉત્તરવાસી કહે
 છે કે-ને સમ્યગ્જ્ઞાનમયીસ્વભાવવસ્તુ તો પૂર્વ-પશ્ચિ-
 મ-ઉત્તરમાં પણ નથી પરંતુ તે સમ્યગ્જ્ઞાનમયીસ્વ
 ભાવવસ્તુ દક્ષિણમાં છે, એ જ પ્રમાણે અગ્નિજૂથાનો
 વાસી તે વસ્તુને વાયવ્યજૂથામાં માને છે, વાયવ્ય
 જૂથાનોવાસી તે વસ્તુને આગ્નિજૂથામાં માને છે, નૈઋ
 ત્યજૂથાનો વાસી તે વસ્તુને ઈશાનજૂથામાં માને છે,
 અને ઈશાનજૂથાનો વાસી તે વસ્તુને નૈઋત્યજૂથામાં
 માને છે, એ જ પ્રમાણે નિશ્ચયાવગળી વ્યવહારને
 નિષેધે ■ ત્યારે વ્યવહારાવગળી નિશ્ચયને નિષેધે
 છે, યથા —

(સરેથા)

એક કહું તો અનેક જ દીખત

એક અનેક નહિ કહું એસો,

આદિ કહું તો અત હી આત

આદિસુ અતસુ મધ્યસુ કેગો,

શુસે કહું તો શુસે હે કહા

શુસે અશુસે ઉભય નહિ એસો,

જોહિ કહું સો હે નહિ સુદર
હૈ તો સહી પણ જૈસો કો તૈસો

તે સમ્યગ્જ્ઞાનમયિરનભાવવસ્તુને ટોણ કેવી
માને છે-કો, કેવી માને છે પરંતુ માનો બલે પણ
વસ્તુ એ માને છે તેવી નથી, ભાવાર્થ—વસ્તુ તો
પાતાના સ્વભાવમા જેવી છે તેવી છે-ને જ છે,
વસ્તુના સ્વભાવમાં તકનો અભાવ છે

(ચોપાઈ)

જોયાકર જ્ઞાનમલમાને, નારાકરજુકો ઉધમ કાને,
વસ્તુરનભાવ મીટ નહિ કમુહિ, તાતે ખેદ કરે ગાંઠ યુહિ

વસ્તુ વિચારત ધ્યાવતૈ, મન પાવે વિશ્રામ,
રસ સ્વાદત સુખ ઉપજે, અનુભવ તાકો નામ
અનુભવ ચિંતામણીરતન, અનુભવ હૈ રસકૃપ,
અનુભવ મારગ મોક્ષકો, અનુભવ મોક્ષરનરૂપ

એ જોટલા નય, ન્યાય, એકાત, અનેકાત, નિ-
શ્ચય, વ્યવહાર, સ્વાદ્વાદ, પ્રમાણનયનિરોપાદિ એ
જોટલા છે તેટલા જ વાદવિનાદ છે વળી જોટલા
વાદવિનાદ તેટલા જ મિથ્યાત્વ છે અને જોટલા
મિથ્યાત્વ છે તેટલો જ અસાર છે, મારે —

(ચોપાઈ)

સદગુરુ કહે સહજકાન ના, વાદવિનાદ કરે સો અધા

તથા નાનક સમયસારે અથમા પણ કહું છે કે—

અમ ખ્યાન નામપરમાણુ એ મિત્રાગમ્ય
 તેની બચદારભાવ કેવળી દીન દ.
 જિતકે મિત્રાગ ગયા, મેરકકરકામધા,
 ન નિયતલીન બચદારંગ મુન દ
 વળી — નિર્યય બચદારંગ જગત બારમાધા હૈ
 બારમાધા — તે સ્વસ્વરૂપ સમ્બત સ્વાનુભવગમ્ય
 જ્ઞાનમયી સ્વભાવરસુ ના સ્વભાવથી જ નેવી છે
 તેની જ (જાના ચિત્ર દ્વાનુભવી વચક છે) પૂર્વ-
 પમા જે સ્વન પશ્ચિમ તરફ માન છે, ન જ
 પ્રમાણે સંશયમયી તે જ વસ્તુન પૂર્વ ન દ માને
 છે વસ્તુ તા ન પૂર્વમા કે ન પાશ્ચિમમા (ન).
 નિરર્થક જ પૂર્વપમા અને પશ્ચિમપમા પરસ્પર
 વિરોધ જાણે છે કારણકે વસ્તુ સ્વભાવમા સ્વ-
 ભાવથી જ જેવી ને નેવી જ્યાની તથા અપાચક
 સહિત છે, એ સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્બદ્ધમા-
 નમયી સ્વભાવરસુને એને પૂર્ણ અનુભવ લેવો
 હોય તેણે પ્રથમ પાતાને પાતા દ્વારા વા ગુરુપર
 ગાથી આવો દષ્ટી લેવા-આવો પાતાને માની લેવો
 કે—સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્બદ્ધમાનમયી સુધે
 સ્વભાવરસુ પાતા પાતામા સ્વસ્વભાવથી જ
 જવી છે તેવી જ, જ સ્વભાવમયીરસુમા મુગથી જ
 તકનો અભાન છે ત જ હું જુ, એ પ્રમાણ પાતાના
 પાતાપણને પાતાદ્વારા વા ગુરુવચનદ્વારા દષ્ટી લેવો
 ત્યાર પછી (ચિત્ર દસ્તામુક્તી) મોન સહિત એપત

દર્પણ છે તેના સામે અનેક પ્રકારના ઠાંગા, પીંગા,
 લાવ, લીના, સંકેતાદિ રંગના વાકા રેડા, લામા
 પદોળા ગામ નિરળા આદિ આપર છે તેની પ્રતિ
 ધ્યાના-પ્રતિમિમ તે સ્વસ્થ દર્પણમા તન્મયવત્ દેખાય
 છે તે જ પ્રમાણે સ્વસ્થરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યક્-
 જ્ઞાનમયી સ્વસ્થસ્વભાવદર્પણમા આ મનુષ્ય દેવ
 તિર્થથ નારકીના, સ્ત્રી-પુરુષ-નપુસકના, તન-મન-
 ધન-વચનના તથા જ્ઞાનનાક આદિના શુભાશુભ જેવા
 બ્યવહાર છે તેની પ્રતિધ્યાના-પ્રતિમિમ તે સ્વસ્થરૂપ
 સ્વાનુભવગમ્ય-સમ્યક્જ્ઞાનમયી સ્વસ્થસ્વભાવદર્પ-
 ણમા તન્મયવત્ દેખાય છે-જાણે તેમા કીકીત રાખ્યા
 હોય-જાણે બિનમારે લખી રાખ્યા હોય તથા જાણે
 કોઇ શીલ્પકારે ટાકીધી મેરી રાખ્યા હોય ભાવાર્થ-
 સ્વસ્થરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનમયી સ્વસ્થસ્વ
 ભાવમય દર્પણ છે તે પણ સ્વભાવથી જ સ્વભા
 વમા જોડુ છે તેડુ છે વગી તન-મન-ધન-વચ
 નાદિ તથા એ તન-મન-ધન-વચનાદિનો શુભાશુભ
 બ્યવહાર અને તેની પ્રતિધ્યાના-પ્રતિમિમ સ્વસ્થરૂપ
 સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનમયી સ્વસ્થસ્વભાવદર્પ-
 ણમા તન્મયવત્ દેખાય છે તે પણ અજ્ઞાનમયી
 સ્વભાવથી છે સ્વભાવમા જોવા છે તેવા છે, પૂર્વેકા
 સ્વસ્થરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનમયી સ્વસ્થસ્વ
 ભાવદર્પણના સાક્ષાત્ સ્વાનુભવના પ્રાપ્તિની પ્રાપ્તિ

શ્રી સદ્ગુરના ઉપદેશ વિના તથા નકાળસંજિવ પાકયા
વિના સ્વસ્વરૂપ-સમ્યગ્જ્ઞાનનો લાભ થતો નથી

ગાંભીરો ! જેમ સૂર્યમા પ્રજાગ તન્મયી છે તેમ
જે વસ્તુમા જ્ઞાનગુણ તન્મયી છે તે વસ્તુને મુનિ,
ઋષિ આચાર્ય, ગણધરાદિક છે તેઓ છત્ર હોય છે,
ત્યા નિશ્ચયદષ્ટિમા તે છત્રરાશી છત્રમયી છે, નિશ્ચય
દષ્ટિમા છત્રરાશીને પરસ્પર ભાતિભેદ નથી-સ્વભાવ
ભેદ નથી લક્ષ્યલક્ષ્ય ભેદ નથી-નામભેદ નથી તથા
સ્વરૂપભેદ નથી અર્થાત્ ગુણ-ગુણી અભેદ છે મારે
છત્રરાશીને પરસ્પર ગુણ-ગુણી ભેદ નથી જો કંઈ
ચિત્ત પરસ્પરમાએ ભેદ છે તે તે પરમયી જ છે
એ અનાદિ સિદ્ધાન્ત વાર્તા-વચન છે તે ગાંધી
તન્મયી છે, હવે હું મતનાળા ! હું જૈનમતવાળા !
હું નિષ્ણમતવાળા ? હું શીવમતવાળા ? હું બૌદ્ધ
મતવાળા ! આંખિ પદ્મમતવાળા હોય જન્માધો હાથીના
ધધાનત્ સ્વરૂપને નહિ જાણીને પરસ્પર વિવાદ-
વિરોધ કરતા કરતા મરી ગયા, તેમ હું પદ્મમતવાળા !
એ છે જન્માધોની માફક પરસ્પર વિના સમજે તમે
વિવાદ-વિરોધ ન કરો ? 'દ્રાક્ષદણ્ડા ગુમ્વાક્ય
ચતુર્થાત્મનિશ્ચય' અર્થાત્ શાસ્ત્રમા લખી હોય
તે ની ત જ વાણી શ્રીગુરમુખથી ખરતી હોય તથા
તે જ સ્વસ્વરૂપ સ્વાતુલ્યવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયી સ્વ-

રૂપોતાનો સત્ય પૂરુષાર્થ

ભાવમા અચનુભમાલમા આવે છે તેને હે મતરાણા
મિત્રો ! તમે સમજો

સમજો ગમજો સમજમા સમજો નિશ્ચયસાર
વમ ૧૪ છુ નક ગહે, તમ થાવો ભગપાર

હવે સ્વસ્વસ્વ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનમયી
સ્વભાવસ્વસ્વસ્વ ક તેનાથી તન્મય થઈને તેને
સ્વાનુભવ આ પ્રમાણે લેવો, એક નયથી તો (૧૪)
દુઃખ એટલે દેવી છે તથા બીજા નયથી દેવી નથી
એમ આ ચેતન્યમા બે નયના બે પક્ષપાત છે ૧ એક
નયથી કાર્તી છે અને બીજા નયથી કાર્તી નથી એમ
આ ચેતન્યમા બે નયના બે પક્ષપાત ૨ એક
નયથી ભોક્તા છે અને બીજા નયથી ભોક્તા નથી
એમ આ ચતન્યમા બે નયના બે પક્ષપાત છે ૩
એક નયથી છુ નક છે અને બીજા નયથી છુ નક નથી
એમ આ ચેતન્યમા બે નયના બે પક્ષપાત ■ ૪
એક નયથી છુ નક સૂક્ષ્મ છે અને બીજા નયથી
સૂક્ષ્મ નથી એમ આ ચતન્યમા બે નયના બે પક્ષ
પાત છે ૫ એક નયથી હેતુ છે અને બીજા નયથી
હેતુ નથી એમ આ ચતન્યમા બે નયના બે પક્ષપાત
છે ૬ એક નયથી કાર્ય છે તથા બીજા નયથી કાર્ય
નથી એમ આ ચેતન્યમા ૭ એક નયથી ભાવ છે
તથા બીજા નયથી અભાવ છે એમ આ ચેત
નમા ૮ એક નયથી એક છે અને બીજા નયથી

અનેક છે એમ આ ચૈતન્યમાં ૯ એક નયથી
 સાત એટલે અત સહિત છે અને બીજા નયથી
 અત સહિત છે એમ આ ચૈતન્યમાં ૧૦ એક નયથી
 નિત્ય છે અને બીજા નયથી અનિત્ય છે એમ આ
 ચૈતન્યમાં ૧૧ એક નયથી વાચ્ય એટલે વચનનડે
 દેહવામા આવે છે તથા બીજા નયથી વચનગોચર
 નથી, એમ આ ચૈતન્યમાં ૧૨ એક નયથી નાનારૂપ
 છે અને બીજા નયથી નાનારૂપ નથી એમ આ
 ચૈતન્યમાં ૧૩ એક નયથી ચેતક એટલે જાણવા
 યોગ્ય છે તથા બીજા નયથી ચિતવના યોગ્ય નથી,
 એમ આ ચૈતન્યમાં ૧૪ એક નયથી દૃશ્ય એટલે
 દેખના યોગ્ય છે તથા બીજા નયથી દેખવામા નહિ
 આવે તેવો છે, એમ આ ચૈતન્યમાં ૧૫ એક
 નયથી જ્ઞાન એટલે વર્તમાનપ્રત્યક્ષ છે તથા બીજા
 નયથી તેવો નથી, એમ આ ચૈતન્યમાં ૧૬ એક
 નયથી વેદ એટલે વેદવા યોગ્ય છે અને બીજા નયથી
 વેદવામા ન આવે તેવો છે એમ આ ચૈતન્યમાં ૧૭.
 એ પ્રમાણે ચૈતન્યમા ઉપર કહ્યા તેના સર્વ પક્ષપાત
 છે, પણ તત્ત્વવેદી છે તે સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય
 સમ્યગ્જ્ઞાનમયિ અભાવસૂર્યવરતુનો યથાર્થ સ્વાનુ
 ભવ કરવાવાળો છે, તેને ચિન્માત્રભાવ છે તે ચિન્માત્ર
 જ છે, પક્ષપાતથી સૂર્ય-પ્રકાશનાત્ એક તન્મયી ન
 હ-ત્ત ધરો-કે ન થયો હોતો, અર્થાત્ જેમ સૂર્યથી
 અસ્કાર હિત્ત છે તેમ સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય
 સ્વભાવસૂર્ય છે તે તે વિધિ-

અસ્તિ-નાસ્તિ, રાગ-દ્વેષ, અને વેર-નિરોધરૂપ પક્ષ
 પાત-દ્વેતાદ્વેતથી વામ-દય-નિઃદયથી બિન્ન ઈ, જેમ
 સૂરના પ્રકાશમા એક લઘુ છે તે બીજે રથુન છે,
 એક મૂર્ખ છે તે બીજે પાડન છે, એક બોલી છે
 તે બીજે જોગી છે, એક દયે છે તે બીજે દ્યે છે,
 એક મરે છે તે બીજે જનમ છે, એક ભરા છે તે
 બીજે મૂંગે છે એક મોની છે તે બીજે વજા છે, એક
 અધો છે તે બીજે દખનો છે, એક પાપી છે તે
 બીજે પૂજવાન છે, એક હિતમ છે તે બીજે નીચ
 છે, એક કર્તા છે તે બીજે અકર્તા છે, અન્ધ ચાને
 છે તે બીજે અચન છે એક કોધી છે તે બીજે
 હમાવાન પડે છે, એક રમી છે તે બીજે અરમી
 છે કેઈ કોઈથી નહક ન તે કોઈ કોઈથી ભિન્ન
 છે એક જવાબેનો છે-કોઈ મુજ છે, ખુ નો છે
 કો િનગ છે તે બીજે કોઈ મુદયો છે કાયા
 િ - જેમ આ સૂરના પ્રકાશમા સર્વ છે ન જ
 પ્રમાણે સ્વચ્ચરૂપ સ્વાતુલના અમ્ય સમ્પ્રજ્ઞાનમથી એ
 ભાવસૂરમા પૂર્વાક્ત પત્રપાતનો વિના પદ્મર છે,
 અર્થાત્ પૂર્વાક્ત પત્રપાત છે તે પત્રપાતથી અગ્નિ-
 િ જ્ઞાનના એક તન્મથી છે વળી જેમ સૂરથી
 અનન્દ બિન્ન છે તમ પૂર્વાક્ત પત્રપાત ■ તન્ત્ર
 સમ્પ્રજ્ઞાનમથી સૂરથી ભિન્ન છે પ્રથમ ગુરૂ ઉપ
 દેરાથી સર્વ ચિત્ત હરતા પુલીના વચ્ચમા ■ તને
 અચન બનીત ત્યાર પડી પદ્મરૂપે ચિત્ત હરતા

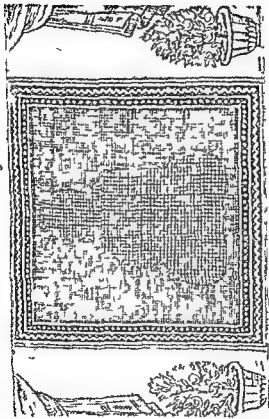
ગુણીયી મુચ્ચે છે-હાં છે-માને છે તેમ સમજના અને સમજાવવાના પાતાને પાતામાં પાતામય દેવમચ્ચજ્ઞાનમાં સભવે તે તો દેવમચ્ચજ્ઞાના-ગુણની તન્મય છે તથા જાડીના ન સભરે તે અતન્મય છે દેવસ્વભાવમાં સભરે ને તો આપણી છે તથા દેવસ્વભાવમાં ન સભવે તે આપણી દર્શાવે છે પ્રકાશની પણ નથી-ત ધમે-ત ધર્મ હતી. હવે અન ગાદતા અર્થે ચેત કરા (મનસ્વર સમજે) પીના-અમરકાસજી આદિ જોડવા મુમુક્ષુ માગ પ્યાના, મારા વચ્ચેના પદમદ્વાન દેવચ્ચાનુભવગમ્યસમચ્ચજ્ઞાનાગુણન-રૂપ પ્રાણની પ્રાપ્તિ લેવા થાગ્ય લાગ ચુકવા ના તો આ મચ્ચજ્ઞાનદર્શિકા પ્રસ્તુત કરી આદિથી અતન્મયી બે મહિમામાં એકનાર ના-ચા જો, ન્યામુધી દેહાદિ ભાસે છે ત્યામુધી આ મારૂ લખવું નસમુતબ્યવ-હારગર્ભિત સમજવું

જ્ઞાનવરણી કર્મવિવરણી

૧ મન	જ્ઞાન-	દોહરો
૨ શ્રુતિ	જ્ઞાન-	જ્ઞાનાનુભૂતિ ઘાતકે,
૩ અનુધિ	જ્ઞાન-	હવે જ્ઞાનકો જ્ઞાન,
૪ મન-પર્યાય	જ્ઞાન-	વર્માનનુભૂતિ જોડે,
૫ કેવલ	જ્ઞાન-	જિન આગમ પરમાણુ
૬ કુમનિ	જ્ઞાન-	એમ દેવમુર્તિને આડો
૭ કુશુતિ	જ્ઞાન-	મવમવના વચ્ચેના પડો
૮ કુઅનધિ	જ્ઞાન-	હોય ત્યારે અન્યને દેવ-

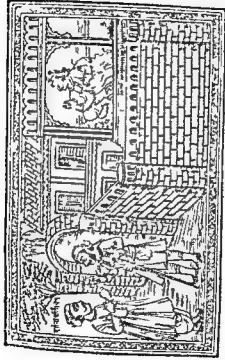
શુદ્ધિ રૂપે દેખાતી નથી તે જ પ્રમાણે સ્વસ્વરૂપ
 રનાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનને એક પિતા પદ જેવું
 કર્મ છે તે આકુ આવી જાય ત્યારે નિરતરે દિષ્ટિ
 રહિતને અતરજ્ઞાન દેખાતું નથી, અથવા જેમ સૂર્યને
 આડા વાદળા આવી જાય ત્યારે જ્વળને સૂર્ય રૂપે
 દેખાતો નથી તે જ પ્રમાણે કેવલજ્ઞાનમયિસૂર્યને પણ
 જેના કર્મ આવી જાય ત્યારે જ્ઞાનરહિતને (સૂર્ય)
 દેખાતો નથી, જેમ સૂર્યને આગ પદવત્ અનેક
 વાદળ આવી જાય તોપણ સૂર્ય છે તે તો સૂર્ય જ
 છે અને વાદળ રહિત સૂર્ય હોય તોપણ સૂર્ય છે તે
 તો સૂર્ય જ છે સૂર્યને આડા વાદળ આવી જાય
 ત્યારે પણ જે સૂર્યને સૂર્ય જ નથી માનતો-નથી
 સમજતો-નથી કહેતો તે પણ મિથ્યાદૃષ્ટિ છે તથા
 સૂર્યને આડા વાદળ આવી જાય ત્યારે કોઈ વાદળને
 જ સૂર્ય સમજે છે-માને છે-કહે છે તે પણ મિથ્યાદૃષ્ટિ
 છે વળી દેવમૂર્તિને આડા પદ તથા સૂર્યને આડા
 વાદળ એ બે દશાતદ્વાન (ઉપર પ્રમાણે) સમજવું

વળી સ્વસ્વરૂપ રનાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમય
 સ્વભાવનસ્થને પદના જેવું એક જ્ઞાનરહિત કર્મ છે
 તે આકુ આવી જાય તોપણ સમ્યગ્જ્ઞાનસ્વભાવમય
 વસ્તુ છે તે તો તેની તે જ છે-ને છે અને જડ
 અજ્ઞાનમય પદવત કર્મ છે તેનાથી રહિત થાય ત્યારે
 પણ સ્વસ્વરૂપ રનાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયિ સ્વ
 ભાવવસ્તુ જેવી ને તેવી સ્વભાવમા જ છે અર્થાત્

ક્ર. ૬૫ નો બીજો વેળ] જ્ઞાનાનુસૂચી ૨૪૦ નો નિર્ણય

[૧૫૦ ૨૦ ૨૪]

બુદ્ધિ પદ ૩૮ ના નીચે લેખ]

દર્શનાવરણીય કર્મકુ ચિત્ર

[૧૫૪૪]

તન્મયી થઈ છ—ન થયો કે ન છે માટે ॥ સજ્જન ?
આઠ પ્રારના પ્રાનાયમથી કર્મનો તુ વિચાર કર કે
જ્ઞાનને આન આ કર્મને તન્મયતા છે કે નથી ? તેનો
વિચાર કર

પ્રારા—સૂરજ એક છે, જડ ચેતન નહિ એક,
ધર્મદાસ કહેવક કહે, મનમા ધાર વિવેક

દર્શનાવગણીકર્મ વિવરણ—

(સોગા)

જ્ઞાનભાવ જિનરાજ, સર્વ જગતના ઉપરે
ધર્મદાસ કહે સાર, સોદ્ધી સુખકો કામ હે

જેમ ગદમા જે ઘડે દેખવાની શક્તિ તો એક
પુરુષમા છે પરંતુ દ્વારપાન અદર જના દેનો નથી,
ત જ પ્રમાણે જેમ સૂર્યમા પ્રકાશ છે તેમ હવમા
દેખવા—મલવાના ગુણ દેવભાવથી જ છે પરંતુ
દર્શનાવગણીકર્મના દ્વારપાન જેવું એક કર્મ છે તે
દેખવા તેવું નથી અર્થો આરો અનુભવ લેવો કે—
દ્વારપાન તને દેખવા માટે જના દેનો નથી અને કહે
છે કે—ગદની અદર શુ જોવા જાવ છે ?

(ઉત્તર —) જેમા દેખવા—મલવાનો ગુણ છે
તેને જોવા માટે હું અદર જાઉં છું, ત્યારે દ્વારપાન

તેને રોકે છે અને કહે છે કે—ન જાઓ, જેવો તારામા દેખવા—જાળવાનો ગુણ છે તેવો જ તેમા છે, સૂર્ય, સૂર્યને દેખનાનો ઉદ્યોગ—ઈન્ડ્રા કરે છે તે વ્યર્થ છે, જેમ એક અગ્નિ રાખની અદર દમાયલી છે તથા બીજી અગ્નિ પ્રગટ છે, તે જ પ્રમાણે તારામા અને તુ જેને અદર દેખવા જાય છે તેનામા અતર સમ જણુ, રાખની અપેક્ષાત્ ભેદ સમજવો બાકી એ સ્વરૂપમા અણે છે, જેવો અદર ગઢમા છે તેવો જ તુ છે

પ્રશ્ન—જેવો અદર ગઢમા છે તેવો જ તુ કેવી રીતે છુ? હવે દ્વારપાત્ર દશાત્રા । ઉતર આપે છે સામળ? તુ આ દ્વારપાત્રમા તારા સ્વરૂપથી ઉંચા સ્વરૂપથી કહે કે—‘તુ હી’ ત્યારે દ્વારપાત્રના કહેવા પ્રમાણે એજ પ્રમાણે ઉચ્ચસ્વરૂપથી તણે અનાજ કપાઈ કે ‘તુ હી’ ત્યારે પ્રતિશ્વવાજ પણ તેવો જ આવ્યો કે ‘તુ હી’ એટલે તેણે નિશ્ચયથી સમજી લીધું કે જેવો દેખવાનો ગુણ અદરમા છે તેવો જ દેખવાનો ગુણ મારામા છે, હવે તુ કોને દેખના અર્થે અદર ગઢમા જાઉ? અર્થાત્ મારામા દેખવા—જાળવાનો ગુણ સ્વભાવથી જ છે હવે તુ કોને દેખુ અને કોને ન દેખુ ?

દર્શનાવરણીકર્મનો પ્રગટ બતાવ્યો બેદ—

ગુરુવિષ્ણુ ન મળે, ઘણો કરે તુમ,

જેમ નુર્મા પ્રકાશગુણ છે, તેમ જે વસ્તુમા દેખવાનો ગુણ છે તે જ વસ્તુ દર્શન છે, તે દેશ નના પરમ્પિમાએ ચાર ભે છે, તે પણ સમ્યક ગર્ભ તે સ્વભાવન દેવધીને ચતુ(દર્શન) કા) ચતુ થતુ થી, જેમ જન્મા (મનુ) પાતાના અન પરના શરીરને દેખતો-જાણતો નથી તે જ પ્રમાણે અજ્ઞાન વસ્તુ છે તે સ્વ-પરને જાણતી-દેખતી નથી વળી જેમ મડકના શરતાની એક તરફ એક દ્વારનું મગન-અધાન છે તેની અંદર એક સ્થાન અર્થાત્ મગનની અંદર મગન છે ત્યાં અધારામા એક પુરૂષ બેઠો બેઠો તે મડકના બહાર રમ્મામા (કેધ) આવે-જાય છે તેને પણ જાણે છે તથા પાતાને પણ જાણે છે, તે જ પ્રમાણે દર્શન છે તે સ્વ-પરને દેખે છે, જેમ સૂર્યથી પ્રગટા ભિન્ન નથી તેમ દર્શનથી દેખતું-જાણતું કદી પણ ભિન્ન નથી સર્વને દેખે છે તે દર્શન છે ઇતિ દર્શનાનરણીકર્મ વર્ણન સમાપ્ત

વેદનિયકર્મ વિવરણ.—

ત્રિપદયુગ્મ તે દુ ખ છે-નિશ્ચયનય પરમાણ,
ધર્મદાસ શુભ્ય કહે-સમજ દેખ્ય મતિમાન

સહત (મૃ) થી લથેટલી તનવારની ધારને (કાઠ) પુરૂષ જીભથી ચાટે છે ત્યાં તેને કંઈક તો મિષ્ટદેવાનો જાસ થાય છે અને વચારે તો જીભના ખડતલા દુ ખનો જાસ થાય છે તે જ પ્રમાણે વેદનિય

કર્મ એ પ્રકાશી-શાતા-અશાતારૂપ છે ત્યાં સ્વસ્વરૂપ
સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયિ સ્વભાવસ્તુના અનુ-
ભવ આ પ્રમાણે લેવો કે — જો સૂર્યપ્રકાશમા વા
આકાશમા કોઈ સુખી વા કોઈ દુઃખી છે તેનું સુખ-
વા દુઃખ આકાશથી વા સૂર્ય અને સૂર્યપ્રકાશથી
જો તન્મયી થઈને લાગતા નથી તે જ પ્રમાણે
સંસારના સુખ દુઃખ અને શાતા અશાતાકર્મ તે સ્વ-
સ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમૂર્ધને પહોંચતા
નથી, જ્ઞાનમયીસૂર્યને લાગતા નથી અર્થાત્ સમ્ય-
ગ્જ્ઞાનમયીસૂર્યને અને આ શાતા-અશાતાવેદાનય-
કર્મને પરસ્પર સૂર્ય અને અપેક્ષાર લેવો અતર-
લે. (તદાવત) — પરસ્પરના સ્વભાવથી જ લે. છે
જો બંનેને સૂર્ય-પ્રકાશવત્ જોઈ લખવા નથી ન
થશે કે ન થઈ હતી, સ્વાત્ લેવ તર્કમા જસ-
અગ્નિની પ્રતિષ્ઠાવા લાસ્યમાન શરૂ કરે જ પ્રમાણે
સ્વાત કેવલજ્ઞાનમયિદર્પણમા એ શાતા-અશાતા-
રૂપ વેદનીયકર્મની ભાવવાસના ભાસમાન થાય છે
તોપણ શાતા-અશાતાવેદનીકર્મનું કાણે તે કેવલ-
જ્ઞાનમયીદર્પણ તન્મયી થશે નહીં ન થશે કે ન જ
સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયી સ્વભાવને
અભાવ ન સમજવો-ન મૂલ્ય કે

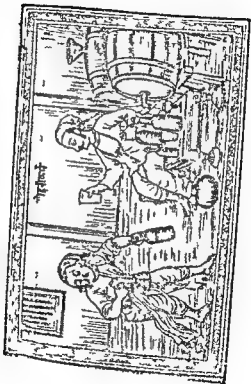
છાડી દીધુ નેને તો ઉત્તમ શ્રાવણપણુ અભિમાન
 આનુ તથા બીજે ચડાવણીના ઘરમા જ રહ્યો તે
 મદિતમાસાદિકના મદુલનિમિત્તથી દિલ્હતાપણથી
 પાનને નીચ માનવા લાભ્યો અહીં વિચાર કરીને
 જોએ તો તે બને ઉત્તમ અને હીલ એક ચડા
 લાગીના પદ્માથી જ ઉપજ થયા છે, તે જ પ્રમાણે
 એક કર્મદેવમાથી જ આ સાતા અસાતા વેદનિય
 કર્મના બે પુત્ર સમજવા નિશ્ચય. હિંમે બુદ્ધિ
 તો-નોની ગુનજુ આશુપણ કર તોપણ તે સોની
 સોની જ છે તથા સ્વાત તેજ સોની તામ્ર-નોહમ
 આશુપણ બતાવે તોપણ જેવો ને તેજ સોની છે તે
 મોની જ છે વળી જેમ તે સોની શુભાશુભ
 આશુપણાદિકર્મ કરે છે તે કાંઈ શુભાશુભ આશુ
 પણાદિકર્મની આદે લખયો થકને કરતો નથી તે જ
 પ્રમાણે સમ્બ.હિ શુભાશુભકર્મ કરે છે પરંતુ તે
 શુભાશુભકર્મથી લખયો બનીન કરતો નથી, માટે
 શુદ્ધપરગથી સમ્બ.હિ થતુ થાય છે

એક વે.નિષકર્મકા-સોદ કાય પરમર
 ધર્મકાસ શુદ્ધક કરે, સાતપરાન વિચાર
 તે હવ ? આ સાતા-અસાતાવેદનિયકર્મ તાર
 છે ત્યારે તો વ જ તેજ અધિહાર છે તથા આ
 સાત અસાતાવે નિયકર્મ તાર નથી તો પડી ફીકર
 શુ છે ? વ ન ગોળનો નથા દેણ ન તાર, તારો વ જ
 ■ (એમ) નિરુદ્ધ હિ વેદનિયકર્મનિરુણ સમાપ્ત

૧૫૫] વેલીય કમનું ચિત્ર

[૫૫૫ C]

માને છે તેને જ અનિષ્ટ માને છે, શાહિહરને આ નિશ્ચય નથી કે જેમા જ્ઞાનગુણ ■ તેજ હું છું, અને જો નિશ્ચય છે તો માન કહેવા પુરતો, પણ રવરવ રૂપરાનુભવ નથી કારણકે-તન મન ધન-વચન આદિ અણનસ્તુને અને જ્ઞાનગુણમય હોવને સૂર્ય-અવકાર જેવો અતરસેડ પરસ્પર સ્વભાવથી જ છે, આ કોઈવિજ્ઞાન જેના અત્કરેલમા ગુરૂંપદેશથી આકાશવત્ અથન કહે છે તે (અડિદય ૭૬)

કહે વિવક્ષણ પુરૂષ સદા મે એક હું,
અપને રસમે ભર્યાં આપની રેક હું,
ગ્રાહ કરમ મમ નાહિ નાહિ ભ્રમ દૂપ હું
શુદ્ધચેતના સિંધુ હમારો રૂપ હું

જેમ સૂર્યમા પ્રકાશગુણ છે, તેમ હું સજ્જન-હે પ્રેમી ? તારામા જ્ઞાનગુણ છે, તું નિશ્ચય સમજ કે તું જ્ઞાન છે, અને આ ગ્રાહાદિક અજ્ઞાન છે, ભારાર્થ-જ્ઞાન બે અજ્ઞાનને સૂર્ય-પ્રકાશનર એક જ માને છે-સમજે છે-કહે છે તે અધ્યાદૃષ્ટિને બ્રહ્મજ્ઞાનનો ઉપદેશ આપવો બ્યર્થ છે ગ્રાહ કેને કહે છે ? તાર-નરીના તટ ઉપર કોઈ પુરૂષ વહેતા પાણી પ્રત્યે એકાગ્ર મન કરી દેખતા દેખતા એમ સમજવા લાગ્યો કે—'હું પણ વહ્યો જાઉં છું' નેતુ નામ મેલ છે, તથા દશ પુરૂષ પરસ્પર ગણતરી કરીને નહીં પાર હિતરવાની જાણ કરી તેમા એક પુરૂષ ગણતરી કરીને 'આપણે મેરથી દશ આવ્યા હતા અને નવ જ રહી

ગયા ' પાતાને દરામો નથી સમજતો-નથી માનતો-
નથી કહે તો તેનું નામ મોહુ છે, અર્થાત્ પુરુગવાદિને
અને સમ્યગ્જ્ઞાનમયિ પાતાને જે એક જ સમજે છે
તેજ મોહુ છે ઇતિ ઓ મોહુનિયકર્મ વિવરણ સમાપ્ત

આયુકર્મ વિવરણ—

બડનમડન આયુ નાશ, ભયે સિદ્ધપરમાત્મપાશ
અચંચાયુસમઅચ્ચક્ષઅષેદ' લીન ભયે નિજરૂપ અષેદ

જેમ કોઈ ચોર બેડી-ખોડાથી બંધાયો છે તે
જ પ્રમાણે જન, આયુકર્મવશ મનુષ્યાયુ-દેવાયુ-તર્કાયુ
અને તિર્યંચાયુમા જ્યા ત્યા બંધાયો જાય છે, આયુ
પૂર્ણ થયા વિના એક આયુને છોડી બીજી આયુમા
જતો નથી, હવે અચંચઆયુને માટે સ્વસ્વરૂપ દેના
બુદ્ધવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયિ સ્વભાવવસ્તુનો સ્વાનુભવ
આ પ્રમાણે લેવો કે —જેમ ઘટની અંદર ઘટાકાશ
તથા મઠની અંદર મઠાકાશ બંધાયેલું છે તે જ
પ્રમાણે દેહરૂપ ઘટમા આકાશની માફક એક જ્ઞાન-
ગુણમયિજન બંધાયો છે, વિચાર કરો ! જેમ ઘટની
અંદરનું આકાશ છે તે મહાઆકાશથી ભિન્ન નથી
તે જ પ્રમાણે દેહરૂપ ઘટની અંદર જ્ઞાન છે તે કેવળ
જ્ઞાનથી ભિન્ન નથી, હે જ્ઞાન ? તું તને કેવલજ્ઞાનથી
ભિન્ન ન સમજ-ન માન, કારણકે કેવલજ્ઞાનથી ભિન્ન-
વસ્તુ છે તે તો અજ્ઞાનવસ્તુ છે, હે સમજન ? તું
જ્ઞાનવસ્તુ જ-સ્વભાવથી જ છે તો પછી

તને અજ્ઞાન કેમ માને છે ? હું જ્ઞાન ? વ્યવહાર
 નયથી ॥ મનુષ્યાયુ દેનાયુ નર્કાયુ અને તિર્થંચાલુમા
 બંધાયુ છે પણ નિશ્ચયનયથી હું કેવલજ્ઞાનસ્વરૂપી ?
 તુ સૂખ ? પુ.ગવ તો મૂર્તિક આમરવસ્તુ છે અને તુ
 કેવલજ્ઞાનભાવ નિરાકાર અમૂર્તિક વસ્તુ રસાવધી
 જ ઠ, ઘણા આશ્ચર્યની વાત છે કે મૂર્તિક આકાર-
 વસ્તુ છે તે અમૂર્તિક નિરામરવસ્તુ-જ્ઞાનમયિને કેવી
 રીતે બધા માને છે ? આવી અસંભવિત વાત
 કેમ સંભવે ? હું જ્ઞાન ? ભરમમા ન કૂચ, કેમવા-
 નાજીવાનો શુભ તારાથી ત-મયિ છે, તુ બંધને, બંધા-
 યનાને તથા બંધાવાના દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાવ-સાવચ્છાદિને
 સદુજ જ બાંધે દેખે છે, જેમ સૂર્યનો પ્રગટા સર્વ
 પૃથ્વી ઉપર સદુજપણે જ છે તમ હું જ્ઞાન ? તુ
 બંધાયવા બંધને સદુજપણે જ જાણે છે, વ્યવહાર-
 નયવરા તુ બંધાયુ છે પણ તે વ્યવહાર એવો છે કે
 જેમ ઘૂતકુંબ નાઉખડી, સડક ચાલે છે, રસ્તો હું દે
 ॥ તથા અગ્નિ બળે જ, આ પાચ દહાતદ્વારા સર્વ
 વ્યવહારને સમજ, નિશ્ચય-વ્યવહારથી સર્વથા પ્રકારે
 બિન્ન છે તે જ પરમાત્મા-સિદ્ધપન્થ-જ્ઞાનધન છે,
 જેમ સૂર્યની અદર અંધકાર નથી તે જ પ્રમાણે
 સમ્યજ્ઞાનરવમાવમા શુભાશુભ આમુખ્ય નથી, મનુ-
 ષ્યાય-દેનાયુ-તિર્થંચાલુ અને નર્કાયુ એ ચાર આયુ
 ॥ તેને કેવલજ્ઞાન બાળે છે પણ અચ્યવ-અખડ
 આયુ પથમાયુ છે બીજી સમજે કે જેમ દોડ પગમા

३२१]

वैद्य द्वायन

[१२१]

ધોળા રંગના ચિત્ર-આકાર દેખાય છે તે (સર્વ)
 પ્રદગવના છ પણ સમ્યગ્જ્ઞાનમયિ સ્વભાવવસ્તુને
 નામ શું ? એજ વસ્તુનું નામ વ્યવહારનયથી એવ
 નામ છે, તે પણ પરસગવશથી અનેક નામ છે,
 જેમ માટીના ઘટને ઘૂનના સગથી વ્યવહારીજના
 કહે છે કે- ' ધેવા ઘૂતકુંભ લાવો ' અથવા સમુદ્ર
 વસ્તુનું નામ સરકર છે તથા જેટલાં કાંઈ વચનથી
 કહેવામાં આવે છે તે બધા નામ છે, નામ દેશમાં
 એક જ નામ છે, અહીં સ્વસ્વરૂપ-સ્વાનુભવગમ્ય-
 સમ્યગ્જ્ઞાનમયિ-સ્વભાવવસ્તુનો સ્વાનુભવ આ પ્રભાણે
 લેવો કે-જેમ સૂર્યમાં પ્રકાશાદિક ગુણ સૂર્યસ્વભાવ
 થો જ છે તેમ કોઈ વસ્તુ એવી પણ છે કે જેમાં
 સ્વપરને દેખવું-જાણવું એ (તેના) ગુણસ્વભાવથી જ
 છે, વિચાર કરો ? સર્વ નામ અનામને દેખે-જાણે
 છે તેવું નામ શું છે ? અથવા સર્વ નામ અનામને
 કહે છે તેવું નામ શું છે ? ' વચન ' અને ' મૌન ' એ
 પણ એ નામ છે, અથવા એક જ વસ્તુ પાતાના
 સ્વભાવગુણમયિ સ્વસ્વભાવમાં જેવી છે તેવી અચલ
 બિરાજમાન છે તેનાથી તન્મયિ (રૂપ) ગુણ વા પ્રગટ
 અનામ નામ રહ્યા છે જેમ સુવર્ણ, પાતાના સ્વ
 ભાવગુણાદિક પોતે પોતામાં જ લાંબને અચલ બિરા
 જમાન છે અને તેમાં જ કે મુદ્રિકા-અસરદ્રી વગેરે
 આબૂનણાદિક અનેક નામ સુવર્ણમાં તન્મયિ છે
 વળી નામ છે તે પણ અપેક્ષાથી છે, જેમ પિતાની

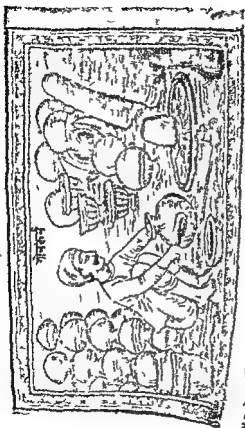
અપેક્ષાએ પુત્ર નામ છે, તે જ પ્રમાણે પુત્રની અપેક્ષાએ પિતા નામ છે, તે જ પ્રમાણે છવની અપેક્ષાએ અછવ નામ છે તથા અછવની અપેક્ષાએ છવ નામ છે, એજ પ્રમાણે જ્ઞાનની અપેક્ષાએ અજ્ઞાન નામ છે તથા અજ્ઞાનની અપેક્ષાએ જ્ઞાન નામ છે, હા ! હા ! હા ! વન્ય-ન્ય-ન્ય સર્વ પદ્માપદ્મારંજિત જ્ઞાનગુણસપત્ર સ્વસ્વરૂપ સ્વાતુલ્ય ગમ્ય મમ્યજ્ઞાનમયિ સ્વભાવસ્તુ સ્વભાવવી જ જેવી ન તવી જેવી છે તેવી છે તેને અતદ્વૃષ્ટિ વા સમ્યક્જ્ઞાનદ્વૃષ્ટિથી જોઈએ તો તે ન નામ છે કે ન અનામ છે અર્થાત્ નસ્તુ પોતાના સ્વસ્વરૂપ સ્વાતુલ્યગમ્ય જ્ઞાનસ્વભાવમા જેવી છે તેવી છે, નામ હોય અથવા ન હોય નામ અને જન્મ-મરણ તો આ પાંચ પ્રકારના શરીર છે તેના છે (એમ) શ્રીપદ્મનદીપત્યીની ૫૫મા શ્રીપદ્મનદીમુનિ કહી ગયા છે (દોહરો)—

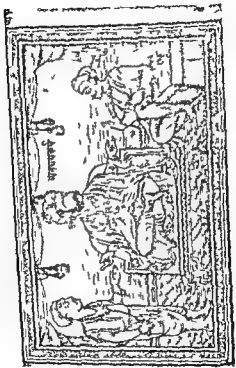
નામકર્મની ભાવના, ભાવે સુરતી સભાજ,
 ૫૫મા સમુદ્યક્ કહે, મુજ થાય તત્કાલ
 અપનો આપો દેખકે, હોય આપકો આપ
 હોય નિશ્ચિત તિટયો રહે, હીસકા કરના વાપ
 નામકર્મ કરાવકો, નામ નહિ સૂણ સાર
 જો કલપી યો નામ હે, તાકો કર્તા નિર્દાર

ગોત્રકર્મ વિવરણ —

ગોત્રાદિક સમ કર્મકું ત્યાગ ભયે જિતરાજ
ધર્મદાસશુ વડ કરે વદન મુખકે દાજ

જેમ કુલભર નાના-મોટા માટીના વાસણ કરે
છે તેમ સ્વસ્તરૂપજ્ઞાનરહિત મર્ધ છવ છે તે નીચ-
ઉચ્ચગાનધર્મને કરે છે, તેથી નીચગોત્ર ઉચ્ચગોત્ર છે
અહો આમ સમજવું કે-માતાપક્ષને તો જાતિ કહે
છે તથા પિતાપક્ષને કુલ કહે છે, જાતિ અને ગોત્ર
એના બે બે કહેનામાત્ર છે, અલે નસ્તુમા એ બે
બે જનનરગનર તન્મયિ છે, જેમ આમાના વૃક્ષને
ફેરી જ લાગે છે ત્યા વિચાર કરો ! આમની જાતિ
પણ આમ જ ■ તથા આમનું કુલ ■ તે પણ
આમ જ છે, જેમ મીઠી (સાકર), ફરકડી, પૂણ
અને તૌસાર આદિ છે તે જનની જાતિ છે કારણકે
તેને પાણીમા બેગવો તે તે (પાણીમા) ભળી જાય છે
અર્થાત્-ભળી જાય તે નિશ્ચય જાતિ છે, તે જ પ્રમાણે
નીચગોત્ર-ઉચ્ચગોત્રના જ નીચ-ઉચ્ચગોત્ર છે, અહો
સ્વસ્તરૂપ તેનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયિ સ્વભાવ
વરતુનો સ્વાનુભવ આ પ્રમાણે લેવો કે જેમ કુલાર,
માટીના નાના મોટા વિવિધપ્રકારના વર્તન બનાવે
કે-કરે છે પરંતુ માટી ચક્ર દડ અને નાના મોટા
વિવિધપ્રકારના વાસણોથી તન્મયિ મની કરતો નથી,
મારણકે કુલાર આ વિચાર-ચિંતન ન કરે તોપણ
અતઃસ્તુમા આવો અચન નિશ્ચય છે કે-હું

માટી નથી તથા માટીના નાના મોટા વાસણાદિક
કર્મ છે તે પણ હું નથી તથા દડ ચઢાદિક કર્મ છે
તે પણ હું નથી અને આ હાડ માસ ચર્માદિમય
શરીર છે તે પણ હું નથી, તથા તન-મન-ઇન્દ્રિય
નાદક છે તે પણ હું નથી, ત્યાદિક (નિશ્ચય)
કુભારના અત પ્રભુમા અચય છે, તો અહીં નિશ્ચય
સ્વસ્વરૂપ સ્વાતુલ્યવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનસ્વભાવમા આગ
ભાસનભાવ માલુમ થાય છે કે-જેમ માટીનું કાર્ય
યત છે, જેમ માટીની અદર-મહાર જલ-દીણ-તરગ-
ભુઃભુ-ઉપજે છે તે જલથી ભુદાભુદા નથી તેમ જે
જેના કાર્ય-કારણરૂપ છે તે જાના નથી, એજ પ્રમાણે
જે વસ્તુના કર્મ મારણ કાર્ય અને કર્તા છે તે જેના
જે છે તેના તેજ છે અર્થાત્ જેમ વ્યવહાર-દ્રિષ્ટી
જોઈએ તો માટીના વાસણનો કુલકાર કર્તા છે પણ
નિશ્ચયદ્રિષ્ટી-પરમાર્થસત્યાર્થદ્રિષ્ટી જોઈએ તો કુલ
માર, માટીના વાસણ, માટી, અને ચક્ર-દગાદિકને
(પરસ્પર) એકમયપણ નથી તેથી માટીના નામરૂપ
કર્મની કરનાવાળી માટી જ છે, એજ પ્રમાણે વ્ય
વહારથી તો નીચગોત્ર-ઉચ્ચગોત્ર જન કરે છે તથા
નિશ્ચયથી સ્વાતુલ્યવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનદ્રિષ્ટિ દ્વારા જોઈએ
તો જ્ઞાનમયજન નીચગોત્ર-ઉચ્ચગોત્રને કરતો નથી,
અર્થાત્ ગોત્રકર્મને કરનાવાળું ગોત્રકર્મ જ છે-કર્મના-
વિધિ-નિષેધ ના કર્મ જ કરે છે, નિશ્ચય
જ્ઞાન જે જ્ઞાનગુણમયિવસ્તુ

છ અને મ્હાં સુતિ- છે-ફૂલીમ છે જેમ સૂર્ય અને
 યામરનો તતસ્વરૂપ ગ્રેજ નથી તે જ પ્રમાણે મ્હાં
 અને રેવણજાનનો (તતસ્વરૂપ) ગ્રેજ નથી -તિ ॥નમ્હાં
 વિરલચિત્સહિત મમાસ

અતરાયકર્મ વિવરણ —

ત્યાગમહુલથી લિજ છે, સ : મુખી ભગવાન,
 મ્હાંવાસ્યુદયક કહે, સ્વાતુલન પરમાત્મ
 જેમ સમજો ભડારીને કહુ કે- આને એ-
 તુમર ફૂલીઆ આપ ' પરતુ ભડારી આપનો નથી,
 એજ પ્રમાણે અફર અતરલામા મનરાજી તો હુંકમ
 ને છે કે- ' સર્વ માયા-મમતા છાડી દે ' પરતુ
 ભડારીનજ અતનયકર્મ ટાડવા દેતુ નથી અહીં
 રનરનરૂપ સ્વાતુલનગમ્ય સમ્યજ્ઞાનમય સ્વભાવનો
 સ્વાતુલન આ પ્રમાણે લેવા જેમ સૂર્યથી અમર
 જિન ॥ તેમ મારા સ્વસ્વરૂપ સ્વાતુલન સમ્યજ્ઞાન
 મ્હાં સ્વભાવથી આ તનમનનવચ્ચતાદિક પાપ-પુણ્ય
 જગત અને સમાર અનગ , તા પંડી એને હું
 શુ ૧૩ તથા શુ મહુલ કહે ? જો જેમ સૂર્યથી
 પ્રમાણ અનગ નથી તે પ્રમાણે મારા સ્વસ્વરૂપ સ્વા
 તુલનગમ્ય સમ્યજ્ઞાનમ્હાં સ્વભાવથી આ તન-મન-
 નન-નચતારા ક પાપ-પુણ્ય જગત-સમાર અનગ નહી
 તોપજ શુ છાડે અગે શુ મહુલ કહે ? અથવા જેમ
 સૂર્ય, સૂર્યને કેરીગીને મહુલ કહે ? તથા સૂર્ય અવ
 રેવીગીને મહુલ કહે અને સૂર્ય અધકારને

ધ્વીરીતે ત્યાગ ? એજ પ્રમાણે હું મારા કેવલજ્ઞાન
મયિસ્વભાવને કેવીરીતે ત્યાગ કરે ? તથા બ્રહ્મ
પણ કેવીરીતે -કે ? વળી મારા કેવલજ્ઞાનમયિસ્વ-
ભાવની જે સર્વથા પ્રમાણે ભિન્ન છે-નર્જિત છે-
ત્યાગ્ય જ છે તેને ઝીંઝીતે ત્યાગ્ય અને તેને બ્રહ્મ
પણ રી રીતે કરે ?

રાજા બહારીને કહે કે-‘આને ૧૦૦૦ હજાર
રૂપીઆ આપ’ પરંતુ આમ નથી કહેતો કે-‘હું રાજા
હું મને જ કિંકારીને આને આપી દે’ અર્થાત્ રાજા
પરંપરતુને આપનાનો હુકમ કરે છે પરંતુ પોતાના
સ્વભાવ-લક્ષણને આપનાનો હુકમ નથી કહેતો, એજ
પ્રમાણે સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયિ સ્વ-
ભાવવસ્તુ પોતાના વસ્તુપલાને ન તો કોઈને આપે
છે કે ન કોઈની પાસેથી સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય
સમ્યગ્જ્ઞાનમયિ વસ્તુસ્વભાવને લે છે, ભાવાર્થ—
સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયિ સ્વભાવમા-
પુ ગત્યાદિક જડ અજ્ઞાનમયિ વસ્તુનો લેના દેવાનો
વ્યવહાર સભવતો નથી, જેમ સુર્યમા પ્રકાશનુદ્ધ
સુર્યસ્વભાવથી જ છે તેમ જે વસ્તુમા દેખાના-તેણ
નાનો ગુણ સ્વભાવથી જ છે તે વસ્તુ, દ્રવ્યકર્મ-
ભાવકર્મ-નોર્મને માન બાણે જ છે પણ દ્રવ્ય-કર્મ-
ભાવકર્મ-નોર્મને કરતી નથી કાગ્નિ-જ્ઞાન-અજ્ઞા-
નને પરસ્પર અસકાર-પ્રકાશવત્ તો અતરભે છે
તથા જે પરસ્પર જય-ઝમવત્ મેળ

વિચાર ન્ના ? આ ક વર્મ ભાવર્મ નોર્મ છે તે
 સ્વભાવથી જ અજ્ઞાનવસ્તુનો બે. છે તેનો કર્તા
 કેવલ જ્ઞાનસ્વભાવમા દાખ છે ? વળી આ જ્ઞાના
 ન હી આ આકર્મ છે ન મર્ય પુ ગણદ્રવ્યના
 પરિભામ છે તેને કેવલજ્ઞાનમયિ આત્મા કરતો નથી
 પણ જ જાણે ॥ ત જાણે જ છે નિશ્ચયથી જ્ઞાના
 વસ્તુરૂપ પરિભામ છે તે જેમ ગોરસમા વ્યાપરૂપે
 હો-દુવ ખાદા-મીઠા પરિભામ ॥ તેમ પુ. ગણદ્રવ્યમા
 વ્યાપપણાવડે હોના થકા પુ ગણક થના જ પરિભામ
 છે તેને જેમ ॥ રમની નિષ્ઠ બેડેયો પુરૂ તેના પરિ
 દામને રૂપે-જાણે છે, તે જ પ્રમાણે આત્મા, જ્ઞાનમયિ
 ॥ તે એ પુ ગણના પરિભામનો જ્ઞાના-દૃષ્ટ છે પણ
 અષ્ટ કર્માકિનો કર્તા નથી, તો શી રીતે છે ? જેમ
 ॥ રસની નીચ બેડેયો પુરૂ તેને રૂપે છે, તે રૂપવા
 રૂપ પાનાના પરિભામથી વ્યાપપણાવડે થતો થકો
 તેને વ્યાપીતે રૂપે જ છે, તે જ પ્રમાણે પુ. ગણપરિ
 ભામ ॥ નિમિત્ત જે એના પાનાના જ્ઞાનને પાતાથી
 વ્યાપ્યપણારૂપ થતો થકો તેને વ્યાપીતે જાણે જ છે
 એ પ્રમાણે જ્ઞાની, જ્ઞાનનો જ કર્તા છે અર્થાત જ્ઞાની
 ॥ તે અજ્ઞાનમયિ વસ્તુથી તન્મયિ બનીને કાચિત
 દેહ પ્રકારથી પણ દ્રવ્યકર્મ-ભાવર્મ-નોર્મ આનિ
 અજ્ઞાનમયિ કર્મનો કર્તા નથી, પણ શુ વહું ? જ્ઞાન
 અને અજ્ઞાન સૂર્ય-પ્રમશનત્ (કદી) એક થયુ નથી-
 દ્વિ-થયે નહિ ઈતિ જ્ઞાતશયકર્મ વિવરણ સમાપ્ત

ગીધના પૂત્ર જન્મ ન જન્મ ભરેના તાસહા (કે) તપે
 નામા હરન પેલ દ્વારા બાળના જેવા લાગ્યા, ઘણા
 નખન મુખી તામડા (કે) તપેવામા તે જન્મે મથન
 મુર્તિ તાપણ તેને જલના અનુભવના ભાસ ન થયો
 અર્થાત્ નન ન દીકું ત્યારે શિષ્યે કહ્યું કે હે ગુરુ ?
 જનમા પૂજ નથી ગુરુ મહે છે કે હે ગિર્ય ? તુ મહે
 ૧ મ નથી (પણ) ત્યા જ છે, શિષ્ય કહે છે કે-નથી,
 ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે હે શિષ્ય ? એ તાસગમા જન
 હ તેમથી તુ એક અજલી જેવું જન પી ત્યારે
 ગિર્ય જન પીના લાગ્યા-કંઈક થોડું પીડ પીતાની
 સાથે જ શિષ્યને જૂલનો અનુભવ તે જ સમયે થયો
 અને કહ્યું કે-હે ગુરુ ? પૂજ ન એજ પ્રમાણે તન-
 મન-નન-નયનથી તથા તન-મન-નન-નયનના જેવો
 કે, ગુણાશુભજનહારક્રિયાકર્માદિકથી સન થા પ્રકારે
 ભિન્ન રનરનરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમગ્રજ્ઞાનમયિ પર
 મ'પ્રકરપરમાત્મા સવકાન આગતિકથોત જ્યા (તેનો)
 નિપેદ ॥ ત્યા જ છે અને તે સ્વાનુભવમાન ગમ્ય છે

કાર્ક છન પીતાને આ પ્રમાણે માને સ-ગણે
 ૪-કહે છે કે-હું સિદ્ધપરમેષ્ઠિ-પરબ્રહ્મા-પરમાત્મા
 નથી' તેની એકતા ન મયતા અર્થે દ્વિત્વદ્વારા ગુરુ
 સમારાન આપે ॥ કે-હે શિષ્ય ? આ ભુનનમા તુ
 ઉચ્ચરનરથી આનો અનાજ મર કે 'તુ હી' ત્યારે
 ગુરુઆજ્ઞાનુમાર શિષ્ય તે ભુનનમા જઈને ઉચ્ચરનરથી

કહ્યું કે-‘ હું હી ’ ત્યારે તે જીવનના આમગમાથી પ્રતિબંધનાજ-ધ્વનિ એવી જ આવી કે ‘ હું હી ’ ત્યારે તે મિથ્યના અત કરજીમા આવો અચલ નિશ્ચય થયો કે જે સિદ્ધપરમાત્માની વાર્તા કહ્યુંદ્વારા સાબળતો હતો તે તો સ્નાનુભવગમ્ય માત્ર હું જ છું

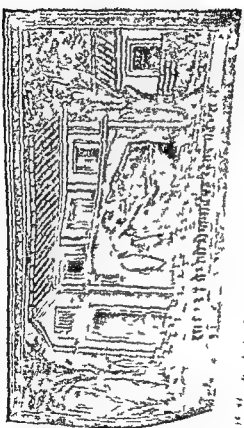
સિદ્ધપરમેષ્ઠિપરમાત્માને પોતાના સ્વસ્વરૂપસ્વાનુભવગમ્યસમ્યગ્જ્ઞાનમયિસ્વભાવથી ભિન્ન સમજે છે-માને છે-કહે છે તેના સમાચાર અર્થે ગુરૂ કહે છે કે-તમારૂં તમારા જ સમીપ છે, અહીં જહ્યુ દેશાત દ્વારા સ્વસ્વરૂપ સમ્યગ્જ્ઞાનનો અનુભવ આપુ છું તે અવજ કરો, જેમ એક સ્ત્રીએ પોતાની નયની નાક માંથી કાઢીને પોતાના જ કંઠના આસરજીમા પરેલી હતી તે પછી ઘરનો કાર્ય-વધો કરનામા એકાગ્રચિત્ત થઈ, જે ચાર ઘડી પછી તે સ્ત્રીએ પોતાના નાકને હાથ લગાવ્યો ત્યારે તે સ્ત્રીને એવી ભ્રાંતિ થઈ કે ‘ નયની મારી સમીપ નથી-હાથ મારી નયની ક્યા ગઈ ? ’ ઇત્યાદિ ભ્રાંતિનડે તે દુ ખી થઈ શ્રીગુનાચરણ ગમણ આવીને ગુરૂને કહ્યું કે-‘ સ્નામિ મારી નયની-મારી સમીપ નથી-ન જાણે ક્યા ગઈ ? ’ ત્યારે ગુરૂએ કહ્યું કે-‘ તારી (નયની) તારા જ સમીપ છે,જે આ દર્પજીમા ત્યારે તે સ્ત્રી દર્પજીમા પોતાનું મુખ જોવા લાગી તે જ સમયે પોતાના કંઠઆબરજીમા લાગેલી નયની પોતાની પોતાના સમીપ દેખીને તે સ્ત્રીએ ગુરૂ ને કહ્યું કે-‘ સ્નામિ ? મારી

નથ માતા સમીપ જ છે, એજ પ્રમાણે સિદ્ધપર
મેહિની સિદ્ધપરમેહિ લિ : નથી ૨

પ્રશ્ન—‘હુ તો સિંધપરમેહિથી ભિન્ન છું
દેતાર--જેમ સૂર્યથી અધાર ભિન્ન છે તે પ્રમાણે તું
સિદ્ધપરમેહિથી ભિન્ન છે ત્યારે તો તું કોઠ તપ જપ
નન ગીવ દાન પુણ્યદિક શુભાશુભ કર્મ-ક્રિયા કરતો
છતા પણ કદાચિત કોઈ પ્રકારથી પણ સિદ્ધપર
મેહિની એક તન્મયિ ન થયો છે ન થવરા કે ન છે,
તમા જમ સૂર્યથી પ્રમગ એક તન્મય-અભિન્ન છે
ત પ્રમાણે તું સિદ્ધપરમેહિથી એક-તન્મય-અભિન્ન
છે તોપણ તું સિદ્ધપરમેહિથી એક-તન્મય-અભિન્ન
થરા માટે કોડા જપ તપ વ્રત સીવ દાન પુણ્યદિક
શુભાશુભ કર્મ-ક્રિયા કરતો છતા પણ કદાચિત
કોઈ પ્રકારથી પણ સિદ્ધપરમેહિથી એક-તન્મયી
થરાતો નથી-થયો નથી કે છ નહિ સિદ્ધપરમેહિથી
એકતા અને ભિન્નતાની એ જ ને જ્ઞાતિ-વિકલ્પપણું
અભાવ-સમ્યજ્ઞાનમા કદી પણ સકલરહુ નથી

જેમ કદામા માતીની માતા છે તે માતીની
માતા માતીનો માતાની સમીપ ત મથી જ છે તેને
અન-જ્ઞાતિથી અન્ય સ્થાનમા ખોલ છે તેને ગૂઢએ
હુદે-અન્ય સ્થાનમા માતીનો માતા નથી પણ
તન્ન જ કદામા માતીની માતા છે તે માતીની
માતાથી તન્મય સમીપ છે, એજ પ્રમાણે સિદ્ધપર
મેહિ છે તે સિદ્ધપરમેહિથી તન્મયી સમીપ જ છે

1776
 1777
 1778
 1779
 1780
 1781
 1782
 1783
 1784
 1785
 1786
 1787
 1788
 1789
 1790
 1791
 1792
 1793
 1794
 1795
 1796
 1797
 1798
 1799
 1800

1776
 1777
 1778
 1779
 1780
 1781
 1782
 1783
 1784
 1785
 1786
 1787
 1788
 1789
 1790
 1791
 1792
 1793
 1794
 1795
 1796
 1797
 1798
 1799
 1800

કાર્ય-કર્મ એ છે તેના સમ્યક્જ્ઞાનરૂપ જનને કંઠી
પણ તુ જ્ઞાન ધવાતુ નથી

જેમ લોકિકમા આમ કહેવાતુ પ્રસિદ્ધ છે કે-
જીજ્ઞા ભાઈ ? માર્ગમા કદમદિક વિદ્ય ધણા છે
માટે તેનારી બચીને જતુ, જેજ પ્રમાણે કોઈ જીવ
સ ગુરૂર્કપદેશનચત્રદ્વારા પાતાના પોતામા પોતામય
રૂપરૂપ સ્વાતુલભવગમેય સમ્યક્જ્ઞાનમયિ રૂપભાવને
તતમત્તત્તનચત્રથી તથા તતમત્તત્તનવચત્રના લેટલા
કોઈ શુભારુણમય-દ્વારક્રિયા-કર્મોઘી (પોતાને)મથા-
વીને-મચીને પડી વણસો તેતાલીસ ઘનરાજી-
પ્રમાણ આ પોતમા જામણ કરે તોપણ રૂપભાવ
સમ્યક્જ્ઞાન છે તે સસારમા રૂપનાતુ નથી

જેમ ચક્રીના પત્થર ઉપર બેઠેલી માખ છે તે
ચક્રીનો પાટ (પત્થર) ચારે તરફ જોવ રૂં છે તેમ
તેના ઉપર બેઠેલી માખ પણ ફરે છે, તે જ પ્રમાણે
રૂપભાવથી અચન સમ્યક્જ્ઞાનમયિપરમાત્મા સસાર
ચ ઉપર ફરે છે તોપણ તે અચનનો અચન જ છે

જેમ સમુદ્ર રૂપભાવમા તો જેવો છે તેવો છે
તોપણ વ્યવહારનયવરાત્ સમુદ્રને કિનારો-હ પ્રમાણ
છે માટે સમુદ્ર મથાયજો છે વળી સમુદ્રને કોઈએ બંધ
કર્યો નથી માટે જેજ સમુદ્ર સુખ છે, જેજ પ્રમાણે
સ્વયસિદ્ધપરમાત્મા વ્યવહારનયથી બધ-સુખ(રૂપ) છે

૧ સ્વભાવસમ્યક્જ્ઞાનમા-સ્વાતુલવદ્વિમા બેઠેલે

તે જ ૧-મુકા તે દેવ રહેા પદ્મ જ ૧-મુકાની કદપ-
નાનો અન પદ્મ મળાનો નથી

જેમ સૂર્યની અદર અનાર નથી તેમ આ
જગત સસાર (૩૫ અથ ૧૨) અવાનુભવ સમ્યગ્જ્ઞાન-
મયસૂર્યની અન નથી

જેમ સૂર્ય અને અવકાશની એક તન્મયતા
નથી તે જ પ્રમાણે જ્ઞાનમયપરમાત્મા અને જગત-
સસારની એક તન્મયતા નથી,

જેમ બકરાની મરણીમા જન્મસમયથી જ ભ્રમથી
પરગાપતે સિદ્ધ નહે છે તથા બીજે સિદ્ધ જ ગણના
દેનાનિત રહે છે, એ અને સિદ્ધોના અતિ-ભ્રમ-
રૂપ અને નામાત્મિક એક જ છે પરંતુ પદ્મની
અભેતામા નિશ્ચયે એક છે, તે જ પ્રમાણે નિર્ગોષથી
માડીને મોક્ષ મુખી વા સમ્ય જ્ઞાનવજાવમુખી
જનરાગી, નામ અતિ તાત્કાલિક સદ્વિત એક જ છે
પરંતુ પરસ્પર અભેદરૂપમા ભેદ છે, એ ભેદબુદ્ધિ
તથા અભેદબુદ્ધિની કદપનાવુ વિષ્ણુ ખ ધીમ-શુરના
ચરણગરલ થનાથી મરે

જેમ એક માતા-પદ્મોળાના માં વણા વિગ્તી
હું પ્રમાણના અવસ્થા ફર્ષણમા અનેક પ્રકારની અનેક
ચન-અચન રંગ-બેરંગી વસ્તુઓ દેખાય છે તે જ
પ્રમાણે રૂપજ્ઞાનમય-ર્ષણમા આ અનેક વિચિત્રતા
મય જગત-સસાર દેખાય છે

એમ સૂર્યના પ્રકાશમા કોઈ પાપ કરે છે, કોઈ પુણ્ય કરે છે, કોઈ મરે છે, કોઈ જન્મ છે, ઇત્યાદિનું શુભાશુભ પાપ-પુણ્ય, જન્મ-મરણાંતક સૂર્યને લાગતા નથી સૂર્યથી એ જન્મ-મરણ, પાપ-પુણ્ય તન્માંથ થતા નથી તે જ પ્રમાણે સમ્યગ્જ્ઞાનમય દેવ-સાનસૂર્યના પ્રકાશમા પાપ-પુણ્ય જન્મ-મરણ, ક-મ્માંકર શુભાશુભ થાય છે તેનું કેવું અને મૂલાદિક છે તે સમ્યગ્જ્ઞાનમયસ્વભાવસૂર્યને પહોંચતા નથી-લાગતા નથી-તન્માંથ થતા નથી

એમ સૂર્યને સૂર્ય દેખવાની હચ્છા સંભવતી નથી જ જ પ્રમાણે જ્ઞાનમયપરમાત્માને જ્ઞાનમયપર-માત્મા દેખવાની-હચ્છા સંભવતી નથી

એમ ધાળી નિર્મલજલના ભરેલા તથાવમા કપડા ધોવે છે તને જલ પીવાની તરસ પાગી છે ત્યાં એ મુખ ધાળી વીચાર કરે છે કે-આ બે કપડા ધોઈ પછી જલ પીરા, વળી એ બે વસ્ત્ર ધોયા પછી ફરી પણ એવો જ વિચાર કર્યો કે-આ ધોઈ પછી (જવ પીરા), પછી આ ધોઈ-પછી આ ધોઈ અમ અનુક્રમે સહસ્ર (વિચાર) કરના કરતાં તે ધાળી નિર્મલ જલમા ને નિર્મલજલમા મરી ગયો પરંતુ જવ પીધું નહિ, એજ પ્રમાણે સર્વ જીવરાશી નિર્મલ સમ્યગ્જ્ઞાનમય જલના ભર્યાસમુદ્રમા-પરંતરતુને ઈજવત કરે છે-(એટલે સાધ્ય કરે છે) ' આ મ્માં પછી

ગુરુઉપદેશદ્વારા સમ્યક્જ્ઞાનરૂપી નીર પી કરી સુખી થઈશ, પાઠા વળી આ ક્યારે પછી સમ્યક્જ્ઞાનમય નીર ગુરુઉપદેશથી પીશ? એમ કરતાં કરતાં મરણ કરીને કયાય ના કયાય ચાલ્યો જાય છે

જેમ ધોળી મેવા કપડાને સાબુ દ્વારા અને પથ્થર આદિના નિમિત્તથી ધોવે છે પરંતુ તે ધોળી, વસ્ત્ર-સાબુ-દ્વારા અને શિવાઈકની સાથે તન્મય થઈને નથી ધોતો તેવી જ રીતે ગુણાશુભ લાગેલી કાલિ માને સમ્યક્દૃષ્ટિ ધોવે છે પરંતુ તે સમ્યક્દૃષ્ટિ ગુણ-શુભથી અને ગુણાશુભના જોડણા બ્યવહારક્રિયાકર્મ છે તેનાથી તન્મય થઈને નથી ધોતો

(દોહરો)

જ્ઞેજ્ઞાન સાબુ ભયો, સમરસ નિર્મળ નિર,
ધોળી અતર આત્મા, ધોવે નિજગુણ ચીર

જેમ કોરા નવીન પામ માટીના કળશ ઉપર પવનના પ્રસંગથી રજરેણુ આવી લાગે તેમ સમ્યક્દૃષ્ટિને કર્મરજ આવી લાગે છે, વળી જેમ ઘણા વર્ષની તેલના ભરલા ચીકણા માટીના ઘડા ઉપર પવનના પ્રસંગથી રજરેણુ આવી ને લાગે છે તેમ મિથ્યાદૃષ્ટિને કર્મવર્ગણુ આવી લાગે છે

જેમ કોઈ મુગાપુરપના મુખમાં સાકર-ગોળ-ખાડ નાખી દીધો હોય અને તેને જે મિઠાસનો અનુભવ થયો તે પેલો મુગા કઢી રાકતો નથી તે જ

પ્રમાણે કોઈ લખને ગુરુઉપદેશથી પાતાનો પાતાને
પાતામા પાતામય સ્વસ્વરૂપ સમ્યક્જ્ઞાનાનુભવ થયો
પરંતુ તે સહી શકતો નથી

પ્રશ્ન—ગુરુ, સ્વસ્વરૂપ સમ્યક્જ્ઞાનાનુભવ કેવી રીતે
આપતા હશે ? (ઉત્તર)—ગુરુની ગુરુ જ જાણે તોપણ
કઈનું કહું છું જેમ કોઈ ચક્રચર્ચિના હૃદય ગુરુને
જ્ઞાપાયા પછી કે-અર કયા ■ ? ત્યારે ગુરુએ કહ્યું
કે-એ ચક્રમા ભારી આગળીની ઉપર ઈલાદિ અનેક
પ્રકારથી ગુરુ સ્વસ્વરૂપ સમ્યક્જ્ઞાનાનુભવ આપે છે

જેમ કેઈ પુત્રની મીઠી પાતાના ભરથારને
કહ્યું કે-તમ આ બાળકને રમાડો-ગોદમા દયો તો હું
ધરડામ નર, ત્યારે તે પુત્ર પાતાના પુત્રને પાતાની
ગોદમા ન, રમાડના લાગ્યા, તે જ સમયે બાળક રડવા
લાગ્યો એવે પિતા, પેલા બાળકની સ્થિતિ-ગુણ
માટે કહે ■ કે-હો પુત્ર ? કદા ન કરે ! આપણી
માતા (અદર) જોડી છે અહીં નિચારણુ જોડે
કે-માતા તો ન માગકની છે—પુત્રપની નથી, પુત્ર-
પની તો એ ની છે અને રાત્રે માતા કહ્યવી એ
વ્યવહારવિરૂદ્ધ છે, તોપણ બાળકની નિવરતા-લાગે
માટે તે પુત્ર વ્યવહારવિરૂદ્ધ વચન પલ બોલે છે, તે
જ પ્રજાનો શિષ્યમકનના સુખ-નિવરતા માટે ગુરુ
કોઈ વાર અપસ્રસ વચન બોલે છે પણ ગુરુનો હેતુ
દિતમ છે

જેમ અગ્નિમા કપુર-ચંદનાદિક નાખવામા આવે તેન પછુ અગ્નિ સળગાવી દે છે તથા ચામડા-મળાદિક નાખવામા આવે તો તેને પછુ અગ્નિ સળગાવી દે છે, તે જ પ્રમાણે સમ્યગ્જ્ઞાનાગ્નિમા આ શુભાશુભ પાપ-પુણ્યાદિ સળગી જાય છે અર્થાત્ રહેતા નથી.

જેમ એક જાતિનો એક સ્વરૂપનો એક તેજ-વાળો એક ગુણાદિસહિત રત્નનો દગડો દૂરથી એક જ દેખાય છે પરંતુ તે રત્ન (પ્રત્યેક) ભિન્ન ભિન્ન છે, તથા જેમ અગ્નિના અગારાનો દગડો દૂરથી એકસરખો દેખાય છે પરંતુ તે અગારા ભિન્ન ભિન્ન છે તે જ પ્રમાણે જીવરાશી ભિન્ન ભિન્ન ■ પછુ એ સર્વના શુદ્ધ-સફળ-ગતિ-નામાદિક એક છે.

જેમ ફહી ન મથન કઠીને તેમાથી માખણ ઠાઠી પાછુ તે માખણને પેવા છાગ-મઠામા નાખી દે તો પછુ તે માખણ પેવા છાસ-મઠામા મળી જઈને એક-રૂપ થનારુ નથી તે જ પ્રમાણે શુદ્ધ, સસારસાગર-માથી જીવને ઠાઠી પાછા એજ સસારસાગરમા નાખી દે તોપણ તે જીવ, સસારસાગરની સાથે અગ્નિ-હોલનાવત મળીને એકરૂપ થનાનો નથી.

જેમ કોઈની પાસે વિપનિવારણ જડીબુટ્ટી કે મન છે તો તે સર્પથી ડરતો નથી તેમ કોઈના પાસે સ્વસ્વરૂપસમ્યગ્જ્ઞાનમય તન્મયતા છે તે સસારસર્પથી ડરતો નથી.

જેમ કુલકારણ ચક્ર દર્શાવેલા પ્રસંગથી રહે છે અને દર્શાવેલો પ્રસંગ ચિત્ર થયા પછી પણ તે ચક્ર કઈક ઘોડા વખત સુધી પણ ફરતુ રહે એ તે જ પ્રમાણે કોઈ જીવના ચાર વતિકર્મો ચિત્ર થયા પછી પણ પૂર્વપ્રયોગવશ કઈક કિંચિત્ કાંઈ સુધી સસારમાં જાય છે

જેમ જાણના મુખ જાણને એક કળિનમાત્ર પણ જો અગ્નિ લાગી ગયું તો તે અગ્નિ એ સૂમ જાણના જાણને અતુકમયો બાળી ભસ્મ કરી દે છે તે જ પ્રમાણે કોઈ જીવને ગુરૂપદેશથી એક રામ ચકાવમાત્ર પણ સમ્યક્જ્ઞાનાગ્નિ તન્મયરૂપ લાગી જાય તો અણકર્મો નામકર્મ સુદાત જલાવી દે છે ત્યાર બાદ જે બચવા જોઈ છે તેનું તે જ સ્વસ્વરૂપ સ્વાતુ-ભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનમય સ્વભાવવસ્તુ અખડ અવિનાશી રહેશે

જેમ કામ-પાપાણની ચિત્રની સ્ત્રીના આકારની પૂનળી તે ત્રીન રાગભાવથી રખતા રખતા કોઈ કામીના વિષ ના બચ છુટી જાય છે તે જ પ્રમાણે કોઈ વાનુ-પાપાણનો પદ્માસન ખડગાસન ધ્યાનમુદ્રાસદ્ધિત વૈનાગ્યસૂચક મૂર્તિન કઈ મુમુક્ષુ પાતાના લીન વિત-ગગભાવસાહુત રખે તો તેના અણકર્મોના બંધ તત્કાલ છુટી જાય છે

જેમ બ્યસિચાગલી સ્ત્રી પાતાના વરકાર્ય કરે છે

પરંતુ તેના અત કરણમા વાસના^૧ તો પેલા વ્યભિ-
ચારી પુરૂષ તરફ લાગી રહે છે તે જ પ્રમાણે સમ્યગ્દષ્ટિ
પૂર્વકર્મ પ્રયોગથી સસારીક કામકાજ કરે છે પરંતુ
તેના અત કરણમા સ્વસ્વરૂપસ્વાનુભવગમ્ય સમ્ય-
ગ્જ્ઞાનની દૃઢ-અચલ વાસના છે, અર્થાત્ સ્વસમ્યગ્જ્ઞા-
નને અતે પોતાને અગ્નિ-ઉજ્જ્વલાવત્ એક તન્મય
સમજે છે-માને છે

જેમ કોઈ મુનમ, દુકાન વા કોઠીનું કામકાજ
રાગદ્વેષ મમતામોહ સંદિગ્ધ કરે છે પરંતુ તેના અત-
કરણમા અચવતા આવી છે કે-વન પરિગ્રહ તથા
ધન પરિગ્રહનું શુભાશુભ ફલ મારૂં નથી પણ શોકનું
છે તે જ પ્રમાણે સમ્યગ્દષ્ટિ પૂર્વકર્મપ્રયોગથી સસા-
રના શુભાશુભ વ્યવહાર ક્રિયાકર્મ રાગદ્વેષ-મમતા-
મોહ સાદૃશ કરે છે પરંતુ તેના અત કરણમા દૃઢ
અચલ અવગાહ (નિયોસ) આવે છે કે-સસારના
જોડલા કોઈ શુભાશુભ વ્યવહાર ક્રિયાકર્મ, રાગદ્વેષા-
દિક તથા તેના અશુભાશુભ ફલ છે તે મારા સ્વસ્વરૂપ
સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમય સ્વભાવવસ્તુથી તન્મય
નથી પણ આ સસારના શુભાશુભકર્મદિક છે તે બધા
તન-મન-નયનથી તન્મયિ જ-તેના જ છે

જેમ સ્વચ્છદર્પણમા અગ્નિ અને જલની પ્રતિ
છાયા દેખાય છે પણ એ વડે તે દર્પણ ઉજ્જ-શીતલ
થતું નથી તે જ પ્રમાણે સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય

સ્વચ્છ સમ્યગ્જ્ઞાનમય દર્પણમાં આ સારના શુભાશુભ
ક્રિયા-કર્મની પ્રતિબિંબાનો ભાસ થાય છે પણ એ
વડે તે સ્વચ્છ સમ્યગ્જ્ઞાનમય દર્પણ રાગદ્વેષથી તન્મય
થતું નથી

જેમ આકાશમાં કાળા, પીળા, લાલ મેઘરાફળ
વીજળી આદિના અનેક વિકાર થાય છે તથા વિઘટી
જાય છે તેપણ તે વડે આકાશ વિકારી થતું નથી
તે જ પ્રમાણે સ્વચ્છસમ્યગ્જ્ઞાનમય આમરામાં આ
ક્રોધ-માન-માયા-લોભાદિક મેવા છતાં પણ તે સ્વ-
ચ્છસમ્યગ્જ્ઞાનમય (આકાશ) રાગદ્વેષાદિકથી તન્મય
થતું નથી

જેમ જે ઘરમાં અગ્નિ લાગે છે તે ઘર તો સળગી
જશે પરંતુ ઘરની આ દર-મહારત્ત જે આકાશ છે તે
કદી પણ કેઈ પ્રકારથી પણ જલવા-મળવાતું નથી
તે જ પ્રમાણે દેહ-શરીરરૂપ ઘરમાં આવેલ વ્યાપ્તિ-
રંગાદિ અગ્નિ લાગે તો દેહ-શરીરરૂપ ઘર તો જવશે
જળશે, પરંતુ દેહ-શરીર વા લોભલોકની આ દર-
મહાર આકાશવત્ સ્વસ્વરૂપ સમ્યગ્જ્ઞાનમય (આકાશ)
છ તે કદી પણ કેઈ પ્રકારથી પણ જવશે-મળશે વા
જન્મરો-મરશે નહિ

જેમ સુક છાણાને કણમાં ન પણ અગ્નિ લાગી
જાય તો તે અગ્નિના પ્રસંગથી એ સુક છાણુ અનુ-
ક્રમે બળી જાય છે તે જ પ્રમાણે કેઈ જીવને શ્રીસત્-

ગુરુચરણોપદેશદ્વારા એક નેત્રના દીમકાર મમયકાન માન પણ સમ્યક્જ્ઞાનાન્નિ તન્મયરૂપ લાગી જાય તો તે છત્રના દ્રવ્યકર્મ, ભાવકર્મ અને નોકર્મ અનુક્રમ પૂર્વક જલી-મળી જાય છે, એમા કદી પણ કોઈ પ્રકારની મહેલ નથી

જેમ કોઈ સ્ત્રી પોતાના સ્વભતરિને તણને અન્ય પુરુષની સાથે સેવા-રમણ આદિ કરે છે તો તે સ્ત્રી વ્યભિચારણી-મિથ્યાતીણી હોને જ પ્રમાણે કોઈ પોતાના પોતામાં પોતામય સ્વસમ્યક્જ્ઞાનમયદેવને છાડીને અજ્ઞાનમયદેવની સેવા-ભક્તિમા લીન છે તો તે મિથ્યાદૃષ્ટિ છે

જેમ કોઈ મદિગનો વ્યસની (મદિરા) પીવાનો સર્વથા પ્રકારથી ત્યાગ કરે તો તેને મદોન્મતપણાનો ત્યાગ થયો તે જ પ્રમાણે કોઈ જીવ, જાતિ-કૂલ-રૂપ-તપ-વ્રત-વિદ્યા—સાધના અને અધિભર એ આઠ મદનો સર્વથા પ્રકારથી ત્યાગ કરે તો તે નિશ્ચય માર્ગે જ સ્વસ્વરૂપ-સમ્યક્જ્ઞાનગુણથી તન્મય થશે

જેને તિવ-તુપમાત્ર પણ પરિમલ નથી તથા જે પાત્ર પ્રકારના શરીરથી પણ કદી-કોઈ પ્રકારથી તન્મય નથી તેજ સદ્ગુરુ છે

જેમ કોઈ મધ-માથ આદિ પીવાથી મદોન્મત છે તેને લોકિકજન આ પ્રમાણે કહે છે કે 'આ મતવાલો

૨૪૨૭ સમ્યગ્જ્ઞાનમય દર્પણમાં સ સારના શુભાશુભ ક્રિયા-કર્મની પ્રતિબિંબિતતા બાસ થાય છે પણ એ નહીં તે ૨૪૨૭ સમ્યગ્જ્ઞાનમય દર્પણ રાગદ્વેષથી તન્મય થતું નથી

જેમ આકાશમાં કાળા, પીળા, લાલ મેઘરાદળ વીજળી આદિના અનેક વિકાર થાય છે તથા વિઘટી બાય છે તેપણ તે વડે આમગ વિકારી થતું નથી તે જ પ્રમાણે સ્વમ્યગ્જ્ઞાનમય આકાશમાં આ ક્રોધ-માન-માયા-લોભાદિક થવા છતાં પણ તે સ્વ-સમ્યગ્જ્ઞાનમય (આકાશ) રાગદ્વેષાદિકથી તન્મય થતું નથી

જેમ જે ઘરમાં અગ્નિ જાગે છે તે ઘર તો સળગી જશે પરંતુ ઘરની અંદર-મહારત્ન જે આકાશ છે તે નહીં પણ-કેઈ પ્રકારથી પણ જલવા-મળવાતું નથી તે જ પ્રમાણે દેહ-સારીરરૂપ ઘરમાં આવિ બ્યાપિ ગેમાદિ અગ્નિ જાગે તો દેહ-સારીરરૂપ ઘર તો જલશે ખળશે, પરંતુ દેહ-સારીર વા લોભવેગની અંદર-બહાર આકાશવત્ સ્વસ્વરૂપ સમ્યગ્જ્ઞાનમય (આકાશ) છે તે કદી પણ કેઈ પ્રકારથી પણ જલશે-ખળશે વા જન્મત-મરશે નહિ

જેમ સુકા છાજાને કણમાં પણ અગ્નિ લાગી બાય તો તે અગ્નિના પ્રસંગથી એ સુકા છાજા અનુ-ક્રમે ખળી બાય ■ તે જ પ્રમાણે કેઈ જીવને શ્રીમદ્-

છે' એજ પ્રમાણે કેઈ અપૂર્વ મતિમદમદિરા પીને મહોન્મત થઈ રહ્યો છે તેવા આ જૈનમતવાળા, વિષ્ણુ મતવાળા, શિવ મતવાળા અને બોદ્ધ મતવાળા ઇત્યાદિક છે, વળી તેને કેઈ કહે કે તમે કોણ છો ? ત્યારે તે પાતાના નુખથી આપિઆપ કહે છે કે- 'અમે જૈન મતવાળા, અમે વિષ્ણુ મતવાળા, અમે શિવ મતવાળા, અમે બોદ્ધ મતવાળા ઇત્યાદિ કહે છે, પણ એ બધા મતવાળા સ્વસ્વરૂપ-સ્વાનુભવગમ્ય-સમ્યગ્જ્ઞાનમય સ્વસ્થાનવસ્તુથી તન્મયિ નથી

જેમ સૂર્ય, પાતાનો સ્વસ્થાવ-ગુણ-પ્રકાશ છાડીને નથી તે જ પ્રમાણે સ્વસમ્યગ્જ્ઞાન પાતાના જ્ઞાનગુણને છાડતું નથી

જેમ કેઈ કામળા ઝોલી મધપુડાને તોડવા વાળો, તે સમયે હુઝરો મધુમદ્ધિડા (મધપુડામા) વાગેલી છે તોપણ તે પુરૂષ અડક રહે છે તે જ પ્રમાણે કેઈ જીવે, ગુરૂવચનઉપદેશથી સ્વસમ્યગ્જ્ઞાન-ગુણવરૂપ કાળવ ઝોલી લીધી છે તેથી તેને સસાર મલિન લાગતી નથી

જેમ કાગપટ્ટી બોલે છે તે જ પ્રમાણે કેઈને સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનાગુણવર્તી તન્મયતા-પરમાવગાહતા તો થઈ નથી અને તે માટા માટા વેદ-સિદ્ધાન્તગામ્ય સૂત્ર બાણે છે તે કાગલાનજી તુલ્ય બાણના

જેમ કસ્ટૂરીઆમૃગની ગમીપ જ કસ્ટૂરી છે

પરંતુ કર્તૃતરીની સુખ વ નામિકાદ્વારા બારણ કરીને કર્તૃતરીને જગલમા અહીં ત્યા ખોળના ફેરે છ-વસ્ત્રો વસ્ત્રો રાડે ન, ત જ પ્રમાણે જીવની સમીપ જ જીવથી તન્મયરૂપ સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનમય પરમાત્મા છે છતા તેને છર, આકાશ-પાતાલ-લોકાલોકમા ખોળે છે, અજ્ઞાની જીવને એ ખખર નથી કે જેને હું શોધું છું તે વસ્તુતો મારી મારા સમીપ જ છે-મારા સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનથી તન્મય ॥ અથવા હું પોતે જ સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનમય પરમાત્મા છું

જેમ દ્રુમવના ખેડ મિથ્યા છે તે જ પ્રમાણે આ સસારના ખેડ મિથ્યા છે, માત્ર સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનમય પરમાત્મા સત્ય છે

જેમ સ્વપ્નની માયા ભુઠી છે તે જ પ્રમાણે સસારની માયા ભુઠી છે, માત્ર સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનમય પરમાત્મા સત્ય છે

જેમ-જયા રેહ નથી ત્યા જન્મ-મરણ-નામાદિક નથી અર્થાત્ જયા રેહ છે ત્યા જ તેનાથી તન્મય જન્મ-મરણ-નામાદિક છે

જેમ ચાપતી ઘડીના બે પાથર વચ્ચે ઢેરલાં વઉં ચણા, મગ, અડદ આદિ અનાજ નાખીએ તે બધા પીસાઇ જઈ આટો બની અપ ॥ એક ક્યુ-દાણે પછ બચતો નથી પરંતુ એ ચાલતી ચક્રીમા કાઈ કાઈ દાણા લોખંડના ખીલમાં નહીં

નદે ૫ તે મચી જાય છે, તે જ પ્રમાણે સસારચક્રની
 ૫-થે પરતો જવ તો મરણાદિ દ્વારા નર્ક-નિગો મા
 જવને પડે છે, પરંતુ કોઈ કોઈ જન ગુરુવચનોપદેશ
 દ્વારા પોતાના પોતામા પોતામય સ્વસમગ્જ્ઞાનમય
 પરમાત્માથી તન્મયાંશરણ થઈ જાય છે તે જન જન્મ
 મરણના દુખથી મચી જાય છે

જેમ સર્પણી ૧૦૮ પુત્ર જન્મે છે-જણીને ગોળા
 ગરથ પોતાના કુદુગોળાગરની વચ્ચે તે સર્પ પુત્ર-
 સમુદાયને રાખી અનુક્રમપૂર્વક સર્વને ભક્ષણ કરી
 જાય છે પરંતુ તે ગોળાગરમાંથી કોઈ કો, નીકળી
 જાય ■ તે બચી જાય છે તે જ પ્રમાણે ઉત્સર્પીણી
 અનસર્પીણીના ગોળાગરમાંથી કોઈ જન નીકળીને
 જુદા પડે તે તો બચી ગયો પરંતુ બાકીના રહ્યા
 તે (સર્વ) ઉત્સર્પીણી-અવસર્પીણીના મુખમા રહ્યા

જેમ વદ્યાગ્રીને પુત્ર ઉત્પત્તિનુ આદિઅત
 પૂર્વાપરંતુ બધું વર્જન સવલ દગરો તોપણ તે વદ્યા
 ગ્રીને પુત્રોત્પત્તિનો મેઠ પ્રમારથી પણ સાક્ષાત અનુ
 ભવ થતો નથી તે જ પ્રમાણે વર્જમિથ્યાદૃષ્ટિને સ્વ
 સમ્યગ્જ્ઞાનોત્પત્તિનુ પૂર્વાપર સર્વ વિનરણ અવળ કરાવે
 તોપણ તેને સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનોત્પત્તિના સાક્ષાત અનુભવ
 થતો નથી

જેમ કોઈનુ નાક ખડિત છે તેને કોઈ દર્પણ
 ખતાવે તો તે નાક ખડિત આજસ પોતાના દીવમા

असार-दर्शन

સદા કાવ્ય જે રૂપે હ-જાણે છે તેની સંખ્યા જ
આ સ્વપ્નસમય અને જાગૃતસમયનો મમાર થાય
છે અને બગડે છે -

જેમ સ્વપ્નાવસ્થામાં કોઈએ કોઈનું મરત
ઉદત કંચુ મારીને ગયો, તે વખતે પોતાને મર્યા
સમજ્યા-માન્યા, વળી એજ (પુરુષ) જાગૃત થયા
ત્યારે કહેવા લાગ્યા કે- 'હું સ્વપ્નમાં મરી ગયો હતો'
એ જ પ્રમાણે આ જન્મ, મરણ, પાપ, પુણ્યો
(બધા) સ્વપ્નના ખેલ છે પણ એ ખેલનો તમામો
જે રૂપે-જાણે છે તે સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવમયજ્ઞાન છે

જેમ કોઈ મનવાયો પોતાની માતાને માતા જ
કહે છે પરંતુ તેનો નિર્ધાર શો ? જરૂર કે-તે કો,
વેળા પોતાની માતાને પોતાની સ્ત્રી માની લે તો
તેનું પ્રમાણ શું ? તે જ પ્રમાણે આ અતિમહિમા
મહાન્મત આ જૈન મતવાળા, વિષ્ણુ મતવાળા શિવ
મતવાળા, વેદાંત મતવાળા અને બોદ્ધ મતવાળા
વગેરે પદમતવાળા છે તે સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવમય
મુખ્યજ્ઞાનમય સ્વભાવનરૂપે આ યની અન્ય પ્રકારથી
માની લે-કહી કે તો તેનું પ્રમાણ શું ?

જેમ માટીના જુઠા ઘોડાની સાથે બાળક પ્રીતિ
કરે છે તે પણ દુ ખી છે તથા કોઈ સાચા ઘોડાની
સાથે પ્રીતિ કરે છે તે પણ દુ ખી છે કારણ તેમના
ગાડાને કોઈ તોડે-ફાડે તથા બીજા સાચા ઘોડાને

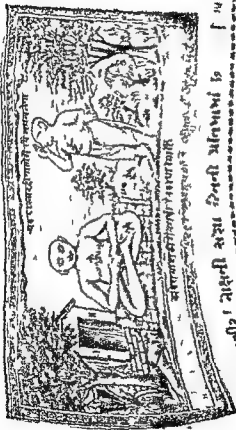
ભવગમ્ય સમ્યક્કેવલજ્ઞાન છે તેને આ સસાર, લોકો
કોઈનો સ્વભાવથી જ ત્યાગ છે

જેમ કોઈ દ્રવ્યધિપુરુષ રાજાને જાણીને તેની
દૃઢ મદદ કરી રાજાની (ઈચ્છા) અનુસાર ચાલતો
રહે છે તેને (તે) રાજા દ્રવ્ય આપે છે, તે જ પ્રમાણે
કોઈ હવે છે તે પ્રથમ સ્વસમ્યક્ કેવલજ્ઞાનરાજાને
પાતાના સ્વભાવગુણથી ત-મય સમજીને-જાણીને-
તેની દૃઢ-પરમાવગાદ મદદ કરીને તે કેવલજ્ઞાનરાજાના
અનુસાર ચાલે છે-રહે છે તેને કેવલજ્ઞાનરાજા, સ્વ
ભાનસમ્યક્જ્ઞાનમય ગોદ આપે ■

જેમ સંસ્કૃતભાષામાં એચ્છ ન સમજતો હોય
તો (તે) મ્હેન્છને એચ્છભાષામાં સમજાવવો, તે જ
પ્રમાણે અજ્ઞાનીને અજ્ઞાનભાષામાં સમજાવવો

જેમ કોઈ કહે કે-‘જો રાજા પરસ્પર યુદ્ધ કરી
રહ્યા છે’, ત્યાં વિચારપૂર્વક જોઈએ તો એકબીજાનું
હરહર લડે છે પણ એ બંને રાજા તો પાતપાતાના
સ્વસ્થાનમાં નિમગ્ન છે, એજ પ્રમાણે જ્ઞાન અજ્ઞાન
બંને પાતપાતાના સ્વસ્થાનમાં-પાતપાતાના સ્વ
ભાવમાં-પાતપાતાના સ્વભાવથી જ નિમગ્ન છે

જેમ કોઈ કહે કે-‘રાજા આ ગામને છુટે છે,
બાળે છે, આ ગામને બાળી મુક્યુ, આ ગામને
બચાવ્યું અને આ ગામની રક્ષા કરી’ પરંતુ વિચાર-

સુગ્રીવે સીતાને જોઈને અત્યંત દુઃખ પામ્યો

સીતાને જોઈને સુગ્રીવે અત્યંત દુઃખ પામ્યો

હું સુગ્રીવ ! તારાની સરખા રીતની પ્રાણીમાં છે

ગિનના
દિશ્ય
તે
દેવ

હવે જ
તે જ
એક

કે ભાવ
અથવા
ક્રિયા
અજ્ઞા

અને
પાછા-
કરતો
છે તે

૭૭

જોકે જુઓ તો તે જુલવા, મારવા, બચાવવા અને
જાગાવવાં આદિ કાર્યો છે તેન લશ્કરના સિપાઈ-
ખાનાર-ફોજદાર આદિ કરે છે પણ રાજા કરતો
નથી, તે જ પ્રમાણે સ્વસમ્યક્કેવલજ્ઞાનરાજા છે તે
નિશ્ચય પણ શુભાશુભ ક્રિયાકર્મ કરતો નથી

જેમ સુવર્ણના સુવર્ણમય કડા-કુડલાદિક ભાવ
સુવર્ણમય જ થાય છે તથા લોખંડના લોખંડમય જ
થાય છે તે જ પ્રમાણે સ્વસ્વરૂપસમ્યગ્જ્ઞાનના ક્રિયા
ભાદિ ભાવ સમ્યગ્જ્ઞાનમય જ થાય છે તથા અજ્ઞા
નના ક્રિયા-કર્મોદિ ભાવ અજ્ઞાનમય જ થાય છે

જેમ માતગચડાલના અને ઉત્તમ શ્રાદ્ધજુના
ક્રિયાકર્મ ભાવ એક નથી પરંતુ ભિન્ન ભિન્ન છે તે જ
પ્રમાણે જ્ઞાન અને અજ્ઞાનના ક્રિયા કર્મ ભાવ એક
નથી અર્થાત્ ભિન્ન ભિન્ન છે

જેમ ફોઈ પુરે કરેલો આહાર ઉદરશ્મિના
સાથથી માસ રૂધિર મજ્જા મય અને મૂત્રાદિરૂપ
થાય છે એજ પ્રમાણે જેને ગુરૂવચનોપદેશદ્વારા અત્ત
રજ્જુમા સાક્ષાત સમ્યગ્જ્ઞાનાગ્નિ પ્રજ્વલિત થઈ હોય
તે સર્વ કર્મો સ્વયં ધોતપોતાની પરિણતિમા પરિ
ભ્રમી જાય છે

જેમ વૈદ્યની સમીપ વિપનાશક દવા છે તો તે
જ મરણ થવા ધોખ્ય વિપસક્ષણ કરવા જતા પણ
કરતો નથી એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યગ્દષ્ટિ

પ્રયોગથી વિનયભોગ ભોગવતો હતો પણ કર્મથી
જાણતો નથી

હોડમા પ્રસિદ્ધ છે કે હોડ ગ્રીતે ભોગવે તે
પુરૂષ છે એજ પ્રમાણે જે ક્રોધ-માન-માયા-લોભ-
મોહ-મમતાને ભોગવે તે સાચા પુરૂષ છે પણ જેની
હાલી ઉપર એ ક્રોધ-માન-માયા-લોભ-મોહ-મમતા
નહી બેઠા છે તે પુરૂષ નથી પણ સાચી સ્ત્રી છે

જેમ મુનલ કીચ્ચડની મધ્યમા પડયુ હોય
તોપણ તે સુપર્ણ કીચ્ચડની સાથે એક તન્મય સીમ
ધનાતુ નથી તે જ પ્રમાણે સ્વસમ્યક્જ્ઞાની સમ્યક્દષ્ટિ
સર્વ દર્શની મધ્યમા પડયો હોય તોપણ તે સર્વ
કર્મથી ત મથીપણે લપટાતો નથી

જેમ ઘાની અદર, બહાર અને, મધ્યમા જે
આમરા છે તે ઘટોમતિ થવા છતાં પણ ઉપજતુ
નથી તથા ઘાનો વિનાશ થવા છતાં (તે) આમરાનો
નાશ થતો નથી, તે જ પ્રમાણે સ્વસ્વરૂપસમ્યક્જ્ઞાન
મય પરમાત્મા તે દેહનો વિનાશ થવા છતાં વિજ
સતા-મરતો નથી તથા દેહના ઉપજવા છતાં તે ઉપ
જતા નથી-જન્મતા નથી

સહજ સ્વજ્ઞાનથી જ જે સ્વ-પરને જાણે છે
તે જ સ્વસમ્યક્જ્ઞાન છે

જેમ વૃષ (કેતાર) છે તે તાડુસ (ચાખા)

નથી તેમ પાત્ર પ્રકારના (ઓદારિક, વૈકલ્પિક, આહારિક, તૈજસ અને કાર્મણ) શરીર છે તે સ્વસમ્યક્જ્ઞાનમય પરમાત્મા નથી

જેમ વાસની સાથે વાસ પરસ્પર ઘસાય છે ત્યારે સહજ સ્વભાવથી જ અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે તે જ પ્રમાણે આત્માથી આત્મા તન્મયરૂપ મળે છે ત્યારે સહજ સ્વભાવથી જ સ્વસમ્યક્જ્ઞાનાગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે

જેમ સૂર્યોદય સમયે કમલ સ્વયં જ પ્રકુલિત થાય છે તે જ પ્રમાણે કોઈના અતઃપ્રભુતા સ્વસમ્યક્જ્ઞાનમય સૂર્યોદય થતા (તેજ) મનરૂપ કમલ પ્રકુલિત થાય છે અર્થાત્ તેના મનમાં ઘણો જ હર્ષ થાય છે કે-અહોહો જેના પ્રકાશમાં આ લોકાલોક પ્રગટ દેખાય છે એવા સૂર્યદર્શનનો લાભ થયો ! અથવા વિશેષ હર્ષ-પ્રકુલિતપણું આ પ્રમાણે થાય છે કે-જે સૂર્યના પ્રકાશમાં આ લોકાલોક, જગત-સસાર, જન્મ-મરણ, નામ-અનામ અને ખેડ-મોક્ષાદિક છે તે સૂર્ય, સ્વભાવથી જ હું જ હું

જેમ કોઈ જીવ પરંતુ તેમાં જો ફોજદાર નથી તો તે ફોજ વૃથા છે તે જ પ્રમાણે વ્રત-શીલ-જપ તપ-જ્ઞાન-ધ્યાન-દયા-ક્ષમા-દાન-પૂજાદિક તો છે પરંતુ તેમાં સ્વસમ્યક્જ્ઞાનમયિ-ગુરૂ નથી તો તે વ્રત-શીલાદિક (ખંધા) વૃથા

જેમ કેઈ સ્ત્રીના ભયાર પરદેશમાં ગયા અને ત્યા જ મૃત્યુ પામ્યો, હવે તે સ્ત્રી તે સરથારની આશા પારજી કરીને ભોગાદિક ઉત્પત્તિનો રાજગાર કાજળ દીકી નયની વગેરે રાજગાર કરે છે તે વૃથા છે, તે જ પ્રમાણે નિર્મથગુરૂ મોક્ષમાં ગયા-સ્વસ્વભાવસમ્ય જ્ઞાનથી તન્મય થઈ ગયા તે તો હવે પવટાઈને પાછા આવતા નથી, જમ લવજની પુનર્જી કારસમુદ્રમાં ગઈ તે પવટાઈને પાછી આવતી નથી તે પ્રમાણે જ અહીં સમજવું, હવે આદ્યા ગયેલા નિર્મથગુરૂની આશા પારજી કરીને સસારીક શુભાશુભ-ભોગાદિક ઉત્પત્તિના (દેવદેવ) શુભાશુભ ક્રિયા-કર્માદિક કરવા વૃથા છે

જેમ કેઈએ જન્મ સમયથી માડીને આજસુધી કદી જાળસામર ખાધા નથી અને તે જાળ-સાકરની વાર્તા-વર્ણન કરે છે તે વૃથા છે તે જ પ્રમાણે કેઈ કદી કેઈ પ્રકારથી પણ સ્વસ્વરૂપ સ્વયંસિદ્ધ સમ્યજ્ઞાનમય પરમાત્માથી તો તન્મય થયા નથી અને તેના ગીત વેદ-પુરાણ-રામ-સૂત્ર પાતાના મુખથી બજે છે-બોલે છે-નહિ છે તે સર્વ પાપટની આડક વૃથા ■

જેમ સ્ત્રી-નગન સ્ત્રી પાતાનું ઘર છાડી કેહ વખતે પરઘર પ્રત્યે પણ જાય-આવે તોપણ ફીકર નથી ને જ પ્રમાણે સ્વસમ્યગ્દષ્ટિ પૂર્વકર્મપ્રયોગવશ પાડેક કાલ સંસારમાં પણ જામણ કરે તોપણ ફીકર નથી

જેમ સૂર્યોદય થતા માત્રમા તત્કાલ-તે જ સમયે અધકાર મટી જાય છે તે જ પ્રમાણે કોઈના અત-
ન્નરૂપમા સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનસૂર્યોદય થતા માત્રમા તત્કાલ-
તે જ સમયે મોહાવકાર મટી જાય છે

જેમ વ્યભિચારીણી સ્ત્રી પોતાનું ઘર છાડીને
પરધર જતી-આવતી નથી તોપણ તેની વાસના
વ્યભિચારીપુરૂષ તરફ લાગી જ રહે છે તે જ પ્રમાણે
જેને સ્વસ્વરૂપ સમ્યગ્જ્ઞાનાનુભવની અચળ અવગા
હતા-પરમાવગાહતા-નથી એવા મિથ્યાદષ્ટિની વાસના
શુભાશુભભાવસંસાર તરફ જ લાગેલી રહે છે

જેમ જે કોઠીનું વા દુકાનનું કામકાજ માયા-
મમતામોહ સહિત ચોક કરે છે તે જ પ્રમાણે શુભાસ્તો
પણ માયામમતામોહસહિત કરે છે પરંતુ (તે બનેમા)
અ-ર પરિણામ બેઃ ભિન્ન ભિન્ન છે, તે જ પ્રમાણે
કોઈને શુદ્ધચનોપદેશદ્વારા સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનાનુભવ થવા
જોગ હોય તે થઈ શકે, એક તો એ, તથા બીજું
એ કે-કોઈ સંસારને વા લોકાલોકને તથા પોતાના
સ્વભાવસમ્યગ્જ્ઞાનને સૂર્યપ્રકાશવત્ નિશ્ચયથી એક
સમજે છે-માને છે, બીજો એવો છે હવે એ બને
સંસારના કામકાજ કરે છે તેમા એક દોષિત છે તથા
બીજો નિર્દોશ છે

જેમ પાપરૂપ સ્વભુજથી સમ સમ સમ બોલે છે
પરંતુ સ્વસ્વરૂપસમ્યગ્જ્ઞાનમા તત્કાલપણે બીજવૃક્ષ

તથા જલ-કદ્યોત્ત આફે રમે તે રામ છે, એવા રામને
તો જાણતો નથી અને તે પાપટ (માત્ર) સ્વમુખથી
જ રામ રામ બોલે ■ તે વ્યર્થ છે એજ પ્રમાણે
મિથ્યાદષ્ટિ, સ્વયંસિદ્ધ સ્વસ્વરૂપસમ્યક્જ્ઞાનમય સિદ્ધ
ને તો જાણતો નથી અને (માત્ર) સ્વમુખથી જ
' જામો સિદ્ધાંત ' એમ બોલે છે તે વ્યર્થ ■ અહીં
વિધિ-નિયંત્રથી સ્વાનુભવગમ્યસમ્યક્જ્ઞાનમયસ્વભાવ
વસ્તુ તમય ન સમજવી

એમ હીપકજયોતની અદર કાળુ કાજળ-લક
છે તે જ પ્રમાણે સ્વસ્વરૂપસમ્યક્જ્ઞાનહીપકજયોતના
પ્રકાશમા કર્મથી તમય કર્મકંઠક છે અહીં દોષ
મિથ્યાદષ્ટિ દૃષ્ટાંતમા તર્ક સ્થાપન કરીને સ્વસમ્યક્જ્ઞા
નાનુભવ તો મહુછ કરતો નથી અને શૂન્ય હોત મહુછ
કરશે કે ' હીપકજયોતમા કાળુ કલ કકાજળ છે-પરંતુ
તે હીપકજયોત જુગલ ગયા પછી કાજળ પણ કયા છે
તથા હીપકજયોત પણ કયા છે ? ' એવા તર્ક દ્વારા
શૂન્યદોષ મહુછ કરે છે તો તે સ્વસ્વરૂપસમ્યક્જ્ઞાના

જ્ઞાન અન્ય છે, એજ પ્રમાણે ઠણે દ્રિયના અને સ્પર્શ-
ઇન્દ્રિયના વિષયભોગાદિકને જાણે છે તે જ્ઞાન અન્ય
છે તથા તનમનધનવચનાદિક અને તનમનવનવચના
દિકના જેટલા શુભાશુભ ક્રિયા-કર્મને અને તેના ફલને
જાણે છે તે જ્ઞાન અન્ય છે, એવી બેઠાણેદની કલ્પના
કદી કોઈ પ્રકારથી પણ સ્વભાવસમ્યગ્જ્ઞાનથી તન્મય
(૩૫) સંભવતી નથી

જેમ સૂર્યના પ્રકાશમા પડેલી રસ્સી સારીના
સમયમા સર્પરૂપ ભાસે છે તે જ પ્રમાણે સ્વસમ્ય-
જ્ઞાનાનુભવ વિના જ્ઞાન છે તે જગત-સંસારવત્
ભાસ થાય છે

જેમ છીપમા વાદી તથા મૃગતૃષ્ણામા જલનો
ભાસ થાય છે તે જ પ્રમાણે સ્વસમ્યજ્ઞાનમા તન્મ-
યવત્ આ સંસાર-જગત ભાસ થાય ॥

જેમ-‘અધસમુદ્રને દોરે નખન પ્રવીણ તેમ
આત્મજ્ઞાન વિના થાય મોહમા લીન’

જેમ આકારને વૃજ-મેઘાદિક લાગતા નથી તે
જ પ્રમાણે સ્વસમ્યજ્ઞાનને પાપ-પુણ્ય અને પાપ-
પુણ્યનું ફલ લાગતું નથી

જેમ-ઢોઢાલોહ જગનસંસારને સ્વસમ્યજ્ઞાન છે
તે સહજ સ્વભાવથી જ જાણે છે તેના વિધિ-નિયેવ
રી રીતે થાય ?

જેમ-કોઈ ગૂં-નીર રાગ મ્લેચ્છાદિના દશને

છતીને તે મોક્ષલક્ષિના રશમા જ રહે છે તે જ પ્રમાણે સ્વસમ્યક્જ્ઞાની ક્રોધમાનમાયાલોભ તથા વિષય-લોભાદિકને છતીને તે જ વિષયલોભાદિકમા રહે છે, પણ તત્ત્વ-તત્ત્વસ્વરૂપ થઈને નથી રહેતો.

જેમ-ઘાની અદર, બહાર અને મધ્યમા આમણ છે તે ઘડને કેવી રીતે ત્યાગે તથા મહુલ પલ કેવી રીતે કરે ? તે જ પ્રમાણે આ જગત-સંસારની અંદર બહાર અને મધ્યમા સ્વસમ્યક્જ્ઞાન છે તે શું ત્યાગે અને શું મહુલ કરે ?

જેમ સમુદ્રના ઉપર કલ્પોપ ઉપજે છે અને વિજસે છે તે જ પ્રમાણે સ્વસમ્યક્જ્ઞાનમય સમુદ્રમા તે સ્વપ્ન સમયનું જગત ઉપજે છે તથા જાગૃતસમયનું જગત વિલુપ્ત છે વળી જાગૃતસમયનું જગત ઉત્પન્ન થાય છે અને સ્વપ્ન સમયનું જગત વિલુપ્ત છે.

જેમ કેા જન્માવ, રત્નસુવર્ણાદિના આભૂષણ પહેરે છે તે વૃથા છે તે જ પ્રમાણે સ્વસમ્યક્કભાવ-સમ્યક્જ્ઞાનાનુભવની પરમાવગાહના વિના મત-રીવ-તપ-જપ-નિયમાદિક સંપૂર્ણ વૃથા છે.

જેમ કેાઈ પુરૂષ, વૃક્ષને પાંડી પોતાના મુખથી કહે કે-‘હું બધ-મોક્ષથી ક્યારે ભિન્ન થમરા’ એજ પ્રમાણે જે બધ-મોક્ષથી ભિન્ન થવાની ઇચ્છા કરે છે તે સ્વસ્વભાવ-સમ્યક્જ્ઞાનરહિત સુખ-મિથ્યાદષ્ટિ છે ભાવાભાવ નિકાર છે તે પોતપોતાના સ્વભાવથી જ છે.

אנן ער

אנן ער אן

આત્મા છે તથા અનંત રસમય પુરુષ છે એ બંનેનો
પૂરુષ મુગ નવત તથા ઘટ-આકારાવત સંયોગ થતા
વિભાવની ભરપુરતા છે

સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનાનુભવ થયા પછી પણ ઘોડાકાવ
મુધી પૂર્વકર્મપ્રયોગથી સમ્યગ્દિ સંસારમા ભ્રમણ
કરે છે, કેવી રીતે ? જેમ કુલકારનુ ચક્ર, કડ-કુલાર
આદિના પ્રસંગથી પરિભ્રમણ કરે છે પરંતુ કડ કુલાર
આદિનો પ્રસંગ ભિન્ન થયા પછી પણ ઘોડાકાવ મુધી
(તે ચક્ર) પરિભ્રમણ કરે છે તેમ

જેમ પર જે તનમનવનવચનાદિક અને તેના
શુભાશુભ વ્યવહાર-ક્રિયા-કર્મક્રિયને જાણે છે તે જ
પ્રમાણે એથી પવટાઈને પાતાને આ પ્રમાણે જાણે કે
આ તનમનવનવચનાદિકને તથા એ તનમનવનવચ
નાદિકના જેવા કેઇ શુભાશુભ-વ્યવહારક્રિયા-કર્મ
રવ છે તેને મારા દ્વારા હું જાણુ છું પણ એ મારા
સ્વસ્વભાવસમ્યગ્જ્ઞાનને જાણુતા નથી એ પ્રમાણે
પાતાને જાણે (છ,) તે સમયમા કહ્યું કે-પથલ-આપ
સમજકરે પણ નહિ જાણે, કમક કયા સમજાવે, ભ્રમણ
કે જ સાર જગતમે, હકય હાથમે નહિ આવે, તથા—

તે કાઈ ? જ્યાંમુધી અજ્ઞાન છે ત્યાંમુધી કુટું-
બકળીયા છે પણ જ્ઞાન થયા પછી તે આત્મા પોતે
જ પેતામા સમાય છે

જેવો જેવો ઘરકુરબ-બેરાબેટીથી પ્રીતપ્રેમ છે

તેવો જ સ્વસમ્યક્જ્ઞાનમય પરમાત્માથી તન્મય અચલ પ્રીતપ્રેમ થાય તો મહુજમા વગર ચલે-વગરપરિશ્રમે જ સસાર ગુણાશુભથી પ્રેમ-રાગ દૂટી જાય

જેમ સૂર્યને સહજપણે જ અધમરતો ત્યાગ છે તે જ પ્રમાણે સ્વસમ્યક્જ્ઞાનસૂર્યને સહજપણે-સ્વભાવથી જ આ જ્ઞમજ્જવરૂપ સસારનો ત્યાગ છે.

જેમ ફોર્ડ પુરૂષ સ્ત્રીને ભોગવે છે પરંતુ પાતે સ્ત્રીથી તથા તેના ભાવ-ક્રિયા-કર્મફલથી તન્મય-તત્ત્વરૂપ થઈને સ્ત્રીને ભોગવતો નથી તે જ પ્રમાણે સ્વસમ્યક્જ્ઞાનમય પરબ્રહ્મપરમાત્મા-પુરાણપુરૂષોત્તમ પુરૂષ છે તે સર્વ સસાર જ્ઞમજ્જ-ભાષાસ્ત્રીને ભોગવે છે પરંતુ સસાર-જ્ઞમજ્જ-ભાષાથી 'જેમ અવકારથી સૂર્ય' સિત્ત છે, તે જ પ્રમાણે સસાર જ્ઞમજ્જ ભાષાથી સિત્ત થઈને ભોગવે છે, અર્થાત્ સસાર જ્ઞમજ્જ-ભાષાસ્ત્રીથી તથા તેના ભાવ-ક્રિયા-કર્મ-ફલથી તન્મય તત્ત્વરૂપ થઈને નથી ભોગવતો.

જેમ સ્ત્રી પણ પુરૂષને ભોગ આપે છે તે કાંઈ પુરૂષથી તન્મય બનીને નથી આપતી તે જ પ્રમાણે સસાર-જ્ઞમજ્જ-ભાષાસ્ત્રી છે તે સ્વસ્વરૂપ સમ્યક્જ્ઞાનમય પુરાણપુરૂષોત્તમને ભોગ આપે છે તે પુરૂષથી અવગ થઈને આપે છે પણ તન્મય બનીને ભોગ નથી આપતી.

જેમ કાજલથી કાળુકવઠ તન્મયિ છે તે જ

પ્રમાણે તત્તમનધનવચનાદિકથી તથા તત્તમનધનવચ
નાદના જેવા કોઈ શુભાશુભ વ્યવહારક્રિયા-કર્મ-
રૂપ છે તેનાથી અજ્ઞાન ત માંય છે

જેમ સ્વચ્છ દર્પણમાં કાળાવસ્ત્રની પ્રતિબિંબ
માત્રી તન્મયવત્ જેવી દેખાય છે તે પેલા દર્પણની
નદા પણ કાળાવસ્ત્રની છે, અને કાળાવસ્ત્રથી તન્મય
ક ન જ પ્રમાણે સ્વચ્છ સમ્યગ્જ્ઞાનમય સ્વભાવદર્પ
ણમાં આ દ્રવ્યકર્મ-ભાવકર્મ-નોકર્મમય સસારની
રૂપિણી કર્મફલકમય તન્મયી જેવી દેખાય છે તે
સ્વચ્છ સમ્યગ્જ્ઞાનમય દર્પણની નથી પણ દ્રવ્યકર્મ
ભાવકર્મ-નોકર્મમય સસાર છે તેની ॥ અને તે
તેનાથી તન્મયી છે

જેમ સ્વચ્છદર્પણમાં અગ્નિની પ્રતિબિંબ તન્મ
યવત્ સરખી દેખાય છે તોપણ તેનાથી ॥ દર્પણ
રૂપ (ગરમ) થતુ નથી તથા એજ સ્વચ્છદર્પણમાં
જલની પ્રતિબિંબ તન્મયવત્ જેવી દેખાય ॥ તોપણ
તે દર્પણ રૂપિણ થતુ નથી એજ પ્રમાણે સ્વચ્છ
સમ્યગ્જ્ઞાનમયદર્પણમાં રાગમય કામકૃશિવાદિકની
બિંબા-ભાવભાસ થવા છતાં પણ તે (સ્વચ્છસમ્ય
ગ્જ્ઞાનમયદર્પણ) રાગમય થતુ નથી તથા શિવમ
ત્યાદિક ત્રિશ્ય મમતાની બિંબા-ભાવભાસ થવા છતાં
પણ તે ત્રિશ્યમય થતુ નથી, એ પ્રમાણે સ્વચ્છ-
સમ્યગ્જ્ઞાનમયસ્વભાવથી એ રાગ-દ્વેષતન્મયરૂપ નથી

જેમ જળમાં ચ દ્રવ્ય, પ્રતિબિંબ છે તે હાથથી
પકડવામાં આવતું નથી તે જ પ્રમાણે સ્વસમ્યક્જ્ઞાન-
મય સિદ્ધપરમશ્રિ દ્રવ્યકર્મ-સાવકર્મ-નોકર્મદિકના
બંધનમાં આવતા નથી

જેમ ગૌમટ નામના પર્વત ઉપર બાહુબલિજી
રાજ્યસપ્તા, ધનરાજ્ય, સુખજી-રતન વગેરે સુઘાત
સર્વ બાધ પરિનહ છાડી નગ્નદિગબર થઈને
ઉભાડેલા ધ્યાનમાં એવા સ્ત્રીન થયા કે-પોતાના
શરીર ઉપર વજ્રપાતાલિક પડે તોપણ અસાધમાન
થાય નહિ, વળી આખા અગ્ર ઉપર સર્પ અને વૃક્ષ-
સનાએા લપટી ગઈ અને ઔન-અચ્છ અદિ અવ-
સ્થા સુધી પહોંચી એક વર્ષ સુધી ખડા રહ્યા તોપણ
તેઓ સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમેય સમ્યક્જ્ઞાનાનુભવની
પરમાવગાહનાથી તન્મયરૂપ ન થયા, કારણ તેમના
અતઃકરણમાં સૂક્ષ્મ અનિર્વચનીય એવી વાસના
રહી હતી કે 'હું બસતની ભૂમિ ઉપર ઉભો છું' પણ
જ્યારે પૂર્વેકાલેના-શાન-અવસ્થા) થી સર્વથા પ્રકાટે
લિપ્ત થયા ત્યારે જ તેઓ સ્વસમ્યક્જ્ઞાનાનુભવની
પરમાવગાહનાથી સૂર્ય-પ્રજ્ઞાસત તન્મયરૂપ મળી ગયા.

નર, ભ્રમજાલરૂપ સસારથી સદુજ્જમા જ લિપ્ત
કરી દે છે જેમ જનકુડમાં જળના ઉપર તેલમિદુ
તરે છે તે જ પ્રમાણે લોકાલોક, જગતસમાર ઉપર
ના પચભૂત-પુનર્વર્ષિત ના રાગદ્વેષભાવના ઉપર

તથા કામ-ક્રોધ-કુશીવાદિ જેટલા શુભાશુભ વ્યવહારક્રિયા-કર્મ છે અને તેના જેટલા ફલ છે તે સર્વ ઉપર સ્વસ્વરૂપ-સ્વાનુભવગમ્ય-સમ્યક્જ્ઞાનમય સ્વભાવસ્વરૂપ પદ્મબ્રહ્મપરમાત્મા સિદ્ધપરમેષ્ઠિ તરે છે તે આ ભ્રમજન્યરૂપ સસારમા શી રીતે કૂંચશે વા શી રીતે શુભ થશે ?

‘જેમ જ્યાં ઘટ કહીએ ધીવડો, ઘડકો રૂપ ન ધીર’
તેમ ત્યાં વર્ણાદિક નામસે, જડતા લહે ન શુભ
જેમ ખાડો કહીએ કનક કો, કનક મ્યાન સળેગ,
(તેમ) ન્યારો નિરખત કેખીએ, લોહ કહે સખ લોક

જેમ કોઈ અગ્નિથી સપામતા ઘરમાથી નીકળીને બહાર સડક વા મોર્ગ-ચાગાનમા ઉભો રહી પોકાર કરે છે કે-‘પેલી વસ્તુ સળગે છે-અમુક વસ્તુ બળે છે’ ત્યારે તેને કોઈ કહે છે કે-‘તુ તો નથી સળગ્યો-નથી બળ્યો ?’ વા તુ તો નથી સળગતો-નથી બળતો ?’ ત્યારે તે કહે છે કે-‘હું તો નથી સળગતો-નથી બળતો વા હું તો નથી સળગ્યો નથી બળ્યો’ પણ આ ઘર સળગે છે-બળે છે વા ઘરની અંદરની અમુક અમુક વસ્તુ સળગે છે-બળે છે, એજ પ્રમાણે કોઈ મુમુક્ષુ ગુરુઉપદેશથી આ ભ્રમજન્યરૂપ સસારથી અનગ ઘઈને આ પ્રમાણે પોતરે છે કે-‘ફાણો મર્યા વા ફાણો મરે છે પણ હું તો નથી મર્યો કે ન મરું’ ઇત્યાદિ કોઈ મુમુક્ષુ તો ઉપર પ્રમાણે બોલે છે

વળી જેમ બળતા-સળગતા ઘરમાથી કોઝ નીચીને
બહાર સડક-ચોગાનમા પોતાના મનોમનથી આવે
વિચાર કરે છે કે-ઘર સળગી ગયું-બળી ગયું, તથા
ઘરની અંદરની શુભાશુભ અમુક અમુક વસ્તુ હતી
તે પણ સળગી ગઈ-બળી ગઈ, હવે હું કોને શું
કહું ? આગર કહું તોપણ હવે તે વસ્તુનો વા અમુક
શુભાશુભનો લાભ થવાનો નથી મારે બોલવું વૃથા
છે, એજ પ્રમાણે કોઈ મુમુક્ષુ ગુરુઉપદેશથી ભ્રમભ્રમ
સસારથી અવગ્ર થયા પછી વિચારદ્વારા દેખે છે કે-
પુત્રગતિ-વર્મ-અવર્મ-આકારા-કાવ એ પાંચમાં તો
જ્ઞાનગુણ સ્વભાવથી જ નથી અને મારો સ્વરૂપસ્વ-
ભાવ છે તે તો હવે ગુરુપાદ્વારા જ્ઞાનની સાથે તન્મય
રૂપ છે મારે બોલવું વૃથા છે એમ કોઈ મુમુક્ષુ
બોલતા નથી

જેમ જવર (તાવ) ના જોરથી ભોજનની રચિ
જતી રહે છે તે જ પ્રમાણે મોહકર્મની સાથે પોતાના
સ્વભાવસમ્યક્જ્ઞાનને એક તન્મયી સમજે છે-માને છે-
રહે છે એવા મિથ્યાનિદિને સ્વસ્વરૂપ સમ્યક્જ્ઞાનાનુભવ
સૂચક ઉપદેશ પ્રિય લાગતો નથી

જેમ સૂર્યના પ્રકાશમા અનેક પ્રકારની શુભાશુભ
વસ્તુ, તથા કાળા, પીળા, ઘોળા, લીલા, રાત-લીપક
ચમક-અમક પાપ-અપરાધ-લેડુ-દેવુ-લાલ-પૂગ અને
ભોગ-તેજાદિન દેખે છે પણ સૂર્યપ્રકાશને તમામ ...

દેખતો નથી તો તે સુખ છે તે જ પ્રમાણે સ્વસ્વરૂપ સમ્યગ્જ્ઞાનમય સ્વભાવસૂર્યના પ્રકાશમા આ લોકલોક, જગત-મમાર, મામ-કુળીન અને કોર-માન-માયા-લોકાદિક દખાય છે તેને તો મિથ્યાનિ દેખે છે પણ એથી ઉંચો પવશાને સ્વસ્વરૂપ-સમ્યગ્જ્ઞાનમય સ્વભાવસૂર્ય પરમાત્મા છે તેને નથી દેખતો તો તે જ મિથ્યા નિ છે

સ્વભાવસમ્યગ્જ્ઞાન છે તેનાથી કોઈ વસ્તુ તત્ત્વમય રૂપ નથી, એ વસ્તુનો સ્વભાવ સમ્યગ્જ્ઞાનને ત્યાગ છે

મરી જાય, સગાં મરી જાય, બળી જાય, કે બળી જાય છતાં આનેક પ્રગરના શુભાશુભ કંઈ કરના છતાં પણ સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમય પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સિદ્ધપરમેષ્ઠિના પ્રત્યક્ષઅનુભવની પરમાવગાહના અને અવ્યવતાનો અખડ લાભ નહિ થાય, પણ સદગુરુમહારાજ મહાજમા-નિનાપરિમમે-શુભાશુભ કંઈ નહિ કરવા છતાં પણ સદાકાલ જ્ઞાન મય જાગતીજ્યોતનો તત્ત્વમયી મેગ કરાવી દે છે, કન્ય છે શ્રીગુરુને

વેદ અર્થાત્ કેવલીની દિવ્યધ્વનિ અને શાસ્ત્ર અર્થાત્ મહામુનિના વચન તેનાથી પણ એ સ્વસ્વરૂપ સમ્યગ્જ્ઞાનમય સત્તાકાન જાગતીજ્યોત પરબ્રહ્મનો પ્રત્યક્ષઅનુભવ જાણવામા આવતો નથી તથા તે સમ્યગ્જ્ઞાનમય સદાકાલ જાગતીજ્યોત પરમાત્મા છે

તેનો પ્રત્યક્ષઅનુભવ પાચ ઇન્દ્રિય અને છઠ્ઠા મનથી પણ જાણવામાં આવતો નથી પણ શ્રીસદ્ગુરુ, મહાજ્ઞ સ્વભાવથી જ-વિના પરિશ્રમે જ એ મહા-નિવ્રજાગતી જ્યોત જ્ઞાનમય પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સિદ્ધ પરમશિષ્ટી તત્ત્વમયતા કરાવી દે છે-શ્રીગુરુને ૧૫ છ

મનમાં ઘણું આશ્ચર્ય થાય કે, કારણ કે પાચ ઇન્દ્રિય અને છઠ્ઠા મનથી, કેવલીની દિવ્યધ્વનિથી તથા વેદ પુરાણ શાસ્ત્ર સૂત્ર સહસ્રવા-વાચ્યવાથી તો એ સમ્યક્જ્ઞાનમય સદાકાલ જાગતી-જ્યોત જાણવામાં નહિ આવે તો પછી શ્રીગુરુ, કેવીરીતે દર્શાવતા હશે ? કેવી રીતે જાણાવી દેતા હશે ? શુ કહેતા હશે અને શિષ્ય પણ કેવી રીતે સમજતો હશે ? અહો-અહો-અહો શ્રીગુરુને વન્ય છે, હાથ ! જોઈ છે કે શ્રીગુરુ ન હોત તો હું આ જામખંડપ મસાચી બિજા કેવી રીતે પાત ?

જેમ જોડાના અંક વિના બિંદુ પ્રમાણભૂત નથી તેમ જોડ શ્રીગુરુ વિના ત્યાગીપણ-પરિતપણ-તેગી સન્યાસીપણ અને વ્રત ગીન-જ્ઞાન-પૂજાનિક શુભાશુભ પ્રમાણભૂત નથી

જેમ કિસાન (જોડત) બીજ વાપીને વ્યવસ્થા તમા મુખ ભોગવે છે તેમ સ્વમ્વરૂપ સમ્યક્ જ્ઞાનમય જ્ઞાતાના પિતામાં પિતાનય

વર્મને પોતાના પોતામાં પોતામય સમજીને પૂર્વ
પુણ્યપ્રયોગથી વિષય-ભોગાદિ સુખ ભોગવે ॥

જેમ સદ્ગતકાષ્ઠ, અગ્નિની સંગતિથી કાંવા
કોવસારૂપ થઈ જાય છે અને પાછા તે કોવસો કારણ
પામી અગ્નિની સંગતિ કરે તો પવટા ને જલ્દી-
બળીને સદ્ગત રાખ થઈ જાય છે તે જ પ્રમાણે કોઈ
જન, વિષય-ભોગાદિકની સંગતિ પામીને અશુદ્ધ
થઈ જાય છે, પણ પાછા પવટાઈને શુદ્ધઆજ્ઞાનુસાર
વિષય-ભોગાદિકને પોતાના સ્વભાવસમ્યગ્જ્ઞાનથી
ક્ષિત સમજીને-વિષયભોગાદિકથી અતન્મયી બનીને
પછી વિનયભોગાદિકની સંગતિ કરે તો તે જીવ પરમ
પવિત્ર શુદ્ધ થઈ જાય છે વરતુસ્વભાવમાં એ શુદ્ધ-
અશુદ્ધ છે તે સ્વાતંત્ર્યે કથયિત્ પ્રગટી છે

સ્વસ્વરૂપસ્વાનુભવસમ્યગ્જ્ઞાનમયસ્વભાવ
વરતુથી તુ-હુ-તે અને આ એ આર (વિકલ્પ) શબ્દ
ત મયરૂપ નથી

જેમ કાંઈ સૂર્યના પ્રકાશમાંથી એક અણુરેણુ
ઠાવીને અવકારમાં નાખી દે તો તેથી કોઈ સૂર્ય-
પ્રકાશ કમતી થતો નથી તથા કોઈ અવકારમાંથી
એક અણુરેણુ ઠાવીને સૂર્યના પ્રકાશમાં નાખી દે
તો તેથી મહા સૂર્યપ્રકાશ વૃદ્ધિ થતો નથી, એ જ
પ્રમાણે સ્વસ્વરૂપસ્વાનુભવસમ્યગ્જ્ઞાનસૂર્યોદયમાંથી આ
તસ સાર નીકળી કરીને કોઈ વેળા કથાય જતો

રહે તો (તેથી) તે સમ્યગ્જ્ઞાનસૂર્યોદય શૂન્ય કે કમતી થતો નથી તથા કોઈ વેળા કયાયથી એ અનતસ માર છે તેવો ને તેવો સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનસૂર્યોદયમા આવી પડે તો તેથી કાંઈ તે સમ્યગ્જ્ઞાનસૂર્યોદયની વૃદ્ધિ થતી નથી

જેમ એક હીપકના યુગ્મજ જવાથી બધાય અનત હીપકો પૂર્ણ યુગ્મતા નથી તેવી જ રીતે એક જીવના મરી જવાથી બધા પૂર્ણ અનતજીવનો તન્મયી જિનેદ્ર મરતા નથી

સર્વ ભાવ, પદાર્થ વા દ્રવ્ય, દ્વિત, કાલ, ભવ, ભાવ, ભોગ, ભોગ, અને પાપ-પુણ્યાદિક સસાર છે તેનાથી સ્વસ્વરૂપસ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયિ સ્વ-ભાવનસ્તુ તન્મયરૂપ નથી તેથી સ્વસ્વરૂપજ્ઞાન છે તે સર્વ સસાર પાપ-પુણ્યભાવ (અને) પદાર્થાદિક જેટલા શુભાશુભ વ્યવહાર જ તેવું નિશ્ચયસ્વભાવથી જ ત્યાગી છે, અર્થાત્ સ્વસમ્યગ્જ્ઞાન છે તેને પરવરતુનો સહજસ્વભાવથી જ ત્યાગ છે જેમકે — યથાનામ કોઢપિ પુરુષ પરદ્રવ્યમિદમિતિજ્ઞાત્યા ત્યજતિ તથા સર્ગોન્ પરમાચારજ્ઞાત્યા વિમુચતિષ્ઠાનો

જેમ નાટકની રંગભૂમિમા કોઈ સ્વાગ ધારણ કરીને નાચે છે તેને કોઈ બહુભેદ જાણી લે છે કે 'તું તો અમુક છે' ત્યારે તે સ્વાગ વરનારો પુરુષ નાટકની રંગભૂમિમાથી નીકળીને યથાવત એટલે જેવો હોતો તેવો બનીને રહે છે, તે જ પ્રમાણે આ

અલો.મા અનેક લો. અલોદથી ત મયિ છે,
જેમ-વૃક્ષ અલોદ છે તેનાથી તન્મયી અનેક લો-
મૂળ, શાખા, લઘુશાખા, ફલ, પત્ર છે, વળી એ
ફલમા અનેક ફલ છે, એ અનેક ફલમા અનેક વૃક્ષ
છે, એ એક એક વૃક્ષમા અનેક નાની-મોટી શાખા
આદિ અનંત લો. છે, તે જ પ્રમાણે સ્વસ્વરૂપ સ્વા-
તુલ્યગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમયજીને દ્રમૂળમા અનંત છવ
રાશી લોદ છે તે જિનેદ્રથી તન્મયિ અનેદ છે

જેમ મગા-જમનાદિક નદી સમુદ્રની સાથે
મળી છે તે જ પ્રમાણે શુરકેપશ પામીને સમ્યગ્દષ્ટિ
છવ જિનેદ્ર સાથે તન્મય મળે છે

જેમ એક સુવર્ણથી અનેક નામરૂપ જે ઠંક,
ગોટી, ઠઠી, દારો, મહોર, કંચન કનક હેમ આદિ
છે તે તન્મયવત છે તે જ પ્રમાણે સ્વસ્વરૂપ સ્વાતુ-
લ્યગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમય સ્વભાનવસ્તુમા આ જિનેદ્ર,
શિવ, શકર, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ નારાયણ, હરિહર, મહે-
શ્વર, પરમેશ્વર, ઈશ્વર, જગન્નાથ, અને મહાદેવ આદિ
અનંત નામ તન્મયવત છે

જેમ કો. પુરૂષ, સીના કપડા-આભૂષણાદિક
ધારણ કરીને અર્થાત્ સુદર દેનામના જેવો બનીને
નાટકની રમણૂમિ ઉપર નાચવા લાગ્યો તે સમયે
નાટક જોવાવાળા પુરૂષમડળી કહે છે કે-‘અહો-હો-
શુ સુદર સી છે?’ એવા સલામડળના વચન

સાક્ષીને તે શ્રીસ્વામીપુરુષ પોતે પોતાના દીલમાં
 જાણે છે-માને છે કે- હું મૂળથી જ સ્ત્રી નથી પરંતુ
 આ સકામકામના પુરુષો મારા સ્વસ્વભાવ ગુણ-
 લક્ષણને તો જાણતા નથી, માત્ર વગર સમજે જ
 તેઓ મને શ્રી કહે છે-માને છે-જાણે છે પણ એ
 વૃથા છે ' એ જ પ્રમાણે સ્વસ્વભાવ સમ્યક્જ્ઞાનમય
 સમ્યક્દૃષ્ટિ પોતે પોતાના અતઃકર્ણમાં આમ નિશ્ચયથી
 સમજે છે-માને છે કે-આ બાહ્યદિવાન (કોઈ) મને
 સ્ત્રી-પુરુષ-નપુ સકાદિક માને છે-જાણે છે-કહે છે પણ
 તે વૃથા છે, કારણ મારો સ્વભાવ તો સમ્યક્જ્ઞાન જ
 તે તો ન શ્રી છે-ન પુરુષ છે કે ન નપુસકાદિક છે,
 અર્થાત્ મહા પદ કિંચિત્માન સ્વામ મારા સ્વસ્વરૂપ
 સમ્યક્જ્ઞાનની સાથે તન્મયરૂપ નથી

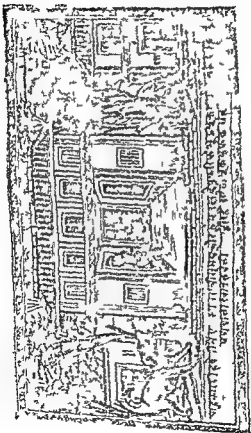
જેમ એક પુરુષ તો નિર્મલ જન્મ કરેલો
 તથાન કિનારે બેસીને હંચા પ્રમાણે જ નિર્મલ
 જલ પીને સુખી છે તથા બીજો છે ' મૂંઝા તે તથા
 વધી લાખયોજન દૂર જુદો એ- કિંચિત્ સમુદ્ર કે
 જે નિર્મલજલથી ભરેલો છે તેના નિર્મલ બેગીને
 મજાનુસાર નિર્મલજલ પીને સુખી જ ન પ્રમાણે
 મસારમાં પૂર્વકર્મપ્રયાગથી મિશ્રિત સખ્યાપ્રમાણ
 કાવચુધી રહેવાવાળા મમ્ય દિન જ સુસાન્ધી
 બિન મોખ છે તેમાં રહેવાવાળા સમ્યક્જ્ઞાનમય
 મિદ્ધપરમેષ્ઠિનું નવું મુદ્ધપુ-સમાન

હિત—જેમ રાત્રીના વખતમાં એક કુતરે ચારને પ્રત્યક્ષ દેખીને બૂ-બૂ બોલે છે ત્યારે તેનો રાજ્ સાબળીને શહેરના ઘણા કુતરા પણ તે જ પ્રમાણે બૂ-બૂ બોલે છે, એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનાનુભવી જ્ઞાત્રીના સ્વમુખથી રાજ્ સાબળીને સમ્યગ્જ્ઞાનાનુભવરહિત મિથ્યાજિ પણ એજ પ્રમાણે બોલે છે કે—‘અમે જ પરમાત્મા હીએ’ પણ એ મિથ્યાદષ્ટિને આવો નિશ્ચય નથી કે-રાજ્ને તથા સમ્યગ્જ્ઞાત્રીને પરસ્પર સૂર્ય-અપમાર જેવા અતરસેદ ॥

વળી જેમ ‘જેનું ખાય અન્ન તેને તેનું ધાય મન’ એ પ્રમાણે કેઈ મુમુક્ષુને ગુરુપદેશદ્વારા સ્વ-સ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનાનુભવરૂપ પ્રાપ્તિની પ્રાપ્તિની અને તેની અચળ અવગાહતા ધર્મ તેનું મન એનું થઈ જાય છે કે કંપરથી તો વ્યવહાર કરે પણ અદરમાં બધું સ્વખસમાન લાસે છે તથા તેનું મન એવું થઈ જાય છે કે-મારે મન તો છે પરંતુ હું મન નથી, વળી મનના જેટલા શુભાશુભ વ્યવહાર છે તે પણ હું નથી અને એ શુભાશુભવ્યવહારના શુખ, ખરૂંપ ન્વ છે તે પણ હું નથી, ‘હું’ છે એ એક રાજ્ છે, હું રાજ્ને તથા મનાદિકને જાણુ છું એજ ‘સોદ્ધ’ આ સ્થળ પર્યંત મન થઈ જાય છે (મન સાધેનો સમય હોય છે)

જેમ મેલા મય મૂત્રમાં રત્ન પડ્યું ॥ તે લેવા

1 col 2A]

[1 1/2 col 2A]

દેવ છે પણ કોઈ મવમૂત્રની મલીનદુર્ગ વધી દેવ
જ્ઞાનીભાવ ધારણ કરીને રત્નને મહણ કરતો નથી
તો તે મૂર્ખ છે એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનરત્ન તન
મનવનવચનાદિમા પડયુ છે તેને કોઈ તનમનવનવચ
નાના શુભાશુભ નિકાર જાણીને તેનાથી જ્ઞાની-
ભાવ ધારણ કરીને સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનરત્નને તન્મયરૂપ
ધારણ કરતો નથી તો તે મૂર્ખ મિથ્યાદષ્ટિ છે

જેમ કોઈએ પુછયુ કે-‘સૂર્ય’ કયા રહે છે ?
તેનો ઉત્તર આ છે કે-‘ સૂર્ય સૂર્યની અંદર તન્મય-
રૂપ રહે છે ’ એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનમયસૂર્ય છે
તે નિશ્ચયનયથી સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનસૂર્યમા જ રહે છે

જેમ પુંપમા મુગધ છે, તલમા તેલ છે તથા
દૂધમા ઘૂન છે એજ પ્રમાણે આ લોકાલોકમા, તથા
તનમનવનવચનમા અને તનમનવનવચનના જોડવા
શુભાશુભ વ્યવહાર ક્રિયા-કર્મ છે તેમા અતન્મયપણે
સહજસ્વભાવથી જ સ્વસમ્યગ્જ્ઞાન છે

હું મુમુક્ષુમડલ ? સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનથી તન્મયરૂ-
પઈને જુઓ તો કોણ વિધિ ! અને કોણ નિષેધ ?

જેમ દર્પણમા કાળો, પીળો, લાલ અને લીલો
આદિ અનેક રંગભેરગી વિકાર દેખાય છે તે દર્પણુર્થ
તન્મયી નથી, એ જ પ્રમાણે સ્વચ્છ સ્વ-

રાગ દેવ કોવ માન માયા

અને કામ કૃત્રીનાદિકના નિમર તન્મય જેના દેખાય
છ તે સ્વ-૯ સમ્યક્જ્ઞાનમય પરમાત્માના નથી

જેમ કોઈ તોફાન રમ-રગીલી છે તે પણ
(હિતા ને) પાર ઉતારી દે છે તથા રગરગીલી તોફા
ન હોય ને પણ પાર ઉતારી દે છે, તે જ પ્રમાણે
માર્ગ ચાલ્યા વ્યાપ્ત કોઈ અવકાશ કાવ્ય અને ૯ વાદિ
મુખ સ્વાતુલ્યજ્ઞાનમય ગુરુ છે તે પણ સંસારસાગ
રથી પાર ઉતારી દે છે તથા માર્ગ ગુરુ ૯ તે સ્વસમ્ય
જ્ઞાનાતુલ્ય ના છે પરંતુ ન્યાય, વ્યાકરણ, કોશ,
અવકાશ, કાવ્ય, ૯ વાદિ રહિત છે છતાં તે પણ
સંસારસાગરથી પાર ઉતારી દે છે

જેમ ગોરસ પોતાના દુધ, દહીં ઘી, માખણ
વગેરે પદાર્થોથી ભિન્ન નથી અને તે દુધ, દહીં, ઘી,
માખણ વગેરે છે તે ગોરસથી ભિન્ન નથી તે જ પ્રમાણે
સ્વસમ્યક્જ્ઞાનમયપરમાત્માથી મુખ, સ્વસત્તાચેતન,
૯-જ્ઞાનાદિક ભિન્ન નથી તથા મુખ, સ્વસત્તાચેતન-
૯-જ્ઞાનાદિક છે તે સ્વસમ્યક્જ્ઞાનમયપરમાત્માથી
ભિન્ન નથી

જેમ ધૂળ ધોવાના તો નારીઓ જો સોનાની
કળિમને ઝાલતો નથી તો તે ધૂળ ધોવાનું હવેલામા
વે તેવું કહી કરે તોપણ તેને કદી પણ મુલ-
મ થતો નથી તે જ પ્રમાણે મુનિ, સાધુ, સન્યાસી,

ભોગી, ભોગી, કે મહસ્થ આદિ કોઈ અસમ્યગ્જ્ઞાન મયપરમાત્માને તો જાણતા નથી અને ધન, જપ, તપ, ધ્યાન, દાન, પૂજાદિક ઘણા પ્રકારના કષ્ટ કરે છે તો જાયે કરા પરંતુ તેન કદી પણ સત્સમ્યગ્જ્ઞાનમય-પરમાત્માનો લાભ થતો નથી

જે યતિ, યતી, યોગી, જગમમુની, પરમહસ, ભોગી અને મહસ્થ આદિ વેદમા સ્વનમ્યગ્જ્ઞાનાતુલ્ય-અથવા ધર્મો તે યતિ, યતી, યોગી, જગમમુની, પરમહસ, ભોગી અને મહસ્થને ધન્ય છે, ધન્ય છે, ધન્ય છે, હુમરનાર ધન્ય છે

જેમ અગ્નિ દ્રવ્ય છે અને તેમા ઉન્નતાનો ગુણ છે, હવે જો તે અગ્નિ, ઉન્નગુણથી ભિન્ન થાય તો તે ઈવનને સળગાવી મોકે નહિ તથા જો કદી અગ્નિથી ઉન્નગુણ ભિન્ન થાય તો તે શી રીતે સળગાવે ?, વળી અગ્નિ જો ભિન્ન થયો તો પછી ઉન્નગુણ કોના આશ્રય રહે ? નિરાશ્રય થયેતો તે (ઉન્નગુણ) સળગાવનાની ક્રિયાથી રહિત થાય, (કારણ) ગુણ-ગુણી એકબીજાની જુદા થતા તે કાર્ય-કારણપણાને અસમર્થ છે પણ જો બંનેની એકતા-તામ્યતા થાય તોજ તે સળગાવનાની ક્રિયામા સમર્થ થાય, એજ પ્રમાણે સદ્ગુરુ ઉપદેશથી કેવલ જ્ઞાનગુણીનો, અને તેના દેખવાત્મકરૂપ ગુણની એમ બંનેની એકતા-તામ્યતા થાય ત્યારે તે સહજસ્વભાવથી જ અદ્વૈતકર્મકાળે સળગાવવાની ક્રિયામા સમર્થ થાય

જેમ ઝોની, આભૂષણાદિ કર્મને કરે છે પરંતુ આભૂષણાદિ - કર્મથી તન્મય-તત્ત્વરૂપ થઈને દરતે નથી તેમજ તે આભૂષણાદિક કર્મના ફળ તત્ત્વરૂપ તન્મય થઈને ભોગવતો નથી, એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યગ્વાનુભવીજ્ઞાની, સર્વ સંસારના શુભાશુભકર્મન જે છે પરંતુ તન્મય-તત્ત્વરૂપ થઈને દરતા નથી તેમ જ સંસારના શુભાશુભકર્મન ફળ તત્ત્વરૂપ તન્મય થઈને ભોગવતો નથી

અધુનાચેત્ (હવે સમજો)

પરંતુતો અવધાન વચનથી તન્મય નથી, અર્થાત્ તન્મયગમ્ય નથી લોકાનોને તથા લોકાનોકમા પાત પાતાના પુણ-પર્યાયસહિત અનાદિથી અચય ક્ષેત્ર દ્વયો ॥ તેને જેના ॥ તેના એક જ સમયમા સહુજ જ નિરામાનપૂર્વક જાણે છે-રહે છે તેજ સર્વશદેવ ॥ એના સર્વશદેવથી તન્મયરૂપ થઈને તેના જ (પાતાનાં, સ્વરનાનુભવજ્ઞાનમા જે લીન છે તે સદેહ, શકા ઉપ-જનના નથી

જેમ અદનપ્રજ્ઞને ઝેરી-વિષમય સર્પ લપટાયવો રહે છે તેપણ ચન્ન પાતાના સુખ-શીતવપણારૂપ ગુણસ્વભાવને છાડી ઝેરી-વિષમય-વિષવત્ થતુ નથી એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યગ્દષ્ટિને પૂર્વકર્મપ્રયાગથી શુભાશુભ લાગી રહ્યા છે (તેપણ) તેનાથી તે તન્મય

જેમ સૂર્યની અદર સૂર્યથી અવકાર તન્મયરૂપ થી તેજ પ્રમાણે સ્વસ્વરૂપરનાતુલ્યવગમ્યસમ્યગ્જ્ઞાન ૧૫ સૂર્યની અદર અજ્ઞાન તન્મયરૂપ નથી

જેમ જે નગરમા અજ્ઞાની રાજા છે, તેના ઉપર ૧૧ કેવલ જ્ઞાની રાજા હોઈ શકે છે, પરંતુ જ્યાં કેવલ જ્ઞાની જ રાજા છે તેના ઉપર કોઈ પણ અધિષ્ઠાતા સભવતો નથી, એજ પ્રમાણે સ્વસ્વરૂપ રનાતુલ્યવગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમય ત્રેયોક્યનાથ પરમાત્માના ઉપર કેનાથી અત્રિક કોઈ છે નહિ, થઈ નહિ કે કોઈ થયો નથી,

જ્યાં ભ્રમ થાય છે ત્યાં જ ભ્રમ નથી, જેમ સરસ માર્ગમા સંધ્યાકાલ સમયમા રસ્સીને પડેલી જોડતે કોઈ શમવાન થયો કે 'હાય સર્પ છે' ત્યારે કોઈ ઘુરઘે કહ્યું કે-હો વતસ ! ભય ન કર, આ તો રસ્સી છે-સર્પ નથી

તત્ત્વમતત્ત્વવચનથી તથા તત્ત્વમતત્ત્વવચનાદિકના જેટલા શુભાશુભ વ્યવહારક્રિયા-કર્મ છે તેનાથી જ તત્ત્વરૂપ-તન્મયરૂપ થવાની જેને સ્વભાવથી જ ઇચ્છા નથી તે મનુષ્ય જ્ઞાની છે

કર્તાથી થાય તેનું નામ કર્મ છે, દાન, પૂજા, વ્રત, જપ, તપ, સામાયિક, સ્વાધ્યાય અને શુભાકર્મ, અપરાધ, ચોરી,

અન કુલીનાદિક અશુભકર્મ છે, અર્થ એ છે કે-એ શુભાશુભકર્મનો કર્તા છે તે શુભાશુભકર્મની સાથે પોતાન અગ્નિ-ઉજ્જ્વતાનત એક તન્મયરૂપ સમઇને માનીન કર્તા છે ત તે મિથ્યાદષ્ટિ છે, તથા એ શુભાશુભકર્મથી પોતાને સર્વથા પ્રકારથી ભિન્ન સમ ઇત પડી શુભાશુભપૂર્વપ્રધાનથી કર્મ કરે છે તે સ્વસમ્યગ્દષ્ટિ છે

જેમ સૂર્યની અદર પ્રકાશ તન્મયરૂપ છે તેમ જે વસ્તુમા દેખવા-જાણવાનો શુભ તન્મયરૂપ છે તે જ વસ્તુ દર્શન છે, અનેરી વસ્તુને દર્શન માને છે-સમજે છે-કહે ■ તે મૂર્ખ મિથ્યાદષ્ટિ છે,

જ્યાશુધી ધરમા અવકાર છે ત્યા જ પ્રકાશ છે, કારણકે જે પ્રકાશ ન હોત તે અ રમરની ખબર ક્યાથી પડત-કેમ જાણત ? જેના પ્રકાશમા સૂર્ય અને અવકાર દેખાય છે તેજ સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમજ્ઞાનમય પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સિદ્ધપરમેષ્ટિ ■

જેમ-પૃથ્વી ઉપર જ્યા કુવો ખોદનામા આવે ત્યાજ પાણી નીકળે છે, તેજ પ્રમાણે તનમનનવચય નાદિકની અદર તથા તનમનનવચયનાદિકના બેટલા શુભાશુભ બ્યવહારક્રિયા-કર્મ ■ તેમા આકાશની માફક બ્યાપક સ્વસમ્યજ્ઞાનમયબ્રહ્મને કોઈ ગોધરો તે પ્રગટ પ્રસિદ્ધ થાય છે

જે આ શરીરપિંડથી રવસમ્યગ્જ્ઞાનમય પરમાત્મા તન્મયરૂપ હોત તો કદાચિત્ કોઈ પ્રકારથી કોઈ પણ (છવ) મરત નહિ, તથા જે આ લોકાલોક-જગતસસાર દેખાય છે તેનાથી જે એ રવસમ્યગ્જ્ઞાનમય પરમાત્મા તન્મયરૂપ હોત તો તે હરકોઈને દેખાત, અહો ! અહો ! અહો ! આવા અપૂર્વવિચારની પૂર્ણતા શ્રીસદગુરના ચરણનારણ્ય વિના નહિ થાય

જેમ જ્યામુધી પક્ષી જે પાખોથી તન્મયી છ ત્યા મુધી તો તે પક્ષો અહો-તહો બમે છે-ઉડે છે-બેસે છે, પરંતુ જે સમયે એ પક્ષીની બને પાખો ખડન નિમૂળ થઈ જાય તે વેળા તે પક્ષી અહો-તહો ભ્રમણ રહિત થઈ જ્યાવ ત્યા જ સ્થિર અચલ રહે છે, એજ પ્રમાણે જ્યામુધી જીવને નિશ્ચય-વ્યવહાર (રૂપ જે પક્ષીની) તન્મયતા હ-અવગાદતા છે ત્યા-મુધી તે ચારગતિ અને ચોરાશીલાખધોનીમા પરિભ્રમણ કરે છે, પરંતુ જે સમય જીવને કાલખિવ પરિપાક થતા તથા શ્રીસદગુરુઉપદેશ દ્વારા નિશ્ચય વ્યવહારરૂપ જે પક્ષગ્ર ખડન-નિર્મૂળ થઈ જતા તેજ સમયે ચારગતિ ચોરાશીલાખધોનીમા પરિભ્રમણ-રહિત થઈ તે જ્યા નો ત્યા જ અચલ-સ્થિર રહે છે

જેમ અડદ અને મગની જે ફાળ થઈ ગયા પછી તે મળતી નથી તથા તેને વાવે તો તે નથી એજ પ્રમાણે

સર્વધા પ્રગટ થી મિશ્રતા છ ત્યાં છવા છવની તન્મ
યતા-અકતા નથી અને એ જનેની એકતાથી જે
મ સાર ઉપજાય તે હોતે તે હવે થવાનો નથી

જેમ આવળાના રક્ષ (ખભા) ઉપર પાગળો
બેઠો છે હવે અહીં વિચાર કરો-જુઓ તો આવળો
તો થાય છે અને પાગળો દેખે છે, એજ પ્રમાણે
અત્મભુવ્યવત્ આ સ સારથક છે, તેના ઉપર દવ
દવરૂપ દનાનુભવગમ્યસમ્યક્જ્ઞાન છે તે પાગળાની
માફક સ સાન્યક ઉપર બેઠું થકું માન દેખે છે-જાણે
છે દેખવું-ભણવું એ નિજવર્ગ કેવળજ્ઞાનનો છે

પ્રશ્ન-સ સારને 'ચક્ર' સજ્ઞા કેવી રીતે છે ?

ઉત્તર-જામતીમા આ સ સાર દેખાય છે તેજ
પ નદાકને દવખમા દેખાય છે તથા જે સ સાર દવખમા
દેખાય છે તેજ પ નદાકને જામતીમા દેખાય છે, એ
પ્રમાણે આ સ સારથક ફરે છે

પ્રશ્ન-આ સ સારથક કમ જૂમિકા ઉપર ફરે છે ?

ઉત્તર-અનોમકારામા અધરેલુવત્ આ સ સારથક
પાતે પોતાના જ આચારે જબકદ્દોચવત્ ફરે છે

પ્રશ્ન-શુશ્રુષિ અને તુર્ધા સમય સ સારથક ક્યા
રહે છે ? ક્યા ફરે છે ?

ઉત્તર-એક પુરૂષ મુજોચન છે અર્થાત્ તેને નેત્ર
છે પરંતુ તેને તનમનવનન્યનાદિક મૂળથી જ નથી

તેની આગળ આ સસારચક્ર ભ્રમણસાહિત નાચે છે,
ત્યા સ્વસોચનપુરૂષ દેખે છે ખરે પણ કહેતો નથી

જેમ ઓછુ-નવતુ ભોજન જમવાથી બિમારી-
દુખ થાય છે તેજ પ્રમાણે કોઈ સસારના વિષય-
ભોગ ઓછા વવતા ભોગવે છે કરે છે તેજ દુખીબિમાર
થાય છે, અર્થાત્ જ્યાં બરાબરના વ્યવહારોદયાત્મક
છે ત્યાં વિરોધભાવ સભવતો નથી

રાત્રીતીતનો રાજ્ઞ સૂચક છે

જે વસ્તુ નિરતર છે તેમા વિવિ-નિપેદનો અવ-
કાશ કદી પણ તેનાથી તત્ત્વમયરૂપ સભવતો નથી

જેમ વૈધપુરૂષ છ તે વિષને ઉપભોગનતો બતા
મરણને પ્રાપ્ત થતા નથી, કારણ એ વૈધની પામે
બીજી વિનાશક દવા છે, તેજ પ્રમાણે જેનો પામે
સમમ્યજ્ઞાન તત્ત્વમયરૂપ છે તે કર્મજનિત પૂર્વ-
પ્રયાગથી વિનય-ઉપભોગ ભોગવતો છતાં પણ
મરતો નથી

જેમ મુવર્ણ, અગ્નિથી તમે થવા છતાં પણ
પોતાના મુવર્ણપણાઆદિ ગુણસ્વભાવને દાડતુ નથી,
એજ પ્રમાણે સમમ્યજ્ઞાનદષ્ટિ, પૂર્વકર્મપ્રયાગથી
કર્મ વેદના-રૂપ ખરૂં અગ્નિમા તસાયમાન થતા છતાં
પણ પોતાના સ્વસ્વભાવ સમ્ય જ્ઞાનાદિ ગુણને
ડાડતો ?

જેમ સગગતી તેવની કદાઈમા અપૂખાવત (પુર પુકવાવત) સૂર્યનુ પ્રતિમિમ મળાગે છે-બળે છે તોપ આભારામા સૂર્ય છે તે જલનો નથી-મરનો નથ એજ પ્રમાણે સસારમા સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગી સમ્યગ્જ્ઞાનમય પરમાત્મા મરે છે-જન્મે છે તોપ તે સ્વસ્વભાવમા કદાચિત્ કેઈ પ્રકારથી પણ મરે કે જન્મનો નથી

જેની ગુરૂઉપદેશથી સ્વભાવદૃષ્ટિ અથવા ઘણે તે હુતરોવાર ધન્યતા ધોખ્ય છે

જેમ મદિરાના અતિ તીવ્રભાવને જાણીને જે એ મદિરાને કંમ પણ પીતો નથી તથા વધારે પણ પીને નથી એ પ્રમાણે મદિરા પીના છતા પણ તે મદાન્મત થતો નથી તેવી જ રીતે સ્વસમ્યગ્દૃષ્ટિ, મોહમદિરાના અતિ તીવ્રભાવને જાણીને એ મોહ મદિરાને કંમ પણ મહણ કરતો નથી તથા અધિક-વિશેષ પણ મહણ કરતો નથી, એ પ્રમાણે મોહ મદિરાને સ્વસમ્યગ્ દૃષ્ટિ મહણ કરતો છતા પણ સ્વ સમ્યગ્જ્ઞાનસ્વભાવને ઇાડી મોહમદિરાની સાથે અગ્નિ-ઉજ્જ્વલાવત એક તન્મયરૂપ થતો નથી

જેમ વૃક્ષને લાગેલા ફળ એક વાર પરિપક્વ થઈ પડી જાય તો તે ફળ રીંધી પચડાઈને તે વૃક્ષને ગતા નથી તેજ પ્રમાણે કેઈ જન, અવસર પામી

ગુરુઉપદેશદ્વારા પાતાના પાતામા પાતામય દેવસમ્ય
જ્ઞાનાનુભવનો અચલ પરિપક્વ પૂર્ણાનુભવ થકેને
એક વાર સસાર-જગતથી ભિન્ન થયા પછી તે ફરી
પવચાઈને સસાર-જગતથી તન્મયરૂપ થનો નથી

અન્ય પણ ત્રણ દષ્ટાંત દ્વારા દેવસમ્યજ્ઞાનાનુ
ભવ લેવો ૧ જેમ દહીંમાથી માખણ-ઘૂત ભિન્ન
થયા પછી ફરી પલટાઈને તે દહીંમા મળતું નથી,
૨ વૃક્ષની જડ ઉપડી ગયા પછી ફેરલાક વખત મુ'ની
તેના ફલ-ફૂલ-પાદડા લીવા રહે છે પરંતુ પાચકશ
ક્વિસમા (તે) પાતાની ગ્રેજે જ મુકાઈ જાય છે, ૩
ચણીક-ચણા રોકાયા પછી-વાવે તો ઉગતા નથી
પણ ખાનામા આવે તો રનાદિષ્ટ લાગે છે, તથા તવ-
માથી તેવ નીકળી ગયા પછી તે પલટાઈને (તવની
સાથે) મળતું નથી ઇત્યાદિ

જેમ સમુદ્ર છે તે ઘણા રત્ન આદિ અનેક વસ્તુ-
ઓથી ભર્યો હોય છે, તે એક જલથી ભરેલો છે
તોપણ તેમા નિર્મલ નાની-મોટી અનેક લહેરો-
કહેનોલો ઉઠે છે તે બધી એક જલરૂપ જ છે એજ
પ્રમાણે દેવસમ્યજ્ઞાનમય સમુદ્ર છે તે રત્નત્રય-સમ્ય
ચર્ચાન-સમ્યજ્ઞાન-સમ્યચ્ચારિત્ર એ ત્રણ રત્ન આદિ
અનેક શુભ-અશુભ-શુદ્ધાદિક વસ્તુઓથી ભરેલો
હોય છે, તે એક સમરસજલથી ભરેલો છે તોપણ
નિર્મલ કૃમતિજ્ઞાન, કૃમ્મતિજ્ઞાન, કૃમ્મવર્ત્તિ

મનિજ્ઞાન શુનિજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન મન પદ્યવિજ્ઞાન
અનુભવજ્ઞાન આદિ જાની-મોટી તેમાં અને
નરેન્દ્ર કુદનરેન્દ્ર જે છે તે જાણી એક સ્વસમ્યક્જ્ઞાન
મય સ્વસમરમ જીવ-નીત છે

જમ હોય અને કામીના પુરવિના મહા ના
જગમા મળે કાનમુખી વસ્ત્ર કોઈવતુ ને તે પાપ
તે વસ્ત્ર સર્વથા સાત થતુ નથી એજ પ્રમાણે હવ,
મરણમા ચીરહાવથી (નોપજ) તે મર્યાદામાં
કરી કે પ્રમાણથી પણ પાતાના હવસ્વભાવને કાળીને
અહરની માપે એક તન્મયરૂપ થતો નથી

જેમ નિશ્ચયથી શુવર્ણ છે તે કદમની (કાદ
વની) વસ્ત્રે પણ છે તે પાપ તે કદમની સ્વર્ણ
તન્મય સીમા થતુ નથી-શુવર્ણન તન્મયરૂપ કાદ
(કા) જાગતી નથી, એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યક્દૃષ્ટિ
નિશ્ચયથી સસાર કદમની વસ્ત્રે પડે છે તે પાપ
તેને શાગદ્વેષરૂપ કા તન્મય-સીમા થતો નથી

જેમ રાખ, સ્વેત અવભાવે છે, તે રાખ ગચિત,
અચિત અને ચીઝ અનકપ્રકારના દ્રવ્યોને બધુંજ
કર છે તે પાપ તેના સ્વેતભાવને દૂર કરવાને સમર્થ
થઈ શકતુ નથી, એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યક્દૃષ્ટિને
સ્વસમ્યક્જ્ઞાનમય વિશુદ્ધસ્વભાવ છે તે સચિત,
અચિત અને મિત્ર અનેકપ્રકારના દ્રવ્યોને લોગ-
લોગવતો હતો પણ તેનો સ્વમમ્યક્જ્ઞાનમય

વિશુદ્ધસ્વભાવ છે તેને અજ્ઞાન અવેશન અજ્ઞાનમય ભાવ કરવાને સમર્થ થઈ ગયા હોય નથી

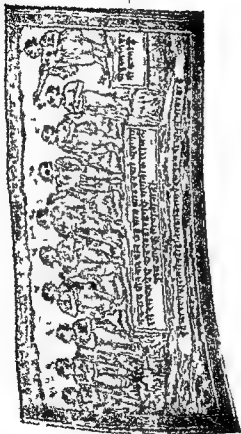
જેમ હાથરો મણી કાચના કંડકામાં એક સાચુ રત્ન પડ્યું છે તોપણ તે સાચુ રત્ન પોતાના રત્ન સ્વભાવ-ગુણ-લક્ષણાદિકને છાડી તે કાચના કંડકા જેવું થઈ નથી, એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યગ્દષ્ટિ, અનંત અજ્ઞાનમય સંસારમાં પડ્યો છે તોપણ તે પોતાના સ્વસમ્યજ્ઞાનસ્વભાવને છાડી અજ્ઞાનમયસંસારથી તન્મયરૂપ-તાત્ત્વરૂપ થતો નથી

જેમ દુઃખ અને જલ મળેલા હોય તેમાં હાસ છે તે જલ છાડીને દુઃખને અહુણ કરે છે, એજ પ્રમાણે ક્ષીરનીર-નત્ મળેલો આ સંસાર અને સ્વસમ્યજ્ઞાન છે તેને સ્વસમ્યગ્દષ્ટિહાસ અજ્ઞાનમયસંસારને છાડી સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યજ્ઞાનમયસ્વભાવને અહુણ કરે છે

જેમ હાથીના માથામાં માસ અને ઝાતી બંને મળેલા છે, તેમાં કાગપક્ષી છે તે તો ઝાતીને છાડી માસ અહુણ કરે છે તથા હાસપક્ષી છે તે માસને છાડી ઝાતી અહુણ કરે છે, એજ પ્રમાણે મિથ્યાદષ્ટિ તો સ્વસમ્યક્ જ્ઞાનગુણ છાડી અજ્ઞાનને અહુણ કરે છે તથા સ્વસમ્યગ્દષ્ટિ અજ્ઞાન-અનગુણ છાડી સ્વસમ્યજ્ઞાન-ગુણને અહુણ કરે છે

જેમ પરવસ્તુથી તન્મય થઈને પરવસ્તુને જે
 પ્રહુણ કરે છે તે નિશ્ચયથી તસ્કર-ચોર છે અને તે
 જ્યાં-ત્યાં શાકાસહિત ભખતો ફરે છે પણ જે પોતા
 ના જ પોતામય ધનને પ્રહુણ કરે છે તે નિશ્ચયથી
 સાચો શાહુમજ છે અને તે જ્યાં-ત્યાં શાકાસહિત
 બેશ્કિંકર ફરતો રહે છે તેમ મિથ્યાદષ્ટિ છે તે તો
 તસ્કર-ચોરની માફક શાકાસહિત ચારગતિ-ચોરાગી
 સાખ્યોનીરૂપ સસારમા ભખતો ફરે છે, એજ
 પ્રમાણે મિથ્યાદષ્ટિ છે તે તો તસ્કર-ચોરની માફક
 શાકાસહિત ચારગતિ ચોરાગી-સાખ્યોનીરૂપ સસારમા
 ભખતો ફરે છે તથા સ્વસમ્યગ્દષ્ટિ છે તે જેમ કૃષ્ણ
 રત્ના ચક્ર ઉપર અચળ બેઠેલી માખી પરિભ્રમણ કરે
 છે તેવી જ રીતે સત્ય શાહુકાર જેવો સ્વસમ્યગ્દષ્ટિ
 છે તે ચારગતિ-ચોરાગી-સાખ્યોનીરૂપ સસારમા
 નિરાક-બેશ્કિંકર ભ્રમણ કરે છે

જેમ એક પુરૂષ નદીના તટ ઉપર ઉભો રહી
 તીવ્ર વેગથી વહી રહેવા (તે નદીના) જનને
 એકાગ્રધ્યાનપૂર્વક જોતો હોય, તેનાથી તેને આવી
 જ્ઞાતિ થય કે હું પણ વહ્યો જાઉં છું ' એમ પોતા-
 રવો હતો-તુ ખી થતો હતો તેને દયાભૂતિશ્રીસંયુક્ત
 કહે છે કે-તુ હું ખી ન ધા-તુ વહેતો નથી પણ આ
 તો નદીનું જલ વહે છે, હવે તુ આ હું ખથી સર્વથા
 જુવા મારે સર્વથાપ્રચારે વહેતા એવા આ

તથા તેના ગુણાશુભ રૂપ એ વગરે સર્વ હાથા છે-
 વૃથા છે-નિર્ધ્યા છે, અગર જો કથચિત ઉપર કહેવા
 (સાવનો) શુ હાથ રૂપ છે તા માત્ર સ્વર્ગ-નર્ક
 છે, પરંતુ એ સ્વર્ગ-નર્ક છે ત તો અરહુદઘટીય ન
 જેના છે

જ્ઞાન, સસારસાગરની અદર અને બહાર છે
 પરંતુ જેવો આ સસાર છે તેવુ જ્ઞાન નથી

જેમ ચક્રમકપત્થરમા અગ્નિ છે પણ તે દેખાતો
 નથી, તોપણ અગ્નિ છે, તેમ સસારજગતમા સ્વ
 સમ્યજ્ઞાન પ્રસિદ્ધ છે તે દેખાતુ નથી તોપણ સ્વ
 સમ્યજ્ઞાન પ્રસિદ્ધ જ છે

જેમ મૂર્ખ લોક કોઈ નય-ન્યાય દ્વારા કહે છે કે-
 અગ્નિ જ ને છે-મળે છે પરંતુ પૂર્ણદષ્ટિથી જોઈએ તો
 અગ્નિસ્વભાવમા તે અગ્નિ જલતી કે બળતી જ
 નથી એજ પ્રમાણે અસત્ય-અવહાર દ્વારા જોઈએ
 તો સ્વય જ્ઞાનમય હવ, મરે છે-જન્મે છે, પરંતુ
 નિશ્ચયથી સત્ય હવત્ત્વસ્વભાવમા જોઈએ તો હવ
 મરતો પણ નથી તથા હવ જન્મનો પણ નથી

જેમ અમે ખૂબ ચામ્સ ઠીક નિશ્ચય કરી ચુક્યા,
 હીએ કે-સૂરના સન્મુખ અવકાર નથી, એજ
 પ્રમાણે સ્વસમ્યજ્ઞાનમયમૂર્ખના સન્મુખ અજ્ઞાનરૂપ
 ૧૨ નથી

જેમ સૂર્યને અને અવનગ્ને એકતન્મયરૂપ મેળ
નથી તેજ પ્રમાણે સ્વસમ્યક્જ્ઞાનમયસૂર્યને અને
અજ્ઞાનમયઅવનગ્ને પરસ્પર એક તન્મયરૂપ મેળ
નથી ' જે જેનાથી સિત્ત છે તે તેનાથી સિત્ત છે ' એ
ન્યાયાનુમાર

જેમ સૂર્ય પ્રસિદ્ધ છે તેના પ્રકાશમા ઘટ ૫૮
મ. વગેરે પ્રસિદ્ધ છે તેજ પ્રમાણે સ્વયં સમ્યક્જ્ઞાન-
મયસૂર્ય પ્રસિદ્ધ છે તેના જ પ્રકાશમા આ લોકા
લોકો-જગતસસાર પ્રસિદ્ધ છે

આ તન મન વન વચનાદિક છે તે તથા તન
મન વન વચનાદિકના જેટલા શુભાશુભ કાવચ્છ-
દિયાદિક અને તેના ફલ એ જવા સ્વસ્વરૂપસમ્ય-
ક્જ્ઞાનને પ્રાપ્ત નથી

સ્વસમ્યક્જ્ઞાનનો અને આ લોકાલોકો જગત
સસારનો મેળ તો એવો છે કે જેવો દુઃખ-મુખવચ્ચ,
દુઃખ-દુઃખવત્ તથા તવ-તેલ-તવ વળી આ લોકાલોકો-
જગતસસાર છે તેનો અને સ્વયં સમ્યક્જ્ઞાન છે તેને
પરસ્પર અતરસેદ છે તો એવો છે કે જેવો સૂર્ય-
અગ્નિનારને પરસ્પર અતરસેદ છે

જેમ ન્યામુખી સમુદ છે ત્યામુખી કુટુંબ-
લહેર ચાલે છે તેજ પ્રમાણે ન્યામુખી સમ્યક્જ્ઞાનને
આવરણ છે ત્યામુખી દાન, પૂજા, યજ્ઞ, ક્રીડા વગ

તપ, ધ્યાનાદિક તથા કામ કુશીલ ચોરી થત પરિ
ચલુ બોગનિવાસની ઈચ્છા-વાચ્છારૂપ લહર-કલોત
ચાયે છે

જેમ કમલ, જળમાં જ ઉભેલ થયુ થકુ જલમાં
જ રહે ॥ પરંતુ જલની સાથે તન્મયલીસ થતુ
નથી એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનમયસમ્યગ્ હિ આ
લોકાલોક-જગત સસારમાં ઉભેલ થયો થકો એજ
સસાર-જગત-નોકાનોકમાં રહે છે પરંતુ આ સસાર
જગત-યોમયોમ્ની સાથે તન્મયલીસ થતો નથી

જેમ નદી, મધુદ્રયી ભિન્ન નથી તેજ પ્રમાણે
જે વસ્તુમાં જ્ઞાનશુદ્ધ છે એવો હવ, હનેદ્રયી
ભિન્ન નથી

જેમ મુવર્ણની વસ્તુ સુવર્ણમય જ છે તથા
લોહની વસ્તુ લોહમય જ છે તેજ પ્રમાણે સ્વય
જ્ઞાનમય હવનસ્તુ સ્વય જ્ઞાનમય છે અને અજ્ઞાન
મય અહવનસ્તુ અજ્ઞાનમય જ છે

જેમ મૃગમરિચીકાતુ જલ દેખાય છે છતાં નહિ
દેખાયા જરાબર મિથ્યા છે એજ પ્રમાણે જગત-
સસાર દેખાય છતાં તે સ્વસ્વરૂપસમ્યગ્જ્ઞાનથી તન્મય
થતે સ્વસ્વરૂપસમ્યગ્જ્ઞાન તરફ જોતા તે મિથ્યા છે

જેમ મૃગજનથી કોઈની તરફ ઉપરામ થતી
નથી, વસ્ત્ર લોભતુ નથી તેજ પ્રમાણે લીન સ્વય-

સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનમયમૂર્ચાનું બાલુ છુટ્ટુ આ મૃગમરિ-
ચિના જલથી બરેલો સસારજગત છે તેનાથી
થતું નથી

જેમ જ્યાનો (જે) વાસી હોય ત્યાનો (તે)
મરમ બાણે, તેવી જ રીતે સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનમા તન્મય
થઇને રહે છે તે સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનના મરમને બાણે છે

જેમ જે હાડીમાથી ખાવાનું મળે તેને ફેડવી-
તોડવી-ખગાડવી યોગ્ય નથી તેવી જ રીતે આ
લોકલોક જગતસસારમા જેને સ્વસ્વભાવસમ્યગ્જ્ઞાનની
પ્રાપ્તની પ્રાપ્તિ થઈ એવા સસારને ખગાડવો
યોગ્ય નથી

જેમ પૂર્ણજલથી બરેલો ઘડો શબ્દ કરતો નથી
તેજ પ્રમાણે પરિપૂર્ણ સ્વસ્વભાવસમરસનીરથી તન્મય
સ્વયસ્વસમ્યગ્જ્ઞાન છે તે શબ્દની સાથે તન્મય થઇને
બોલતું નથી

જેમ જ્યાસુધી મડપ છે ત્યાસુધી વેલ વિસ્તાર
પામી રહી છે, પણ ત્યાં એમ ન સમજવું કે-વેલ-
ડીમા વિસ્તાર પામવાની ગતિ નથી, એજ પ્રમાણે
તે સ્વસ્વરૂપીસ્વાતુભવગમ્યસમ્યગ્જ્ઞાનમય પરમાત્માનું
જ્ઞાન લોકલોકપર્યંત વિસ્તર્યું થઈ રહ્યું છે, ત્યાં
એમ ન સમજવું કે-તે જ્ઞાનમયપરમાત્મામા
જમાવે અર્થાત્ જેવો આ

એવા જ બીજા દુઃખ--પાપ થોડાંયોત દોષ તો જુ
 ને સ્વસમ્યગ્ જ્ઞાનમય પરમાત્મા એક જ સમયમાય
 નમા નિગમ્યાપયજી જાણુ પરંતુ આ થોડાંયોત
 મિત્રાવ બીજા સ્વેચ્છ કોડ છે જ નહિ બાવાર્થ--જમ
 કોન ? જાણના જ છે તે શુ જાણુ ? આ યોગસિદ્ધ
 તો ને સ્વસમ્યગ્ જ્ઞાનમય પરમાત્મા જ્ઞાનપ્રકાશમા
 અધુરજીવત ન જાણુ ક્યા માર્ગ છે ?

જેમ સ્વપ્નની માથાને છાંરી શુ તથા મદુ
 પજ દેવીરીતે કરી ? તેની જ રીતે તે સ્વસમ્ય
 જ્ઞાનમય પરમાત્મા છે તે આ અજ્ઞાનમય થોડાંયોત
 જનનસમારને હાડી તેને ક્યા પડા-ક્યા નાખે ? તથ
 મદુજી કરીને તેને ક્યા રાખે-ક્યા મુકે ?

જેમ કાચની હાળીમા દીપક અદર-અદુ
 પ્રમશરૂપ છે તેજ પ્રમાણે કોઈ દેવન ગુરૂંપરેશદ્વાર
 સ્વાનુભવગમ્ય સમ્યગ્ જ્ઞાન, શરીરની અદર-અદુ
 પ્રસિદ્ધ (પ્રગટ) પાપ તે દેવ હાળેવાર મન્યવા
 રોગ્ય છે

પ્રશ્ન--સ્વસમ્યગ્ જ્ઞાનમય પરમસિદ્ધિપરમાત્માને
 અચર્ય અનુભવ દેવીરીતે જાય ?

ઉત્તર--હો સિધ્ધ ! આ બુદ્ધનમા તુ ઉચ્ચરવ
 ગથી એવો આવાપ (ગળ) કર કે તુ હી ત્યાં
 ગણગણાણ મળાને તે

જેમ નટ નાના પ્રકારના રંગાગ વારણ કરે છે પરંતુ પોતે પોતાના દીલમાં જાણે છે-માને છે-આ જોવો રંગાગ છે તેવો હું નથી, એજ પ્રમાણે એ સમ્યક્જ્ઞાનમયસમ્યક્દૃષ્ટિ છે તે પોતાના પોતામાં પોતા મય દેવસમ્યક્જ્ઞાનથી તન્મયરૂપ છે તેને તો રંગાગ માનતો નથી-સમજતો નથી પરંતુ જે રનરનભાવ-સમ્યક્જ્ઞાનથી તન્મયરૂપ નથી તે બવાયને જ રંગાગ જાણે છે-માને છે

જેમ ઘરને અગ્નિ લાગે તે પહેલા કુવો ખોદવો યોગ્ય છે તેજ પ્રમાણે આ દેહરૂપડીને કાલઅગ્નિ લાગે તે પહેલા ઓસ, ગુરૂપચનોપદેશ દ્વારા આ દેહ-ઓપડીની અંદર, બહાર અને અંધમાં નિરતર એ સમ્યક્જ્ઞાનાનુસંગમેય સમ્યક્જ્ઞાનમય સ્વભાવનરૂપ છે તેને તન્મયરૂપ સમજી લેવી-માની લેવી યોગ્ય છે

જેમ ચક્રવો-ચક્રી સંધ્યામલ-રાત્રીસમયે અવગ અવગ થઈ જાય છે આ તેજને તેજભાવથી

પરિત્રી માર્ગ મજાત તેન જે અનંત મર્યા તે
આનંદ પછી તા નથી આનંદનો હવે પરોગમાર્થી
આ પો તે પુન તા સ્વપમાન હ પરતુ પ્રથમ મિયાપ
વખત જે પ્રથમ આનંદ મયા દ્વન્ત તેનો આનંદ
હવે નથી અર્થો નપમાનંદ સહજે ■ નજ આન
દથી મર્તી ૧૮૩૫ છે, તેની જ રીત પ્રથમ સ્વપસિદ્ધ
સ્વસમ્યક્તા મર પન્મા મા પરમાનંદમય પ્રથમ છે
તેનાથી બી પ્રાનંદ ભોગ્યનંદ મર્માનંદ, વિષયાનંદ,
દ્વિમાનંદ, ક્ષયાનંદ નારી એવા આનંદ રાગ છે
તે બધા સ્વસમ્યક્તાનમય પન્માત્મા-પરમાનંદના
ગુણ છે

એમ અષ્ટકીમા (અષ્ટાંગી રૂપકીમા) બોલે
પ્રકૃત તે કોરડી દ્વા : થ ન બદાર મહુપ્ય પશુપક્ષી
મગદ પામ આદિ આ વ છે તેન બાલે છે તથા પાતે
પાતાને પણ જાણે છે, તથી જ રીતે સ્વમમ્યક્તાન
મયસમ્યક્તા છે તે પાતે રેડકૃષ અષ્ટકીમા બેગી
સ્વપરને બાલે છે

એવુ બીજ તેનું તત્તુ રૂપ

એમ જે તેમથી રૂપે છે પણ તેમને રૂપતો
નથી તો તે આન અષ્ટવત છે તેની જ રીતે જે
જ્ઞાનથી બાલે છે પરતુ જ્ઞાનન જાણે નથી તો તે
અજ્ઞાનવત છે

જેમ નહ નાનાપ્રજારના સ્વાગ વાળું છે કે
પરંતુ પોતે પોતાના દીવમા જાણે છે-માન કે કે-
જેવો સ્વાગ છે તેવો હું નથી, એજ પ્રશ્ન, કે-
સમ્યક્જ્ઞાનમયસમ્યક્દષ્ટિ છે તે પોતાના પોતાના
મય સ્વસમ્યક્જ્ઞાનથી તન્મયરૂપ છે તેને કે-
માનતો નથી-સમજતો નથી પરંતુ જે સમ્યક્જ્ઞાન
સમ્યક્જ્ઞાનથી તન્મયરૂપ નથી તે બંધાઈ જાય
જાણે છે-માને છે

જોમ ઘરને અગ્નિ લાગે તે પરિણામ શું થાય છે તેજ પ્રમાણે આ દેહદુષ્ટિના કારણે લાગે તે પહેલાં શ્રીસદ્ગુરુપચનોપદશ્લોકના આઠ ઓપડીની અદર, બહાર અને અંધારાના સમ્યક્જ્ઞાનાનુભવગમ્ય સમ્યક્જ્ઞાનનું છે તેને તન્મયરૂપ સમજી લેવી-મનુ. ૬૬. ૩૦

જેમ ચક્રવો-ચક્રવી શું કરે છે તેમ જાણવું
અવગ અલગ થઈ જાય છે ત્યાં તેમ જાણવું
કોણ અવગ અવગ કરે છે ? તદ્દન અલગ અલગ
થતા તે ચક્રવો-ચક્રવી પરમપર થઈ જાય તેમ જાણવું
કોણ પ્રીતીરામભાનથી મેળાપ કરે છે તે જાણવું
ગીતે હવ અને અલગને મેળાપ કરે છે તે જાણવું
મેળાપ કરાવે છે ? તથા કેમ કરીને અલગ અલગ
પણ કોણ કરે છે ?

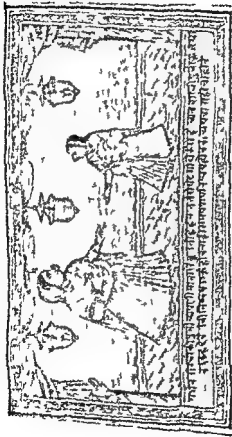
54

ਅੰਗ: ੬ - ਸਵ. ੬੧੭

અ. ૧૧ બેદ-અલ્લાને મળાવી રહ્યો તે એક મ
સુરજો જ છે, તેજ પ્રમાણે એક સ્વચ્છિદ્ધ સ્વરૂપ
જ્ઞાન છે, તેના બેદ કુમનિજ્ઞાન, કુચુનજ્ઞાન, કુમ
પિજ્ઞાન, મનિજ્ઞાન, સનિજ્ઞાન, અર્થપિજ્ઞાન, અ
પર્થપિજ્ઞાન આ કુચુનજ્ઞાન દેવાદિ બેદ છે.
મ. ૧૧-૧૬ એ તે એક જગત સ્વચ્છિદ્ધ સ્વરૂપ
જ્ઞાન છે.

એમ સૂર્યના પકારામાં અજ્ઞાત કયા છે? એ
મુષને કાઠી લઈ એ તો પ્રતિબિંબ કયા છે? ત્યાં
આકાશમાંથીને આ જગત-એ માત્ર તુમલવરુ છે પણ
સૂર્ય ન હોય તો તુમલજન કયા છે? એ પ્રમાણે મુઠ્ઠા
ઉપરગાત પાત્રને પાત્રમાં પાત્રમાં પાત્રથી જ
બેચી સીધા પડી આકાર કયા છે? એ પ્રમાણે આ
જગતમાં માર છે તે જામ છે, એ જામ પડી ગયો તે
જગતમાં કયા છે?

એમ જલ, અગ્નિને સંયોગ પામીને ગરમ તે
પરતુ તે ગરમ છે નહિ, કારણકે-એજ ગરમ જલને
અગ્નિ ઉપર નાખે-પાડે તો અગ્નિ ઉપરગમ થાય
જાય છે-તુમલ જાય છે, એજ પ્રમાણે કુચમધ્યજ્ઞાન
છે તે કોણદિ અગ્નિને સંયોગ પામીને સતમે (ગરમ
થઈ જાય છે પરતુ (ખરી રીતે તે) સતમે થતું
નથી, કારણકે એજ કુચમધ્યજ્ઞાનને કોણદિક અગ્નિ
ઉપર વા જગતસ સાર ઉપર નાખે-પાડે તો કોણદિક
અગ્નિ તમા જગતસ સાર ઉપરગમ પામી જાય છે.

१ प्र १२८ रेखा ७]

१ प्र १२८ रेखा ७]

બીજા રાખ મુખ બેઠાવે, કપોડા મિમાન જગમોડિ
યા ચાલી તુષ મુખ કહે, પર્ષ વિચાર નાહિ

એજ પ્રમાણે કોઈ સ્વમયે જ્ઞાનમય સ્વભાવ
બીજત પાત્રના પાનામા પાત્રમર પે નાની જ પામે
પાત્ર જ રાખીને પડી મ મારના મુખમુખ કૃપ બેઠાવે
ઉ તન સ્વભાવપર્ષ કદી કોઈ પ્રકાશી પણ નામ
પામના નથી

એમ જામના જન્મા-મુગમા હજી પ્રમાણે જય
નામો તોપણ મમતાનુભાર જ દર વાર છે, તેવી જ
ગીત મિયાદિતિ હજી પ્રમાણ સ્વમયે-સ્થનોપદેશ
આપા તથા સામાન્ય મુવકવગત કદો ક-પુ જ
જિતદ્ર ગિત મમ્યગ્જાનમર સ્વભાવમુર્ષ ઉ' એવા
સુચકચલ કદેવા હતા પણ મિયાદિતિ કાગસમિષ્ટ
પરિપાત્ર પામ્યા વિના સ્વમયે-જ્ઞાનાનુભવની અથ
વગત-પન્નાવગાદના થતી નથી

એમ સુર્ષ પ્રકાશ તો કહે ॥ પણ આપણે રખનો
નથી ત્યા મુર્ષનો શો દાર ? તમ મનુષ્ય સમ્યગ્જાનો
પદેશ કર છે પણ મિયાદિતિ સ્વસમ્યગ્જાનાનુભવની
પરમાવગાહતા થારણ કરતો નથી તેમા સમુદ્ધનો
શો દાર ?

એમ હીપર, અન્ય ઘર-પણીક વસ્તુને પ્રગટ
કારણે-ને વસ્તુઓ હીપરને એમ કહેતી

નથી-પ્રેરણા કરતી નથી કે હું દીપક ? તું અમને પ્રગટ
 ૨। એજ પ્રમાણે દીપક પણ તે બટપટાદિ વસ્તુઓને
 કહેતો નથી-પ્રેરણા કરતો નથી કે હું બટપટાદિક
 વસ્તુઓ ? તમે મને પ્રગટ કરો, એજ પ્રમાણે સ્વસમ્ય-
 જ્ઞાનદીપક છે તે તો અન્ય સ સાર વા તનમનવનવચ-
 નાદિક વસ્તુને વા તનમનવનવચનાદિકના જેટલા
 શુભાશુભ વ્યવહારક્રિયાકર્મ છે તેને તથા તેના શુભા-
 શુભ ફલને પ્રગટ કરતો નથી, કારણકે આ સમાર,
 તનમનવનવચનાદિકવસ્તુ, વળી એના શુભાશુભ
 વ્યવહારક્રિયાકર્મ તથા એના શુભાશુભફલ એ સર્વ
 સ્વસમ્યજ્ઞાનદીપકને એમ કહેતા નથી-પ્રેરણા કરતા
 નથી કે હું સ્વસમ્યજ્ઞાનદીપક ? તું અમને પ્રગટ કર !
 એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યજ્ઞાનદીપક છે તે પણ આ
 સમારને, તનમનવનવચનાદિ વસ્તુને, તેના જેટલા
 શુભાશુભવ્યવહારક્રિયાકર્મ છે તેને અને તેના જેટલા
 શુભાશુભફલ છે તેને એમ કહેતો નથી-પ્રેરણા કરતો
 નથી કે હું સમાર તનમનવનવચનાદિવસ્તુ, તનમન-
 વનવચનાદિ વસ્તુના જેટલા શુભાશુભવ્યવહારક્રિયા-
 કર્મ, અને તેના શુભાશુભ ફલો તમે મને પ્રગટ કરો

જેમ બાજીગર અનેક પ્રકારના તમાસા-ચેષ્ટા
 કરે છે પણ તું પોતે પોતાના દીવમા બાજે છે કે-હું
 જેમ આ તમાસા-ચેષ્ટાઓ કરે છું તેવો હું મૂળ સ્વ-
 ભાવથી જ નથી, તેજ પ્રમાણે સ્વસમ્યજ્ઞાનમય

સમગ્રજિ, આખા સસારના શુભાશુભકર્મ-ચેષ્ટા કરે છે પરંતુ પાતે પોતાના દીવમા નિશ્ચયથી જાણે છે કે-જેવો હું આ સસારના શુભાશુભકર્મ-ચેષ્ટા ન કરું તેવો તન્મય (તેમય) કદી કોઈ પ્રકારથી પણ હું નથી અર્થાત્ જેવા કર્મ-ચેષ્ટા કરે છું તેવો હું મૂળ સ્વભાવથી જ નથી

જેમ બાઈગર મિથ્યા મૃગજલવત્ આમૃતશ્રુ લગાવે છે તેને દંખીને કોઈ (પિતાએ) પુત્રને કહ્યું કે-હું પુત્ર ના હું બાઈગર? આમૃતશ્રુ લગાવ્યું તે મિથ્યા છે, પરંતુ તે પુત્રનો પિતા પેલા બાઈગરને મિથ્યા નથી માણતો, એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યગ્દર્શિ, ૬ ૧૮ર્મ-ભા-કર્મ-નોકર્મને તો મિથ્યા જાણે છે પરંતુ જે કર્મથી અતન્મય (અત્, ૩૫) ચર્ધ કર્મને કરે છે તેને મિથ્યા નથી જાણતો-નથી માનતો-નથી કહ્યુંતો

જેમ ખડી-પાક પોતે સ્વયમ જ સ્વેત છે અને પર જે જોતઆદિને સ્વેત કરે છે પરંતુ પોતે એ જોતઆદિથી તન્મયકય થતી નથી, એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યગ્જ્ઞાન હો તે સર્વ સસારઆદિને ચેતનવત્ કરી ગણે છે પરંતુ પોતે સસારઆદિથી તન્મય થતો નથી

જેમ જેવખાનામા બેડીથી બંધાયેના તસ્કરાદિ (ચોરાદિ) પણ છે, અને તેજ જેવખાનામા નિર્બંધ સિપાઈ-જમાદાર-ફાજદાર-પણ છે, તેવી જ રીતે

સ સારકાળાગ્રહમા મિથ્યાદૃષ્ટિ તો કર્મજ વસહિત છે
તથા અવસમ્યગ્દૃષ્ટિ કર્મજ વરહિત છે

દષ્ટાતમા તર્ક કરે છે તેને સ્વભાવસમ્યગ્જ્ઞાનનો
લાભ થતો નથી

જેમ સરખતમા સાકર ઇલાયચી દુન કાળામરી
બામબીજ કેસર અને જલ મિશ્રિત ઘણા પદાર્થો
છે તે બ્રાહ્મ પાતપાતાના સ્વભાવગુણલક્ષણમા મગન
છે તોપણ (એ બ્રાહ્મ) એક સર્વત નામ છે,
એજ પ્રમાણે જન, પુદ્ગલ, ર્મદ્રવ્ય, અવર્મદ્રવ્ય,
આકાશદ્રવ્ય, અને કાલદ્રવ્ય એ છ (દ્રવ્ય) મય
સ સાર છે તેમા જ્ઞાનગુણ જીવમા છે અન્ય પાંચ
દ્રવ્યોમા નથી

જેમ સમુદ્રમા અનેક નદીનાળાના જલ માય છે
તેમા એવો ભાગ નથી કે 'આ જલ તો અમુક નદીનું
છ અને આ જલ અમુક નદીનું છે' એજ પ્રમાણે
સ્વસ્વરૂપ સ્વાતુલનગમ્ય સમ્યગ્જ્ઞાનમય સ્વભાવસ-
મુદ્રમા એવો વિભાગ નથી કે 'આ જ્ઞાન તો જેનનું
છ, આ જ્ઞાન વિષ્ણુનું છે, આ જ્ઞાન શિવનું છે, આ
બૌદ્ધનું, આ નૈવાયિકનું, આ ચાર્વાકનું, આ પાત-
જલીનું, અને આ સામ્યનું છે, ઇત્યાદિક પણ ભાગ,
વિધિ, નિષેધ સ્વસ્વભાવ સમ્યગ્જ્ઞાનાર્જીવમા સ લ-
વતા નથી

સનિપાતસહિત પાતાના ઘરમાં

મુનેા છે અને ભ્રમ-ભ્રાતિસહિત કહે છે કે- હું મારા
ઘરમા જાઉં છું ' એજ પ્રમાણે સ્વયં જ્ઞાનમયજીવ
પોતાના જ્ઞાનમયસ્વભાવમેધથી ભુલેા નથી તોપણ
ભ્રમભ્રાતિથી મામમા જવાની છ-છા કરે છે

હવે આગળ નીચે માત્ર દૃષ્ટાન્તદ્વારા પોતાના
પોતામા પોતામય સ્વસ્વરૂપ સ્વાનુભવમય સમ્યક્જ્ઞા
નમય સ્વભાવસંચયનો અચર અનુભવ લેવો હવે —

કેવળ દૃષ્ટાન્ત સમ્યક્પ્રારભ—

નમો જ્ઞાનસિદ્ધાન્તે, નમો જ્ઞાન ગિવરૂપ,
રમીદારા વદન કરે, દેખ્ય આત્માભૂપ

પ્રશ્ન —સ્વસમ્યક્જ્ઞાનમય આત્મા કેવો છે અને
તે કેવીરીતે પ્રમાણ? તેના ઉત્તર દૃષ્ટાન્તદ્વારા કહે ■
આ આત્મા સ્વસમ્યક્જ્ઞાનમય ચૈતન્યસ્વરૂપ અનત
વર્માત્મક એક દ્રવ્ય છે, તે અનતરમ્ અનત નયથી
ગમ્ય છે, અનત નય ■ તે સર્વ સુતજ્ઞાન છે, એ
સુતજ્ઞાનપ્રમાણથી અનતરર્માત્મક આત્મા જાણીએ
હીએ માટે નથા વડે સ્વભાવસમ્યક્જ્ઞાનસ્વરૂપ દર્શા
વીએ હીએ, એજ આત્મા, દ્રવ્યાર્થિનયથી ચિ માન
(ચૈત વમાન) ■ દૃષ્ટાન્ત —જેમ વસ્ત્ર એક ■ તેમ
સ્વભાવ સમ્યક્જ્ઞાનમય આત્મા એક છે

જેમ વસ્ત્ર, સુતર-નિત આદિ રૂપે અનેક છે તેજ
પ્રમાણે સ્વસમ્યક્જ્ઞાનમય આત્મા, ર્ગીત જ્ઞાન ચારિત્ર
મુખ સત્તા ચૈતન અને જિવન્નાદિથી અનેક છે

જેમ લોહમય બાણ પોતાના દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-ગતિ-ભાવથી અસ્તિ છે એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનમય આત્મા પોતાના પોતામા પોતામય પોતે જ દ્રવ્ય છે, પોતામા જ પોતે રહે છે માટે પોતે જ ક્ષેત્ર (છે) પોતે જ છે-પોતે જ વર્તે છે માટે પોતે જ કાલ છે, પોતે જ પોતાના સ્વભાવમા છે માટે પોતે જ ભવ-ભાવથી અસ્તિ છે

જેમ લોહમય બાણ પરદ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભવ ભાવદિ વડે નાસ્તિ છે એજ પ્રમાણે સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનમય આત્મા, પરદ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-ગતિ-ભવભાવાદિથી નાસ્તિ છે

જેમ દર્પણમા સ્વમુખ ન જુઓ તોપણ સ્વમુખ છે, એજ પ્રમાણે હું સ્વસમ્યગ્જ્ઞાન ? તુ તને સ સાર જગત જન્મમરણ, નામઅનામ, ભવ-મોક્ષ અને સ્વર્ગ-નર્કાદિમા ન દેખે તોપણ તુ અનાદિ અનત નિરતર સમ્યગ્જ્ઞાન જ છે, વળી હું સ્વસમ્યગ્જ્ઞાન ? તુ તને સૂર્યપ્રકાશનત્ એક ત મય તારા તારાપણાની જ અદર તુ જ તને દેખે તોપણ તુ તેનો તેજ અનાદિ અનત નિરતર સ્વસમ્યગ્જ્ઞાન જ છે

જેમ કોઈ પોતાના હાથથી પોતાના જ સ્વસ્થા નમા પોતાની જ નીજપેટી-તીજોરીમા રત્ન રાખે, રાખીને પછી તે અન્ય વૃત્તિમા લાગી બાધ ત્યારે તે રત્નને બૂલી પણ જાય છે પરંતુ બ્યારે યાદ કરે તે વેળા જ તે રત્ન તેને અનુભવમા આવે છે, એજ

પ્રમાણે કોઈ શિષ્યને ઘીસ, મુરૂવચનો પદગદારા અને કાવચાશ્રિત પાચમ્દારા સ્વસ્વરૂપ સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનાનુભવ થવા ધોમ્ય હોતો તે થઈ ગયો. પરંતુ પૂર્વકર્મનગ્નાન અન્ય વૃત્તિમા લાગી જાય ત્યારે તે સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનાનુભવને બૂલી પણ જાય છે પરંતુ જ્યારે વાદ કરે ત્યારે સાક્ષાત્ તે સ્વાનુભવમા આવે છે તેના જ ત્રણ દષ્ટાંત છે કે-જેમ એક વાર ચંદ્રને હીઠા પછી ચંદ્રનો અનુભવ જતો નથી એક વાર ગોળને ખાવા પછી ગોળનો અનુભવ જતો નથી તથા એકવાર ભોગ ભોગવ્યા પછી ભોગનો અનુભવ જતો નથી.

જેમ કોઈ દર્પણને મનામન પાતળા હાથમા રાખીને, દર્પણના પ્રદેશમા (પાછલા ભાગને) વારવાર દેખે છે, પણ એનાથી પોતાનું મુખ દેખાતું નથી, પરંતુ એ દર્પણના પ્રદેશમા પડી રહી રહી દર્પણમા પોતાનું મુખ જુએ તો (તુરંત જ) સ્વમુખ દેખે, એજ પ્રમાણે ત્રિપાલકિ, આ સસાર તન-મન-ધન-વચનની તરફ અને તન-મન-ધન-વચનાદિના જેઠા શુભાશુભ વ્યવહારક્રિયાકર્મ તથા તેના શુભાશુભ ફેલ તરફ જુએ ■ પણ એ રસ્તે સ્વસમ્યગ્જ્ઞાન નથી દેખાતું-નથી સ્વાનુભવમા આવતું, પરંતુ આ સસાર તનમનનવચનાદિની તરફ દેખનાનું છાડીને સ્વસમ્યગ્જ્ઞાન તરફ નિશ્ચયથી દેખે તો સ્વસમ્યગ્જ્ઞાન જ દેખાય અને સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનાનુભવની અચલતા-પરમાનગાહતા થાય.

શ્રી
મહા
રાજા
જી

મા પુરુષ અમાનાગયાની વિષાઈ કહે ગાય
૨૧૪ ચાલીમા કાઠે ૧૧૩-૧૧૩

કમ વશ દોન પણ પાછળ કહે તો તે પુરુષને દોન લાગતો
નથી મહાન (પુરુષના) ગરબનું અજ્ઞાન ॥

જેમ મુકપુરુષના મુખમાં જોડતો મુકો મુકી પછી
તે મુકપુરુષને પુગા કે હે મુક ? જાણ કોયે મીઠા હ ?
અહીં એ મુકપુરુષને જોડતો મિટ્વનુભવ તો છે પરંતુ
તે મુકી શકતો નથી, જેમ પ્રમાણે કોડન પુરુષને
પરિગદ્ધારા અસમ્યગ્જ્ઞાનાનુભવની અવધના-પન્માવ
માહતા હોવા થોમ્બ દત્તી તે પણ મુકી પરંતુ તે મુકી
શકતો નથી

જેમ દ્વાધીના કાત બહાર જોનાના જુદા છે તથા
અદ્વૈત શાવનાના ખાનાના જુદા છે, જેમ પ્રમાણે જૈન,
વેશ્વન આદિના ર્શિ, મુનિ, આચાર્યના રચના વેદ
સિદ્ધાન્ત માત્ર મુન પુરાણાદિક છે તે તો દ્વાધીના બહુ
રના કાત જેવા મમજના તથા અદ્વૈતો ખો આગમ્ય
જેનો જે તે જાણે છે

મરના વિલાસ પુ મરના નાખ્યો (
તથા મરના વિકાર તમે મરના માધે નાખ્યો

સ્વરૂપ સમ્યગ્જ્ઞાન છે તે તો
નાદિક્ષી તન્મરૂપ-તત્સ્વરૂપ ક્ષાપિ
શીગુરૂ સ્વસમ્યગ્જ્ઞાનાનુભવની
નિશ્ચયતા કરી દે છે, ધન્ય છે

જેમ જેન-પ્રેમ-શ્રી-શિવાદિક કોઈ પણ હો
છતા જે ચોરી કરશે તે બરામા પડશે, એજ પ્રમાણે
કોઈ પણ હો છતા જે કોઈ શ્રીગુરુવચનોપદશબ્દો વા
ઠાસજિવ પશ્ચિમવત્તા દ્વારા પોતાના પોતામા પોતામય
સ્વમયમજ્જાનાનુભવની અચક્ષતા-પરમાનગાદતા ના-
રણ કરશે તેજ સસારબ્રમજાવથી ભિન્ન થઈને સ્વાકાવ
શુખાનુભવમા મગ્ન રહેશે

પ્રશ્ન — આત્મા કેવો છે અને તે કેવી રીતે પમાય ?

દૃષ્ટાન્તદ્વારા ઉત્તર—આ આત્મા ચેતનસ્વરૂપ
અનતરમાત્મક એક દ્રવ્ય છે, તે અનતરમ^ન અન
તનયનો નિપય છે, અનતનય બરા શ્રુતજ્ઞાન છે,
અને એ શ્રુતજ્ઞાન-પ્રમાણ વડે આત્માને અનતરમાત્-
મક જાણીએ છીએ તેથી નયદ્વારા નસ્તુ દર્શાવીએ
છીએ —

નયદ્વારા આત્મનસ્તુ નિવરણ

દ્રવ્યાર્થિકનયથી એજ આત્મા ચિન્માત્ર છે,
જેમ વસ્ત્ર એક ■ ૧

તથા પર્યાયાર્થિકનયથી એજ આત્મા જ્ઞાન-
દર્શનાદિરૂપથી અનેક સ્વરૂપ છે જેમ એજ વસ્ત્ર
સૂતરના તટુઓ દ્વારા અનેક છે ૨

એજ આત્મા અસ્તિત્વનય વડે સ્વદ્રવ્ય સ્વ
જાલ ભાવોથી અસ્તિત્વરૂપ છે, જેમ લોહરૂપ બાજી

પાતાના દ્રવ્યાદિ ચતુષ્ટયવડે અગ્નિવરૂપ છે, તેમા સોખડ તો દ્રવ્ય છે, તે જનુર અને દારાની વચ્ચે ન્દે છે તેથી તે જાળનું ફેંદ છે એ માનવાનો સમય છે તે માય છે અને નિશાનની સામે છે તે બાવ છે, એ પ્રમાણ પાતાના ચતુષ્ટય વડે લોદમય બાળ અગ્નિવરૂપ છે એ રીતે રવચતુષ્ટય પ? આ મા અસ્તિત્વરૂપ છે ૩

એજ આત્મા નામિત્ત રનયથી પરદ્રવ્ય ફેંદ કાન બાવથી નામિત્ત રૂપ છે, જેમ એજ લોદમય બાળ પરચતુષ્ટયથી લોદમય નથી, જનુર અને દારાની વચ્ચે પણ નથી, સાવનાનો સમય અન્ય નથી અને નિશાનની સામે નથી એ પ્રમાણ એજ લોદમય બાળ પર ચતુષ્ટયનયથી નાસ્તિત્વરૂપ છે એ પ્રમાણે પરચતુષ્ટયથી આત્મા નથી ૪

એજ આત્મા અસ્તિનાસ્તિત્ત રનયથી રવચતુષ્ટય પરચતુષ્ટયના ક્રમવડે અગ્નિનાસ્તિરૂપ છે, જેમ એજ બાળ રવચતુષ્ટય-પરચતુષ્ટયની ક્રમપૂર્વક વિવક્ષાથી અસ્તિનાસ્તિરૂપ લોય છે ૫

એજ આત્મા અવજાન્યનયથી એક જ સમયમા રવચતુષ્ટય-પરચતુષ્ટય વડે અવજાન્ય છે, જેમ એજ માળુ ૨-૧-પરચતુષ્ટય વડે અનજાન્ય સાવે ૬

એજ આત્મા અસ્તિઅનજાન્યનયથી સ્વચતુ

દ્રવ્યથી તથા એક જ વાર સ્વ-પરચતુષ્ટયથી અસ્તિ
અવક્તવ્યરૂપ બાણના દૃષ્ટાતથી સમજવું ૭

નાસ્તિઅવક્તવ્યનયથી એજ આત્મા, પરદ્રવ્ય
ક્ષેત્ર કાલભાવથી અને એક જ સમય સ્વપરચતુષ્ટયથી
નાસ્તિઅવક્તવ્યરૂપ બાણના દૃષ્ટાતથી સમજવો ૮

અસ્તિનાસ્તિઅવક્તવ્યનયથી એજ આત્મા,
સ્વચતુષ્ટયવડે-પરચતુષ્ટય વડે તથા એક જ વાર સ્વ
પર ચતુષ્ટયવડે બાણની માફક અસ્તિનાસ્તિઅવક્ત
વ્યરૂપ સિદ્ધ થાય છે ૯

વિદેષનયથી એજ આત્મા, ભેદ સહિત થયો
છે, જેમ એક પુરૂષ, કુમાર બાળક યુવાન અને
વૃદ્ધના ભેદોથી સવિકલ્પ થાય છે ૧૦

અવિકલ્પનયથી એજ આત્મા અભેદરૂપ છે,
જેમ એજ પુરૂષ અભેદરૂપ છે ૧૧

નામનયથી એજ આત્મા ગાંધાર્ય દ્વારા નામ
લઈને કહેવામા આવે છે ૧૨

સ્થાપનાનયથી એજ આત્માને પુદ્ગલનો સહારો
લગ્નને સ્થાપિત કરનામા આવે છે જેમ મૂર્તિક પદાર્થ
સ્થાપન છે ૧૩

દ્રવ્યનયથી એજ આત્મા, અતીત-અનાગત
પર્યાયવડે કહેવામા આવે છે, જેમ શ્રેણિકરાજ તીર્થ-
કરમહારાજ છે ૧૪

ભાગ્યવધી એજ આત્મા જે જ્ઞાનરૂપ પરિણમ
 યત ભાગ્યો ન મય ય ' મય છે, જેમ પુરુષાર્થીન
 નો વિપરીત મલોગમાં પ્રવર્તેલી થકી તે પર્યાયરૂપ
 થાય. એ પ્રમાણ આત્મા (૫૩) વર્તમાન પર્યાય
 રૂપ થાય છે. ૧૫

ભાગ્યવતવધી એજ આત્મા પાતા ૧૧ મમસ્ત
 ત્યાપામા વ્યાપ્તો છે જેમ દારુનું નૃત્ય મારું માત્રી
 મોભા વ્યાપ્ત છે. ૧૬

નિરોધવધી એજ આત્મા જેમ પર્યાય દ્વારા
 મદેનામા આવે છે, જેમ એજ દારુમાનું મેક માત્રી
 મવા દારુમા અવ્યાપી છે. ૧૭

નિરોધવધી એજ આત્મા મુવસ્વરૂપ છે જેમ નદ
 નેકે અનેક રસાગ મારે છે તેપણ એજ નદ એમ
 છે એ પ્રમાણ નિત્ય છે. ૧૮

અનિત્યવધી એજ આત્મા અવસ્થાનરૂ વરે
 અનવસ્થિત છે, જેમ એજ નદ રામ-રાવજ્ઞાનના
 અગા દ્વારા અન્યનો અથ થઈ જાય છે. ૧૯

સર્વગિતવધી મન્ય પરાર્થવર્તી છે, જેમ
 ખુદથી અથ અમમન ધરપરાદિ પદાર્થોમાં પ્રવર્તે છે. ૨૦

અસર્વગિતવધી પાતાને નિરાજ પ્રવર્તે છે,
 ને તેમ જ નેન પાતાનામાં જ મોહ્યુદ છે. ૨૧

શુન્યનયથી કેવલ એ-જ ગોભાયમાન છે,
જેમ શુન્ય મજાન એક જ છે ૨૨

અશુન્યનયથી અનેમેથી મળેલુ ગોમે છે, જેમ
અનેક લોકોથી ભરેલી નોમ ગોમે ૧ ૨૩

જ્ઞાનજ્ઞેયના અભેદકથનરૂપ નયથી એક છે, જેમ
અનેક ઘડનામો પરિભ્રમણા આન એક છે ૨૪

જ્ઞાન-જ્ઞેયના ભેદકથનરૂપ નયથી અનેક છે, જેમ
પંજી પોતાના અનેક ઘટ-પટાદિ પદાર્થોના પ્રતિ
બિમોથી અનેકરૂપ થાય છે ૨૫

નિયતનયથી પોતાના નિશ્ચિત સ્વભાવસહિત
હોય છે, જેમ પાણી પોતાના સદૃશ સ્વભાવથી
ગિતવતાસહિત હોય છે ૨૬

અનિયતનયથી અનિશ્ચિતસ્વભાવરૂપ છે, જેમ
પાણી, અગ્નિના સંબંધથી હોય થોડાં જાય છે ૨૭

સ્વભાવનયથી કોઈનો બનાવેલો તે નથી, જેમ
કાંટો સ્વભાવથી જ કોઈનો વગર બનાવ્યા જ તીક્ષ્ણ
હોય છે ૨૮

અસ્વભાવનયથી બનાવેલો હોય છે, જેમ
લોખંડનું બાહ્ય બનાવવાથી તીક્ષ્ણ થાય છે ૨૯

કાળનયથી કાળના આવિન સિદ્ધિ થાય છે, જેમ

ગ્રીષ્મમાળ (ગરમી) ના અનુસાર કાળ (ઉપરનું)
આમ (કેરી) સહજમા પાકી જાય ■ ૩૦

અકાળનવથી કાળને આધિન સિદ્ધિ (થતી)
નથી જેમ ઘાસની ગરમીથી પાલમા કેરી પાકી
જાય છે ૩૧

પુરુષામરનવથી યત્નપૂર્વક સિદ્ધિ થાય છે, જેમ
મવ ઉત્પ્રજ કરના માટે કાષ્ટના ઉદમા એક મધુમક્ષિકા
રાખનામા આવે છે, તે મક્ષિકાના ગળાથી બીજ
મધુમક્ષિાએ આવીને પોતાની મેળે જ મધપુડા
મનાવ છે એ પ્રમાણે પ્રયત્નથી પણ મધની સિદ્ધિ
થાય ■ તેમ યત્નથી પણ દ્રવ્યની સિદ્ધિ થાય છે ૩૨

જનવથી યત્ન વિના પણ સાધ્યની સિદ્ધિ
થાય છે, જેમ યત્ન તો કર્યો હોતો, મવ માટે પગ
વયાગથી તે મધુજતામાથી (મરપુડામાથી) માણેક
રત્નની પ્રાપ્તિ થઈ ગઈ, એ પ્રમાણે યત્ન વિના પણ
(સાધ્યની) સિદ્ધિ થાય છે ૩૩

ઈન્દ્રિયવથી પરચિન થયો થકો બોગવે છે, જેમ
બાળક ધાયને આધીન થઈને ખાનપાન ક્રિયા કરે ■

અનિન્દ્રિયવથી સ્વાચિન બોગ્યા છે, જેમ સ્વે
ચાચારી સિંહ સુગોતે મારી ખાનપાન ક્રિયા કરે ■

ગુણવથી ગુણને મહણ કરનાવાગો છે, જેમ
પથ દારા જણાવેલો કુમાર ગુણગ્રાહી થાય ■

અગુણનયથી માત્ર સાક્ષીભૂત છે-ગુણબ્રાહ્મી નથી જેમ અધ્યાપક દ્વારા ભણાવેના કુમારના રક્ષક પુરૂષ ગુણબ્રાહ્મી થતો નથી ૩૭

કર્તાનયથી રાગાદિભાવોનો કર્તા છે, જેમ રંગરેખ રંગનો કરવાવાળો હોય છે ૩૮

અકર્તાનયથી રાગાદિભાવોનો કરનાવાળો નથી, પણ સાક્ષીભૂત છે, જેમ રંગરેખ વ્યારે અનેક રંગ કરે છે ત્યારે કોઈ તમાસો જોનાનાળો તો માત્ર તમાસો જ રહે છે-પણ કર્તા થતો નથી ૩૯

ભોજાનયથી સુખ-દુઃખનો ભોજા છે, જેમ હિત અહિત પથ્યને લેનાર રોગી સુખ-દુઃખને ભોગવે છે

અભોજાનયથી સુખ દુઃખનો ભોજા નથી પણ માત્ર સાક્ષીભૂત છે, જેમ હિત અહિત પથ્યને ભોગ વવાવાળા રોગીના તમાસાને જોનાવાળો વેધનો નાકર (માત્ર) સાક્ષીભૂત છે ૪૧

ક્રિયાનયથી ક્રિયાની પ્રવાનતાથી મિદ્ધિ થાય છે, જેમ કોઈ અધે મહાકદથી કોઈ પાપાલના થબને પામીને પોતાનું માથું ફેડયું, ત્યાં તો તે અવના મસ્તકમા જે રક્તવિખર હતો તે દુઃખ થઈ ગયો અને તેથી તેની આખો ઉંચડી ગઈ, વળી તે જમ્યાએવી તેને ખાખતો મળ્યો, એ પ્રમાણે ક્રિયાકદ કરીને પણ થાય છે ૪૨

જ્ઞાનનયથી નિવેકની જ પ્રજ્ઞાનતાથી વસ્તુની સિદ્ધિ થાય છે, જેમ કેઈ રત્નના પરિશ્કપ્તરૂપે કેઈ અજ્ઞાની ગરીબપુરૂષના હાથમા ચિંતામણીરત્ન મીઠું ત્યારે તે ગરીબપુરૂષને બોલાવી પોતાના ઘરના ખુજામાથી એક મુઠી ચણાનું અન્ન આપી તેના બદલામા ચિંતામણીરત્ન તેણે લઈ લીધું, એ પ્રમાણે કિંચકૃષ્ટ વિના પણ વસ્તુની સિદ્ધિ થાય છે ૪૩

વ્યવહારનયથી આ આત્મા બંધ-મોક્ષ અવસ્થાની દ્વિવિધા પ્રવર્તે છે, જેમ એક પરમાણુ બીજા પરમાણુથી બંધાય પડ્યો છે તેમ આ આત્મા બંધ-મોક્ષ અવસ્થાને પુરગવની સાથે પારણ કરે છે ૪૪

નિશ્ચયનયથી પરદ્રવ્યરૂઝે બંધ-મોક્ષ અવસ્થાની દ્વિવિધાને પારણ કરે નથી પણ માત્ર પોતાના જ પરિણામથી બંધ-મોક્ષ અવસ્થાને વારણ કરે છે, જેમ એકની પરમાણુ બંધ-મોક્ષ અવસ્થા થોડા પોતાના સ્વિભવ-રૂપમુણ્ડપરિણામને પારતા એકે બંધ-મોક્ષ અવસ્થાને પારણ કરે છે ૪૫

અશુદ્ધનયથી આ આત્મા ઔપાધિક લેહસ્વ બાંધમાદિત છે, જેમ એક મૃતિકા ઘડો-સરાવા આદિ અનેક બે. સહિત હોય છે ૪૬

શુદ્ધનયથી ઉપાધિ સહિત અભેદસ્વભાવરૂપ છે, મૃતિમા લેહસ્વભાવસહિત કેવલ મૃતિકા જ છે

હત્યાદિ અનત નયોથી વસ્તુની સિદ્ધિ થાય છે
વસ્તુને અનેક પ્રકારથી નયનવિલાસથી દર્શાવનામા
આવે છે, જેટલા વચન છે તેટલા જ નય છે અને
જેટલા નય છે તેટલા જ મિથ્યાનાદ છે સ્તોત્ર —

ય એવમુક્તા નયપક્ષપાત સ્વરૂપગુણાનિવસતિ નિત્યમ્
વિરૂપજાલચ્યુતજ્ઞાતર્ચિતા સપ્તસાક્ષાદમૃત પિવતિ,
એકસ્યરદ્ધોનનથાપરસ્ય ચિત્તિદ્વયોર્દ્વાવિતિ પક્ષપાતૌ
યસ્તત્યવેદી ચ્યુતપક્ષપાતસ્તસ્યાસ્તિનિત્ય સ્વલ્પ ચિદ્દેવ

હત્યાદિ૦

કારણકે એક નયને સર્વથા માનિએ તો મિથ્યા
વાદ થાય તથા જો કથયિત્ માનિએ તો યથાર્થ
અનેકાતરૂપ સર્વજ્ઞનયન થાય મારે એકાતતાનો નિષેધ
છે એક જ વસ્તુ અનેક નયને સાધિએ હીએ

આ આત્મા નય અને પ્રમાણથી જાણવામા
આવે છે, જેમ એક સમુદ્રને જ્યારે જુદા જુદા નદી
ઓના જલો વડે સાવવામા આવે ત્યારે ગંગા જમના
આદિના સ્વેત-લીલા જલોના ભેદથી તે એક એક
સ્વભાવને ધારણ કરે છે, તેમ આ આત્મા નયોની
અપેક્ષા એક એક સ્વરૂપને વાડે છે, અને જેમ એ જ
સમુદ્ર અનેક નદીઓના જલોથી એક સમુદ્ર જ છે-
તેમા ભેદ નથી-અનેકાતરૂપ એક વસ્તુ છે, તેમ આ
આત્મા પ્રમાણ વિવક્ષાથી અનત સ્વભાવમય એક

દ્રવ્ય છે, એ પ્રમાણે એક-અનેક સ્વરૂપ નથી-પ્રમાણથી સાચાનામા આવે છે, નયોથી તો એક સ્વરૂપ દર્શાવીએ છીએ તથા પ્રમાણ વડે અનેકસ્વરૂપ વ્યાપ્તિ પામીએ છીએ એ પ્રમાણે 'અ્યાત્' પદની ગોલા વડે ગર્ભિત નયોના સ્વરૂપથી તથા અનેકાતરૂપ પ્રમાણથી (વસ્તુ) અનતવર્ત્તસચુકા છે શુદ્ધ ચિન્માત્ર વસ્તુને જે પુરુષ અવસરે છે તે પુરુષ સાક્ષાત આત્મ સ્વરૂપનો અનુભવી થાય છે, એ પ્રમાણે આત્મ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણવું, હવે તે આત્માની પ્રાપ્તિનો પ્રકાર દર્શાવીએ છીએ —

આત્મપ્રાપ્તિનો પ્રકાર

આ આત્મા અનાદિકાલથી વર્તે તે પુરુષવર્ત્તના નિમિત્તથી માહુમદિત પીને મગન કરે તો થકો ધુમે છે સમુદ્રની માફક પોતાને રિપે જે વિકલ્પ (રૂપ) તળે વડે મહા દોષિત છે, કમપૂર્વક પ્રવર્તતા જે ઇન્દ્રિયજ્ઞાનના અનત ભેગથી મતકાલ પવટનાને પ્રાપ્ત થાય ॥ પણ એકરૂપ નથી અજ્ઞાનભાવથી પરરૂપ બાદપદાર્થોમા આત્મબુદ્ધિ કરી ચૈત્રિભાવ રે છે, આત્મવિરેકની શિથિલતા કરી સર્વથા બહિર્મુખ થયા છે, વારંવાર પુરુષવર્ત્તને ઉપજાવવા વાળા જે સમુદ્વેષભાવ છે તેની દ્વેષતામા પ્રવર્તે છે, એ પ્રમાણે તો આત્માને શુદ્ધ સંનિવૃત્તિન દપરમહામાની પ્રાપ્તિની રીતે થાય ? ક્યાથી થાય ? પરંતુ એ

આત્મા જે અખડજ્ઞાનના અભ્યાસથી અનાદિ પુર-
ગવિઝ્ઝર્મથી ઉપજાવેલો જે આ મિથ્યાત્વમાંથી તેને
પોતાનો ધાતક ગણી, ભેદનિજ્ઞાન વડે પોતાનાથી
જુદો કરી કેવળ આત્મસ્વરૂપની ભાવનાથી નિશ્ચલ
સ્થિર થાય તો પોતાના સ્વરૂપમાં નિસ્તરંગ સમુદ્રની
માફક નિષ્કલ થઈ બિરાજે છે

એક જ વાર વૃક્ષ થયો છે જે અનંત જ્ઞાન
શક્તિનો ભેદ, તેનાથી પવડતો નથી, પોતાના જ્ઞાનની
શક્તિઓ વડે બાદ્ય પરરૂપ જોડપત્તરોમાં મેત્રીભાવ
કરતો નથી નિશ્ચલ આત્મજ્ઞાનના વિવેક વડે અત્યંત
સ્વરૂપ-સન્મુખ થયો છે, પુદ્ગલીક કર્મબંધના મગ્જ
જે શાગદ્વેષભાવ છે તેની દુનિધાપી ફર નહોતું, એવો
જે પરમાત્માનો આશાત્મક પુરુષ છે તે ભગવાનઆત્મા
દે જે પૂર્વે અનુભવ્યો જ નહોતો તવો જ્ઞાનનિશ્ચ
ભાવ છે પરમશ્રદ્ધા છે તેને પ્રાપ્ત થાય છે પોતે જ
સાધક છે, અવસ્થાના ભેદથી સાધક-સાધક ભેદ છે

આ સમસ્ત જે જગતજીવ છે તે પણ જ્ઞાના
નદસ્વરૂપ જે પરમાત્મજ્ઞાન છે તેને પ્રાપ્ત થાઓ !
અને આનંદરૂપ જે અમૃતજલ છે તેના પ્રભાવથી
પરિપૂર્ણ જે વહી રહી છે તે મેગજ્ઞાનરૂપ નદીમાં
જે આત્મતત્ત્વ મગ્ન થઈ રહ્યું છે, તથા જે તત્ત્વ
સંપૂર્ણ લોક-અલોક દેખાતો સમર્થ છે, જે તત્ત્વ
જ્ઞાન વડે પ્રધાન છે, જે તત્ત્વ અમુલ્ય છે

રત્નની માફક અતિ યોજાયમાન છે, જે તત્વ લોકોમાં અવગ (અર્થાત્) જેવો લોકાયોગ તેવું એ તત્ત્વ નથી અને જેવું એ તત્ત્વ છે તે લોકોમાં નથી, લોકોમાં અને એ તત્ત્વને સ્વ અધિકાર જેવું અતર છે, છતાં એ તત્ત્વ લોકોને દેખવા-જણવાને સમર્થ છે, પણ યોગાયોગ એ તા દેખવા-જણવાને સમર્થ નથી, એ તત્ત્વને (અસ્થાવાદરૂપ જિનેશ્વરના મતને અગિકાર કરો, જગત્ત્વ ! અગિકાર કરો, જગત્ત્વ ! અગિકાર કરો) જેથી પરમાનંદમુખની પ્રાપ્તિ થાય

જેમ દીપકની જ્યોતિમા કાલિમા-કાળવ તેજ પ્રભાણે દેવવજ્રાનજ્યોતિપરમાત્મામા આ જ જુગત, જોગ, વૃ, હું તે, આ, વિધિ, નિરેધ, બ્રહ્માદિક છે એક દીપકની સાથે હજાર દીપક પરંતુ તે પ્રથમની દીપકજ્યોતિ તે જેવી ને ભિન્ન છે-તે જ છે

કળશ, હાડાદિ વાસણ થાય છે અને વિભવ છે પરંતુ માટી તો થતી પણ નથી તેમ । રતી (નારા પામતી) પણ નથી

સુવર્ણના કડા-મુદ્રિકા ચર્મ જાય છે તથા જ જાય છે પરંતુ સુવર્ણ તો થતું પણ નથી તેમ બધું પણ નથી, સાચો મણુ ઘડું ચણુ, મગ, મંડ થાય પર્વાઈ જાય છે અને ફેરી પાછા એજ સાચો

ઘણું, ચણા, મગ, મઠ જેવા ને તેવા ઉત્પન્ન થાય છે
અર્થાત્ બીજનો નાશ કરી પણ થતો નથી

સમુદ્રમાંથી હજાર કરોડ પાણીના બરીને બહાર
કાઢી નાખે તોપણ સમુદ્ર તો જેવો ને તેવો તે જ છે,
તથા એ સમુદ્રમાં હજાર કરોડ પાણીના અન્ય
સ્થાનમાંથી બરી લાવીને નાખે તોપણ સમુદ્ર તો
જેવો ને તેવો તે જ છે

સ્ત્રી, વિધવાપણે પ્રાપ્ત થાય અને તે દુક્ત
કાજલ-ટીકી-નથની ન પહેરે તથા અન્ય સર્વ
આભુષણ પહેરેલા રાખે તોપણ તેને વિવવા જ
કહેવા યોગ્ય છે

માતી, સમુદ્રના પાણીમાં થાય છે પણ તે
માતીને સો વર્ષ સુધી તે પાણીમાં નાખી રાખે
તોપણ તે માતી ગળતું નથી પરંતુ તે માતી હું સના
મુખમાં જતાની સાથે જ ગળી જાય છે

સૂર્ય છે તે સૂર્યને વ્યર્થ જ કુદે છે તથા આવળો
છે તે અધકારથી અવગ થવાની ઇચ્છા વૃથા જ કરે છે

શાસ્ત્રમાં લખે છે કે—મુનિ બાવીસપરિપક્વ
સહુન કરે છે, તેર પ્રમાણના ચારિત્રને પાળે છે, દશ
લક્ષણ ધર્મને પાળે છે, બાર ભાવનાને ચિંતવે છે,
બાર પ્રકારના તપ કરે છે, ઇત્યાદિ મુનિ કરે છે, હવે

અહીં આવો વિચાર આવે છે કે—મુનિ તો એ-
 બન પરિપક્વ બાવીસ, ચારિત્ર તેર પ્રકારનું, સ
 લક્ષણુધર્મ વા એક વર્મના નસ લક્ષણુ, બાર તપ
 અને માર જ્ઞાનના કલ્યાદિક બીજી ઘણી જુમીમ
 કોઈ અન્ય ■ અને બાવીસ પરિપક્વ કોઈ અન્ય છે
 માવીસ પરિપક્વ તથા મુનિને અગ્નિ-ઉજ્જ્વલાવત વા
 સૂર્ય-પ્રકાશવત મેળ નથી, એજ પ્રમાણે તેર પ્રકારના
 ચારિત્રને તથા મુનિને અગ્નિ-ઉજ્જ્વલાવત વા સૂર્ય-
 પ્રકાશવત મેળ નથી, એજ પ્રમાણે ઇરાવત્કણુધર્મ,
 બાર તપ, બારભાવના અને મુનિને અગ્નિ-ઉજ્જ્વલા
 વત વા સૂર્યપ્રકાશવત મેળ નથી

આકાશમા સૂર્ય છે તેનું પ્રતિબિંબ ધી-તેલની
 તમે (ગરમ) કાંઈમા પડે ■ તોપણ તે સૂર્યના
 પ્રતિબિંબનો નાશ થતો નથી

કાચના મહેવમા ધ્યાન પાતાના જ પ્રતિબિંબને
 દખીને જાસી જાસીને મરે ■

સ્ફટિકની ભોંતથી હાથી પાતાની પ્રતિછાયા
 દખીને પાતે તે ભોંતની સાથે લીડાઈ-અથડાઈ
 (વડી) પાતાનો ઘાત પાતે તોડીને દુખી થયો

એક વાનર મોઢા વૃક્ષ ઉપર રાત્રીસમયમા
 બેઠો હતો, વૃક્ષની નીચ એ સિંહ આબે, ત્યા
 ચ દમ્ભાની આત્નીમા પેના વાનરની છાયા સિંહને

1742

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥
 श्रीमद्भगवद्गीता ॥ अध्याय १० ॥

જીને તે આનો નિશ્ચય કરે છે અને આ તેનો નિશ્ચય કરે છે, તથા મજા સાક્ષીને દેખવા-મળવાની ઇચ્છા કરે છે

મેઘવાદળમાં સૂર્ય છે તેને કોઈ કાળે વા મેઘવાદળ લેવો માને છે તે મિથ્યાદષ્ટિ છે, તથા સૂર્યની આડા મેઘવાદળ આવી જાય ત્યારે તે સૂર્ય પોતાના સૂર્યપક્ષને છાડીને કહે-વિચારે કે 'હું તો સૂર્ય નથી પણ મેઘવાદળ છું' એ પ્રમાણે જો સૂર્ય પોતાને સમજે તો તે સૂર્ય પણ મિથ્યાદષ્ટિ જ છે

માર્ગમાં પશ્ચિમવદ વૃક્ષ છે તેની ધારા પણ પશ્ચિમવદ છે, એ- પુરુષ તે જાયાની પશ્ચિ (વાઈન) બરાબર ચાલે જાય છે ત્યાં (પેના વૃક્ષોનો) પડછાયો એ- જાય છે અને એ આવે છે

ગરમ લોખંડના ગોળામાં અગ્નિ અદર અને બહાર છે પરંતુ અગ્નિ અને લોખંડના ગોળો અવગ અવગ છે સ્વદ્રમાં વાદળમાં જુવાઈ રહ્યો છે પરંતુ સ્વદ્ર અને વાદળ અવગ અવગ છે, સ્વત્ત પવનના સંપીગધી પોતાની મેળે જ ઉડે છે-મુન- છે, સુરજ કહેવામાનમાં એક છે પરંતુ તેમાં સુર, મરી, પોપલ, હરડે આદિ મવા અવગ અવગ, એ- ચુદીમાં અનેક જુદ છે, એક કોટમાં અનેક કાગરા છે એક સુમુદ્રમાં અનેક લહેરો-કલ્લોલો છે, એક સુવર્ણમાં અનેક આભૂષણ છે, એક માટી અનેક હાડા-વાસણ છે તથા પૃથ્વીમાં

માનસ જો તે જ પ્રમાણે એક પરમાત્માના કેવલ-
જ્ઞાનમાં અનેક જગત ઝંડી રહ્યું છે

કેવલગની ગાયો ચાર ભણે હો પરંતુ તે બધીનું
કંઈ મીઠું જ હોય છે

લોખડના પીંજરામાં બેઠેલો પાપટ રામ રામ કહે
છે પરંતુ રામ રામ કહેવાથી લોખડનો બંધ ન ટુટે
તો એવા રામ રામ કહેવાથી જમનો રૂઢ કેવીરીતે
પૂન?

એક પુરુષ પરસ્ત્રીલપટ હતો તેને સ્વપ્ન આવ્યું
ત્યાં તે પુરુષ સ્વપ્નસમયમાં પરસ્ત્રી ભોગનના લાગ્યો,
તે સમયે (તેનો) એક પ્રતિપક્ષી શત્રુ આવ્યો, આવીને
તેને તનનાર મારી તેનાથી પેલી મિત્રારી (સ્ત્રીનો)
પછી હાથ કપાઈ ગયો અને તેનાથી લોહી નિકળ્યું,
તથા એ જ સમયે તેનું નિર્ધર સ્ખલિત ધર્મ ગયું, પછી
તે મર્યો ત્યારે વિચાર્યો તો (પોતાનું) અધોવસ્ત્ર લિપ્ત
ધર્મનું પ્રત્યક્ષ જોયું પણ રૂધિરથી વસ્ત્રાદિક લિપ્ત ન
હોયું

એક બાળક જૂઠા માટીના બગદારની સાથે પ્રીતિ કરે
છે તથા એ જોડતનો બાળક સાચા બગદારની સાથે
પ્રીતિ કરે છે પરંતુ જૂઠા અને સાચા (બગદાર સાથે)
થી પ્રીતિ કરનારાના બંને (બાળકો) દ બો બાળક

કારણકે તેના જળદોને કોઈ જોતરે-પકડે-અથવા કરે
તો તે બને દુષ્ટી થાય છે

કોઈ એક માણસને કીચ્ચડમાંથી રત્ન-જવેરાતની
બરેલી 'વરલોઈ' મળી ત્યારે તે પેલી વરલોઈને વાનમા
ધોવા મારે લઈ ગયો, ત્યાં ધોતા ધોતા વરલોઈ વાવમાં
પડી ગઈ તેથી તે રડવા લાગ્યો

સંદેત લાકડાનો અગ્નિની સંગતિથી ઠાળો
કોનસો થયો, હવે તે કોનસો કોઈ પણ ઉપાયથી સંદેત
થવાનો નથી, પરંતુ પાછા જો અગ્નિની સંગતિ કરે
તો તે કોનસો સંદેદ થઈ જાય

એક માટીના કળગમાં જ્યાંસુધી પાણી છે
ત્યાંસુધી તેના અને નામ છે, પણ તે કળગા દુટ્ટી જાય
તો પછી પાણીનું કે કળગનું નામ કયા રહે ?

માર નાથે છે તો એટ, પરંતુ પાળળનો અધો
ભાગ (ગુદા-) ઉઘાડીને નાથે છે એજ પ્રમાણે ગુરૂ
વિના ક્રિયા બ્યર્થ ॥

હાથા આટાથી પણ પેટ તો ભરાઈ જાય ॥ પરંતુ
એજ આટાની રોટલી જનાવીને પકાવે અને પછી
તે ખાય તો સ્વાદીષ્ટ લાગે છે

તરવીરથી તસ્વીર ઉતરી રાકે છે, વડની વચમાં

અનેક વડ તથા એ અનેક વડમા અનતાનત બીજ છે, એક સનિપાતસહિત પુરૂષ પોતાના ઘરમા સુતો છે તો પણ તે કહે છે કે 'માગ ઘરમા જાઉં', એક શેખસદ્દલીની પાઘડી પોતાના માથા ઉપરથી જમીન ઉપર ગરી પડી તેને પેચો શેખસદ્દલી ઉપાડીને કહે છે કે 'આ એક પાઘડી મને મળી ગઈ', વાસની સાથે વાસ ઘસાય ત્યારે અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે અને તે અગ્નિ તે વાસને ભસ્મ કરી પોતે પણ ઉપગમ (કડા) થઈ જાય છે, શખ ઘોળો છે તે કાળી-પીળી લાલ માઠી ભક્ષણ કરે છે તો પણ શખ પોતે શ્વેતને શ્વેત રહે છે

બે બમ્બજની (વેપારીની) દુકાન ભાગીદારીમા ભેગી હતી, ત્યાં કોઈ કારણથી એ બંને વેપારીને પરસ્પર રાગ ઉતરી ગયો તેથી તે બંને વેપારી પરસ્પર અડધા અડધા વસ્ત્ર ફાડીને ભાગ વહે ચલાવ્યા, ત્યારે કોઈ સમ્યક્ જાણનારે કહ્યું કે તમે આ પ્રમાણે પરસ્પર ભાગ કરો છો પણ એથી તો તમને સો રૂપીઆના વસ્ત્રના પચાસ રૂપીઆ ઉપજશે અને ઘણું તુકજ્ઞાન થશે' ત્યારે એ બંને તુકજ્ઞાન થતું જાણીને ભેગા જ રહ્યા

પૂર્ણિમાના ચંદ્રને અને અમાસના સૂર્યને ક્ષાતિથી અતર દેખાય છે

એક રાહુકારે પોતાના પુત્રને પરદેશ મોકલ્યો,

કેવાક દીવસ પછી દીકરાની વધુ બોલી કે 'હુ તો
 નિના થઈ ગઈ' ત્યારે તે ચોડે પાતાના પુનના નામ પર
 પત્ર મોકલ્યો તેમા આ પ્રમાણે લખ્યું કે- 'હે દીકરા ?
 તારી નહુ તો વિના થઈ ગઈ છે' એટલે તે શેઠનો
 પુત્ર (આ પત્ર) વાચીને ગામ કરવા લાગ્યો, ત્યા
 કોઈએ પૂછ્યું કે 'તું શા માટે ચોડક કરે છે ?' ત્યારે
 તેણે કહ્યું કે- 'મારી સ્ત્રી વિધવા થઈ ગઈ' એ સામ-
 જીને પેનો માણસ કહે છે કે 'તું તો પ્રત્યક્ષ જાણતો
 માણસ છે છતાં તારી સ્ત્રી નિના કેવીરીતે થઈ' ત્યારે
 તે શેઠનો પુત્ર બોલ્યા કે 'તમે કહેા છો તે તો સત્ય
 છે પરંતુ મારા દાદાની લખેલી (સ્ત્રીકૃતિ) આવી
 છે તેને જૂઠી કેમ માનું ?

એ રનાતુભવજ્ઞાની પરસ્પર વાતો કરવા લાગ્યા કે—

પ્રશ્ન-સૂર્ય મરી જાય તો પછી શું થાય ?
 ઉત્તર-ચંદ્રમા છે કે નહિ ? પ્રશ્ન-એ ચંદ્રમા પણ મરી
 જાય તો પછી શું થાય ? ઉત્તર-ચીરામ-દીપક છે કે
 નહિ ? પ્રશ્ન-એ ચીરામ-દીપક પણ મરી જાય તો
 શું થાય ? ઉત્તર-રાજા વચન છે કે નહિ ? પ્રશ્ન-લો
 ગજ-વચન પણ મરી જાય તો શું થાય ? ઉત્તર-અટ
 ળી (અનુમાન) છે કે નહિ ? ત્યારે બોલ્યો કીંતુ
 હું સમજી ગયો હતો પ્રશ્ન સંપૂર્ણ

સદૈવનમ્રના ઉપર રંગ એટલે લાગે છે, કાચી
 હાડીમા જે મુખ હોય તે જવ જારે, તેવ અને રૂની

બત્તી એટલે હોય તો દીપક પ્રકાશ કરે છે (અર્થાત) મોક્ષ કયોર્થત પ્રકાશમાન સ્ત્રી કે છ

એક એકાતવારી પોતાના શિષ્યને બાદ્યો કે- 'આ બધુ ય બ્રહ્મ જ બ્રહ્મ છે (બ્રહ્મભય છે) ત્યારે આ સાબળીને શિષ્ય બખરમા ગયો હતો ત્યાં એક હાથીના મહાનત હાથીને લઈને આવતો હતો, તે હાથી ઉપર બેઠો થકો પોકાર કરતો હતો કે 'મારો હાથી દીવાનો થઈ ગયો છે માટે આઘા ખસી જાઓ' ત્યાં પેલા એકાતવારીના શિષ્યે પોતાના દીલમા વિચાર્યું કે- 'આ હાથી બ્રહ્મરૂપ છે અને હું પણ બ્રહ્મરૂપ છું, ત્યારે સ્વાદ્વાદીએ તેને કહ્યું કે 'તો પેલો મહાનત શું સ્વાત્ બ્રહ્મરૂપ નથી ?

ક્ષીરોદનિસમુદ્રમા કોઈ એક જહોરતુ ઝિંદુ નાખી દે તો શું સમુદ્ર ઝહોરભય બની જશે ? અર્થાત નહિ બને, ઉંઝા કળશ ઉપર ગમે તેટલું પાણી રેડા તોપણ પાણી તે કળશની અદર જવાતુ નથી

એક ધોજન સમચોરસ મગનમા એક સરસવનો ફાણો પડ્યો છે તે કોણ જાણે કયા પડ્યો છે ?

એક દર્પણમા મયુરની રંગ બેરંગી પ્રતિછાયા દેખાય છે તે નિશ્ચયથી મયુરથી ભિન્ન નથી તથા દર્પણ, દર્પણથી ભિન્ન નથી

એક ધૂળ ધોવાવાળા નારીયાને પાચ લાખ રૂપીઆના

પાત્ર રત્ન મળી ગયા ત્યારે કોઈએ તે નારીયાને કહ્યું કે-‘હવે તો આ ધૂળ ધોવાનું છાડી રે, ત્યારે તે નારીઓ બોલ્યો કે-ટાકું કે-સીરીતે ? અને તો આ ધૂળમાથી રત્ન મળ્યા છે, હીનાના પ્રમગમા મનવાન્નિષ્ઠ રત્ન મળી ગયું હવે હીવો રાખો તોપણ ॥ અને ન રાખો તોપણ શું ?

અથેનન મુર્તિ ઉપર પક્ષિ આવીને બેસે છે પણ હરતુ નથી

કોઈ સ્ત્રીના ભર્થાર પરદેશમા ગયો હોતો ત્યાં મરી ગયો ત્યારે તે સ્ત્રી તેની મુર્તિ બનાવીને ભર્થારની માફક આનંદ લેવા છાડે છે પણ તે મિથ્યા છે, અથવા એ જ સ્ત્રી પરદેશમા મરવા ભર્થારનું નામમાત્ર રમરખ કરે તોપણ શું તે સ્ત્રીને પ્રત્યક્ષ ભર્થારના જોવો આનંદ થશે ? અર્થાત્ નહિ થાય

સર્વ નામને કરવાવાળો તેનું નામ શું ? તથા સર્વનો સાક્ષીદાર તેના રંગ-રૂપ શા ?

એક મૂર્ખ જે ઝાડની ડાળ ઉપર બેઠો છે તે જ ડાળને પીતાને (ભોય) પડી જવા તરફથી કાપે છે એ જોઈને જ્ઞાનીને જ્ઞાન થયું

એક કળશ ગંગાજલથી ભર્યો છે તથા બીજો -ગણ વિદ્યાથી ભર્યો છે, કદાપિ એ બંને કળશ કુટી જાય તો તે કટનાથી શું જતું રહે છે ?

ચામાચીડી, વડવાગોલ અને ધુનડને સૂર્યની બીવડુવ ખમર નથી, એક દીવરો ચામાચીડીયાને એવું સાક્ષગવામા આવ્યું કે-‘સૂર્ય ઉગવાનો છે, ત્યારે તે ચામાચીડીયું વડવાગોલની પાસે જઈને કહ્યું કે-‘સૂર્ય ઉગવાનો છે’ ત્યારે વડવાગોલ બોલી કે-‘મૂર્ખ તો કદી ઉઘો જ નથી છતાં ભલા આપણે માવિક ધુનડ છે તેને જઈને પુછીએ’ એવો વિચાર કરીને તે ચામાચીડીયું અને વડવાગોલ એ બંને પેલા ધુનડની પામે ગયા, અને જઈને કહ્યું કે-સૂર્ય ઉગવાનો છે એવું અમે સાક્ષજયુ છે, ત્યારે ધુનડ બોલ્યો કે-એક વખતે હું સ્થાન ચુકીને ચાર પહોર બેસી રહ્યો હતો તેથી મારી પામેો ગરમ થઈ ગઈ, એજ પ્રાચિત ગરમ ગરમ અર્થાત તાનો તાનો મૂર્ખ હોય તો હોય !

માનસરોવરની ખમર કુનાના દડકાને હોતી નથી કોઈ હસ એ દડકાને માનસરોવરની સાચી (ખમર) પણ કહે તોપણ તે દડકો (તે વાતને) પ્રમાણરૂપ કરતો નથી

દોહરો

જાતિવાલકૃષ્ણપત્નય, બસ વિદ્યા અધિકાર
એ આઠ મદ હે જુરા, મત પીવો ટુ ખકાર

જેમ સૂર્યથી અધકર જુદો છે તેમ આ આઠ મદ પરમાત્માથી જુદો છે, સમ્યક્ગર્ભિન-સમ્યક્જ્ઞાન-

સમ્યગ્ચારિત એ કહેનામાત્ર નણુ છ પણ નિશ્ચયથી
જોઈએ તો એક જ છે, જેમ અગ્નિ, હિસતા અને
પ્રમાણ એ નણુ નામ કથનમાત્ર છે પણ નિશ્ચયથી
જોઈએ તો એ એક જ છે

જે અવસ્થામા મુનિ સુતા છે તે અવસ્થામા
જગત જાગતુ છે તથા જે અવસ્થામા જગત જાગતુ
છે તે અવસ્થામા મુનિ સુતા છે

સૂર્યને અવકાશની ખમર નથી તથા અવકાશને
સૂર્યની ખમર નથી

કવિત

લાવવશ પહેરેસે રહુ તો ન લાવ હોય
સુગુર કહે જાન્યવસે તોડા વરત માહુડી જેવો

માટીનું કાર્ય ઘટ, જેમ માટી તેના બહાર અને
અંદર છે

પૂર્ણિમાનો ચંદ્રમા અને અભાસના સૂર્યમા
અતર નથી

દક્ષિણાયન તથા ઉત્તરાયણની અને કૃત્તિકાપક્ષ
તથા શુક્લપક્ષની અને ચાર પહોર રાત્રીની પક્ષ
છાડીને જોવું કે પૂર્ણિમા અને અભાસના ચંદ્ર-
ચંદ્રમા શુ અતર છે ?

બીજનો ચંદ્ર ઉઘો છે તે (જરૂર) પૂર્ણ ગોળા
કાર થયે ફીકર ન કરવી

બાળકના હાથની મુઠીમા અમુલ્ય રત્ન છે અને તે બાળક એ રત્નને એટલે જાણીને છાડતું પણ નથી મુઠી દૃઢ બાધી રાખી છે, પરંતુ તે બાળક તે રત્નને બાળભાવથી એટલે જાણે છે પણ સમ્યક્જ્ઞાનભાવથી (એટલે) જાણતો નથી.

જ્ઞાનાવર્ણાદિ દ્રવ્યકર્મ, રાગાદિક ભાવકર્મ અને શરીરાદિક નોકર્મથી તે પરમાત્મા અલગ છે, જેમ સૂર્યથી અંધકાર અલગ છે તેમ એ પરમાત્માથી ભાવકર્મ, દ્રવ્યકર્મ અને નોકર્મ આદિ સર્વ કર્મો અલગ છે.

જે અનત જ્ઞાનાદિરૂપ નિજભાવને કદી પણ ન છોડે તથા કામ-દોષાદિરૂપ પરભાવને કદી પણ ન મહે, જેમ સૂર્ય પોતાના ગુણ, પ્રગટ અને કિરણોને છોડતો નથી તથા પર જે અંધકાર આદિને કદી પણ મહુણ કરતો નથી તે જ પ્રમાણે તે પરમાત્મા પરને મહુણ કરતો નથી તથા પોતે પોતાના જ્ઞાનાદિ ગુણોને છોડતો નથી એવો તે પરમાત્મા પરમ પવિત્ર છે.

હું તુ આ તે સોહ હું તથા હું હું ઇત્યાદિ ગળા-વચનોના આદિ અત મધ્ય છે તે પરમાત્મા છે તે શુદ્ધ છે, તથા 'આ હું તુ તે સોહ હું હું' કં તે અશુદ્ધ છે, જેમ સૂર્ય સામે-સમુખ અંધ-જ નથી તેમ એ કેવળજ્ઞાનરૂપ પરમાત્માની સમુખ એ 'હું તુ તે આ સોહ હું હું' આ જગત્તે નથી.

કાલમા સૂર્ય અને અવકારનો મેળ થયે તે કાલમા પરમાત્માનો અને આ 'હુ તુ તે આ સોહ હુ હુ' નો મેળ થયે પરમાત્મા કવળજ્ઞાની છે અને આ (નિઃસ્વે) અજ્ઞાની છે, જ્ઞાન અને અજ્ઞાનનો મેળ કદી થયો પણ નથો, થયો પણ નહિ તથા હ પણ નહિ, એવો કેવળજ્ઞાની હું છું

હીક છે, જેવું અન્ન ખાતે તેને તેવો જ ઓડાર આવે, સૂર્ય અવકારની બન્ધા પણ વૃથા જ કરે છે તથા સૂર્ય સૂર્યની બન્ધા પણ વૃથા જ કરે છે

હુમરો મજા ઘઉં-ચણા ખર્ચાઈ જાય છે અને ડગી પાછા હુમરો વાખો મજા ઉત્પન્ન થઈ જાય ■ છતાં ન તો બીજનો નાશ થાય છે કે ન તો ફેનના નાશ થાય છે

એક જાળના લાલ રાતનો ફગવો દૂરથી એક સરખો અગ્નિના ફગના જેવો દેખાય છે પરંતુ તે જ્વલસારીના રાત ન્યારો ન્યારો છે

અતિશય અમૃતનો અમૃદ લયો છે પણ આખા સમુદ્રતુ જન મેહથી પીકું જતું નથી માટે પોત પોતાની તૃષા પ્રમાણે તે જન પીને સતુષ્ટ રહેા !

ધર્મદાસશ્રુદન મો નામ, તથા જ્ઞાન અતુલનકો ધામ મન માની મો કહી વખાણ, પૂરણ કરી મમજેછ સુખલ

ઠતિથી શ્રુદનકપ્રણયારીધર્મદાસ રચિત દૃષ્ટાન્ત-મહુ સ પૂર્ણ—શ્રીરસ્તુ ! શ્રીઅરિહુ તાણ જયતિ

ૐ

તત્ સત્ પરબ્રહ્મપરમાત્મને નમઃ
અથ આર્કિચન ભાવનાઃ—

દોહા -

મેરા મુજસે અલગ નહિ, મેા પરમાતમને,
તાકું વડુ ભારસે, નિશાનિ કળતા મેન
મેરા મુજસે અલગ નહિ, સો રનરૂપ હૈ મોય,
ધર્મદાસ કુલવંક કહે, એ તર-આહિર જોય
જયા અપના નિજ રૂપ હૈ, જાણુન દેખન જ્ઞાન,
ઇમ બીન ઓર અનેક હૈ, સો મે નહિ સુખજી
અન્ય દ્રવ્ય મેરા નહિ, મે મેરા હી સાર,
ધર્મદાસ કુલવંક કહે, સો અનુભવ સિંગાર

“ મારા જ્ઞાનદર્શનમય સ્વરૂપ વિના અન્ય
કિંચિત્તમાત્ર પણ મારૂં નથી, હું કોઈ અન્ય દ્રવ્યનો,
નથી, મારૂં કોઈ અન્ય દ્રવ્ય નથી, જે મારાથી અલગ
છે તેનાથી હું પણ અલગ છું,” એવા અનુભવને
આર્કિચન કહે છે એજ અનુભવ મને છે, હું આત્મા
છું તે જ મને ‘હું’ સમજી છું હું આત્મા (તમે)
પોતાના આત્માને દેહથી અગ્ર જ્ઞાનમય, અન્ય
દ્રવ્યની ઉપમારહિત તથા સ્પર્શ-ગંધ-રસ-રહિત
જાણો? દેહ છે તે હું નથી તથા દેહની અદર-મહાદર
જે આમ્યાત્મિક છે તે પણ હું નથી, દેહ તે — જાન

જડ છે, હાડ માસ મનમુદથી જ પો છે, તન મનથી
 મન્યો છે હું એ દેહથી પ્રથમથી જ એવો અવગ
 ખુ કે જેમ અધકારથી સૂર્ય અવગ છે તેમ, તથા
 આ પ્રાણબુધ, દારી, વરચ શુદ્ધાદિક જાતકુવ દેહના
 છે, અને સા-પુરુષ-નપુ મગદિક વિગ દેહના ઉ-
 મારા નથી, મને દેહ જ જાણે ઉ-માને છે તે
 મહિરામા-મિથ્યાદિ છે, વળી આ ગોરાપણ-
 ગ્યામપણ-રામપણ-રકપણ-સ્વામિપણ-સેનકપણ
 પડિતપણ-મૂર્ખપણ-ગુરુપણ-ચંપાપણ ઇત્યાદિ
 રચના દેહની જ છે-મારી નથી, હું તો જ્ઞાતા હું
 નામ અને જન્મ-મરણાદિક દેહના ધર્મ છે, ત્રણ લોક
 નભમન વા લોકાયોકમા લેટવા નામ છે તે (સર્વ)
 મારા નથી, તથા ત્રણલોક ત્રણકાવ વા લોકાલોક છે
 તે (સર્વ) મારાથી એવા અવગ છે કે જેવો સૂર્યથી
 અધકાર અવગ છે તેના, વળી હું જૈનમતવાળા,
 વેષ્ણુવતવાળા, શિવમતવાળા વગેરે કોઈ મતવા
 જાનો શિષ્ય કે ગુરુ નથી, પર (૩૫) કર્તા કર્મ,
 ક્રિયા, સ પ્રદાન, અપાદાન અને અધીકરણથી (હું)
 અવગ છું

એ આર્કિયન બાવના, બાવે સુરત સભાવ,
 પ્રર્મનાસ સાચુ વળે મુજા હોય તત્કાવ
 અપનો આપો દખકે, હોય આપકો આપ
 હોય નિશ્ચિત નિષ્ઠવો રહે, કીસકા મરના જાવ ?

ઈતિ આર્કિયનબાવના સમાપ્ત

ૐ

નમ્ર સિદ્ધેશ્વર

ભેદજ્ઞાન વિવરણ—

ગ્રોપાર્થ

પ્રથમ હી ભેદજ્ઞાન જો ભાવે,
સોહી ગિરમુદરી પદ પાવે
તાતે ભેદજ્ઞાન જો ભાવુ,
પરમાત્મ પ. નિશ્ચય જુઠે,
મુલ્યક વર્મદાસ અખખોયે,
દશવચનિકાએ નિત માંડ
વાચી પડો ભાન મન લાઈ
તાતે મીસે ગ્રોપ મુર્ત
ભેદજ્ઞાન હી જ્ઞાન હૈ, બાકી જુમે અજ્ઞાન
વર્મદાસ સાચુ લખે, ભેદજ્ઞાન હ મન્ય।

નિશ્ચયથી એક દ્રવ્યનું બીજું રૂપ કાઈ
સબંધી નથી, કારણકે તે દ્રવ્ય કેવલિત્ત પ્રદેશરૂપ
કે માટે એ (બનેમા) એક સત્ત્વની મર્યાદા
દ્રવ્યે દ્રવ્યની સત્તા ન્યારી ન્યારી મર્યાદા
સત્તા નથી એવા અન્ય દ્રવ્યને બધું જાણી એક
આધાર આધેય સબંધ પછુ નથી રહેવાની સાથે
સ્વરૂપમા પ્રતિષ્ઠારૂપ આધારરૂપ રહેવાને પોતાના
કે, તેથી જ્ઞાન આધેય (સાધક) નથી.

પાતાના સ્વરૂપઆવારમા જ પ્રતિષ્ઠિત છે, કા જુકે-
 જાણનાપણ છે તે જ્ઞાત્રી અભિજ્ઞભાવ છે, -ભિજ્ઞપ્ર
 દેશરૂપ નથી, તેથી જાણનક્રિયારૂપ જ્ઞાન છે તે જ્ઞાનમા
 જ છે, તથા કોવાન્કિ છે તે કોવરૂપ ક્રિયા કોરૂપણ
 સ્વરૂપમા પ્રતિષ્ઠિત છે કારણકે-કોરૂપણરૂપ ક્રિયા
 કોવાન્કિથી અપ્રધાન્યૂત છે- અભિજ્ઞપ્રદેશ (રૂપ)
 જ મારે કોવરૂપ ક્રિયા કોવાન્કિમા જ હોય જ વળી
 કોવાન્કિમા અથવા કર્મ નોકર્મમા જ્ઞાન નથી,
 કારણકે-જ્ઞાનને અને કોવાન્કિને તથા કર્મ-નોકર્મને
 પરસ્પર સ્વરૂપનુ અત્યંત વિપરીતપણ છે તેનુ
 સ્વરૂપ એક નથી તેથી (તેમા) પરમાર્થરૂપ આધાર
 આધેય જા મધનુ શુન્યપણ છે વળી જેમ જ્ઞાનનુ
 જાણનક્રિયારૂપ જાણપણ સ્વરૂપ છે તેમ (તેનુ)
 કોવરૂપ ક્રિયાપણ સ્વરૂપ નથી તથા જેમ કોવાન્કિનુ
 કોવરૂપ આદિ ક્રિયાપણ સ્વરૂપ છે તેમ (તેનુ)
 જાણનક્રિયારૂપ સ્વરૂપ નથી કોઈ પણ પ્રકારથી જ્ઞાનને
 કોવાન્કિરૂપ પરિણામસ્વરૂપ સ્થાપી શકાનુ નથી
 તેથી જાણનક્રિયાને અને કોવરૂપક્રિયાને સ્વભાવના
 બેદથી પ્રગટ (ભિજ્ઞ) પ્રતિભાસમાનપણુ છે અને
 સ્વભાવના બેદથી જ વસ્તુને બેદ છે એવો નિયમ છે,
 મારે જ્ઞાનને અને અજ્ઞાનસ્વરૂપ કોવાન્કિને આધાર
 આધેયભાવ નથી અહીં દષ્ટાંતથી વિગેષ કરું છે—

જેમ આમરા દ્રવ્ય એક જ છે તેને ધારાની
 બુદ્ધિમા સ્થાપી (તેમા) આધાર-આધેયભાવ કદપીએ

તો આકાશ સિવાય અન્ય દ્રવ્યના અવિદ્યારૂપ
આરોપણનો તો નિરોધ થયો, તેથી જુદાં બિન્ન
આવારની અપેક્ષા તો ન રહી હવે જ્યારે બિન્ન
આધારની અપેક્ષા ન રહી ત્યારે જુદાં બિન્ન એ જ ઠ્યું
કે-એ આકાશ છે તે એક જ છે, અને તે આકાશમા
જ પ્રતિષ્ઠિત છે પણ આકાશનો આવાર અન્ય દ્રવ્ય
નથી, પોતે પોતાનો જ આધાર છે એ પ્રમાણે
ભાવના કરવાનાજાને અન્યનો અન્યને આવાર-આ-
ધેયભાવ પ્રતિભાસતો નથી, એ જ પ્રમાણે જ્યારે
એક જ જ્ઞાનને પોતાની જુદાં બિન્ન સ્થાપી આધાર-
આધેયભાવ કલ્પવામા આવે તો ત્યાં બાકીના અન્ય
દ્રવ્યનો આરોપ કરવાનો નિરોધ થયો અને તેવી
જુદાં બિન્ન આવારની અપેક્ષા રહેતી નથી અને
જ્યારે બિન્ન આવારની અપેક્ષા જ જુદાં બિન્ન ન રહી
ત્યારે એક જ્ઞાન જ જ્ઞાનમા પ્રતિષ્ઠિત ઠ્યું, એ પ્રમાણે
ભાવના કરવાનાજાને અન્યને અન્યનો આવાર આધેય-
ભાવ પ્રતિભાસતો નથી, માટે જ્ઞાન છે તે તો
જ્ઞાનમા જ છે અને કોવાદિક છે તે કોવાદિકમા જ છે
એ પ્રમાણે જ્ઞાન અને કોવાદિકનું તથા કર્મ-નોકર્મના
લેહનું (તરવનું) જ્ઞાન છે તે બધા પ્રકારથી
સિદ્ધ થયું

ભાવાર્થ -ઉપયોગ છે તે તો ચેતનાના પરિણમન
જ્ઞાનસ્વરૂપ છે અને કોવાદિક ભાનકર્મ, જ્ઞાનાવર
જ્ઞાદિ દ્રવ્યકર્મ તથા શરીરાદિ નોકર્મ એ બધા

પુગલદ્રવ્યના પરિણામ છે તે જડ છે, તેને અને જ્ઞાનને પ્રદેશભેદ છે તેથી (તેમા) અત્યંત ભેદ છે, માટે ઉપયોગમા તે કોનાદિક કે કર્મ-નો-ર્મ નથી તથા કોનાદિકમા અને કર્મ-નો-કર્મમા ઉપયોગ નથી એ પ્રમાણે તેમને પરમાર્થસ્વરૂપ આચાર-આદેયભાવ નથી પણ પાતપોતાના આચાર-આદેયભાવ પાતપોતામા છે તેમને પરમાર્થથી પરસ્પર અત્યંત ભેદ છે, એના ભેદને બાજે તે જ ભેદનિજ્ઞાન છે અને તે બધા પ્રમાણથી સિદ્ધ થાય છે

દોહા

પરમાત્મ અર જગત કે, બડો ભેદ મુન સાર,
ધર્મદાસ ઓર લીખે, વાચ કરો નિરવાર
જેસે સૂરજ તમ વિષે, નહિ નહિ મુન વીર,
તેસેહી તમકે વિષે, સૂરજ નહિ રે ધીર
પ્રમદા-સૂરજ એક હૈ, જડ-ચેતન નહિ એક,
ધર્મદાસ સાચી લિખે, મનમે વારિ વિવેક

સ્પર્શ આઠ, રસ પાંચ, વર્ણ પાંચ, ગંધ બે (એ સર્વ) આત્મા નથી, કારણ કે એ સ્પર્શાદિક પુગલ અચેતન-જડ છે, માટે આત્માને અને અચેતનપુગલને ભેદ છે, વળી રાજ્ય, ભવ, સુદૃઢ, સ્થૂળ, સસ્થાન, ભેદ, અવકાર, હયા, આતાપ અને દ્યોત (એ સર્વ) પણ આત્મા નથી, કારણ કે એ

ધાર્મિક પુદ્ગલની પદ્ધતિ માટે આત્માને

અને રાજ્દ-ગંધાદિકને લેઈ છે, તન મન ધન વચન
એ (પશુ) આત્મા નથી, યથા—

દોહરો

તનતા મનતા વચનતા, જડતા જડસે મેલ
લિધુતા શુરતા ગમનતા, એ અણવડા ખેલ

સમયસાર નાટક પા ૨૧

અર્થાત્-આત્મા અણવ નથી માટે આત્માને
અને એ તનમનાદિકને લેઈ છે બાવાર્થ—જેમ સૂર્યના
પ્રગમને અને અભાવાસ્થાની મંપરાત્રીના અ નકારને
અત્યત લેઈ છે તે જ પ્રમાણે આત્મા અને અનાત્માને
લેઈ છે, તન મન ધન વચન કોઈ અન્ય છે અને
આત્મા કોઈ અન્ય છે, મન, જુદિ, ચિત્ત, અદ્ભુત
અને અત મશ્ન કોઈ અન્ય છે તથા આત્મા મોઈ
અન્ય છે, છ-હું-આ-તે અને મોહ એ મોઈ અ ય
છ તથા આત્મા કોઈ અ ય છે, યોગ-યુગિ-જગત
લોક-અલોક કોઈ અન્ય છે અને આત્મા કોઈ અન્ય
છ, બ-મોહ-પાપ-પુણ્ય કોઈ અન્ય છે અને આત્મા
કોઈ અન્ય છે, જેન, નિષ્કુ, બોદ, નૈયાયિ નિમાસ
દાદિ વેદાતિક કોઈ અન્ય છે અને આત્મા કોઈ અન્ય
છ, તેરાપથ, મેરાપથ, તેનોપથ, અનોપથ, વીસ
પથ, ગુમાનપથ, નાનકપથ, મુશ્કે અને દુષ્ટ

જૈનમતવાળા, વિષ્ણુમતવાળા, શિવમતવાળા, વેદા
તમતવાળા, તેરાષ્ઠમતવાળા, વીસપદમતવાળા
અને ગુમાનપદમતવાળા એ બધા મતવાળા જે મદને
પીને મતવાળા થયા છે તે મદ કોઈ અન્ય છે અને
આત્મા કોઈ અન્ય છે

દોહરા

ભેદજ્ઞાનસે ભ્રમ ગયો, નહિ રહી કુછ આસ,
વર્માદાસ મુદ્ધવક લિખે, અબ્બ તોડ મોહકી પાસ

જેમ સૂર્યના પ્રકાશમા દીપકનો પ્રકાશ પ્રસિદ્ધ
છે તેમ સ્વસ્વરૂપ સમ્યગ્જ્ઞાનમય સ્વભાવસૂર્યના
પ્રકાશમા આ સમ્યગ્જ્ઞાનદીપિકા નામનું પુસ્તક
પ્રસિદ્ધ છે—ભવા ભાવથી પૂર્ણ પ્રસન્ન (જન્મ)
ધર્મ ચૂક્યું છે જેમ અવલુવનમા રત્ન પડ્યું છે ત્યાં
રત્નનો વાચક પુરૂષ દીપક હાથમા લઈને તે અધ-
લુવનમા રત્નને અર્ધે જાત અને રત્નને જ કુદે તો
તે પુરૂષને નિશ્ચયથી રત્નવાસ થાય જ, તેવી જ
રીતે આ ભ્રમઅવકારમય લુવન જગતસસાર છે
તેમા તેનાથી અતન્મયરૂપ રત્નત્રયમય અમૂલ્યરત્ન
પડ્યું છે તેને કોઈ અચક ધન્ય પુરૂષ તેનો અચક પુરૂષ
આ સમ્યગ્જ્ઞાનદીપિકા નામના પુસ્તકને અદ્યક્ષ કરીને
આ ભ્રમઅવકારમય સસારલુવનમા તે સ્વભાવસમ્ય-
ગ્જ્ઞાનમય—રત્નત્રયમય રત્નને કુદે તો તેને નિશ્ચયથી
૭ । પોતામા પોતામય સ્વભાવસમ્યગ્જ્ઞાનાનુભવની

પરમાવગાહતા અચલ થશે, પણ ફોર્ડ આ સમ્યગ્જ્ઞાન દીપિકા નામના પુસ્તકથી તથા તેના સુદર અક્ષર-ગણ-પત્ર-ચિત્રાદિકની સાથે પોતાના પોતામા પોતા મય સ્વભાવસમ્યગ્જ્ઞાન છે તેને સૂર્ય-પ્રકાશવત્ એક તન્મયરૂપ સમજીને-માનસી-કહેને તેને આ સમ્યગ્જ્ઞાનદીપિકા નામનું પુસ્તક લલવા વાચવાથી સ્વ-ભાવ સમ્યગ્જ્ઞાનાનુભવની પરમાવગાહતા-અચલતા નહિ થાય

જેમ ફોર્ડને બોરણાદ્વારા સૂર્યના દર્શનનો લાભ થાય છે તેવી રીતે ફોર્ડ મુમુક્ષુને આ સમ્યગ્જ્ઞાન-દીપિકા નામના પુસ્તકથી નિશ્ચય સ્વસ્વભાવ સ્વ સમ્યગ્જ્ઞાનમયી સૂર્યના દર્શનનો લાભ થશે

આ સમ્યગ્જ્ઞાનદીપિકા નામનું પુસ્તક મેં બનાવ્યું છે તેમા મૂળ હેતુ આરો આ છે કે-સ્વય જ્ઞાનમય હવ જે સ્વભાવથી તન્મયરૂપ છે તે સ્વભાવની સ્વ-ભાવના હવથી તન્મયરૂપ અચલ થાઓ એ જ હેતુ અત કરજીમા વારણ કરીને આ પુસ્તક બનાવ્યું છે

(વસતતિ-૧૩)

શ્રી સિદ્ધસેનમુનિપાદપયોજ મત્તયા
 દેવેન્દ્રકિર્તિગુરવાક્ય સુધારસેન ।
 જાતામતિર્વિબુધમડલ મહનેચ્છો
 શ્રી ધર્મદાસમહતો મહતિ વિશુદ્ધા ॥

ધૃતિશ્રી કૃષ્ણક જ્ઞાનચારી ધર્મદાસચિત સમ્યગ્
જ્ઞાનદીપિકા સ પૂર્ણ ॥ શ્રી અર્જુનાય નમઃ ॥

છાંપા ૭૬

દોષનયન પટકર્ણ ભુજશ્વિ સખ્યા જાણુ
પાખા તત્ત્વમ્માણુ સ્વામ અર શ્વેત વખાણુ
સાત સીસ દશપદ્ય દશન દો પદ્ધિ સોદે
નખશીખ પચકર્ણ કરણશિવ સખ્યા દો હે
પખ પખ પ્રતિ પચદશ અખર પટ અનયાચરણુ
શ્રીર સાચો દખિયે જ્ઞાનરૂપ અખરસારણુ

કુડલીયા ૭૬

જાડી નિર્મળબુદ્ધિ હે, તાક સખ અતુક્ય
ભૂત બનિખ વિચારીએ, વર્તમાનકો મૂવ
વર્તમાન દો મૂવ ભૂવમે કબલુ ન બૂલે
પ' સખ રાસ પુરાણ વૃથાદિ જમમે કુને
કહુતે વદનભરામ જ્ઞાન હે સાચો સાખી
વિદ્યાસુ સખ હોત અગમબુવ નિર્મલ જાડી

આ સમ્યજ્ઞાનદીપિકા ॥ ચ કૃષ્ણક જ્ઞાનચારી
શ્રીવર્મદાસજીએ વિક્રમ સ ૧૯૪૬ ના મહા સુદી
૧૫ મે રચીને પ્રગણિત કર્યો

જી રાતિ ગતિ

શુદ્ધિપત્રક

પાનું	લીટી	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ
૮	૭	લાભ	લોભ
૯	૨૪	સંધ્યા	સંધ્યા
૧૯	૧૩	ચિત્રહસ્તાલીથી	ચિત્રહસ્તાશુલીથી
૪૩	૧૩	કદપ	વિદપ
૫૯	૨૨	સમ્યગ્જ્ઞાનમયી	સમ્યગ્જ્ઞાનમયી
૫૯	૨૩	સ્વાખને	સ્વભાવને
૭૦	૧૩	તોડવા	તોડવા
૯૨	૧૨	સમ્યગ્જ્ઞાનમય	સમ્યગ્જ્ઞાનમય
૧૪૭	૮	ચિચિદેવ	ચિચિદેવ
૧૬૧	૧૧	અ નકર	અનકર

જીવનું કર્તવ્ય.

યમ નિયમ સજમ આપ કિયો,
 પુની ત્યાગ બિરાગ અધાગ લક્ષો,
 વનવાસ લયો મુખ મૌન રક્ષો,
 દ્રઢ આસન પદ લગાય દિયો.
 મનપૌન નિરોધ સ્વમેધ દિયો,
 હઠજોગ પ્રયોગ મુવાર ભયો,
 જપ સેવ જપે તપ તૈદિ તપે,
 ઉરસેહિ ઉગસિ હૃદી સજપે

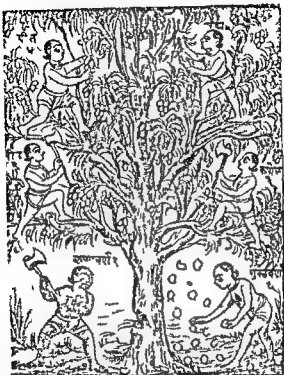
૧

૨

સમ્યક શાસ્ત્રન કે નય ધારિ હિયે,
 મત મહન ખડન ભેદ વિધે,
 વહ સાધન બાર અનત કિયો,
 તદપી કષ્ટ હાથ હમૂ ન પર્યો 3
 અથ કથો ન મિચારત હે મનમે,
 કષ્ટ ઝોર નહા હેન સાવનસે,
 મિત સંયુગ કોય ન ભેદ લહે,
 મુખ આગન હૈં વહ બાત કહે ? 4
 -ના હમ પાવત હે ટમકી,
 વહ બાત ગ્હી મુશુર ગમકી,
 પનને પ્રગટે મુખ આગવસે,
 જમ સંયુગેયર્નમુ પ્રેમ બસે 5
 નનમે, મનસે, ધનસે, સમ્યકમે,
 ગુરુદેવકિ આન સ્વઆત્મ બમે,
 તમ કાન્થ સિદ્ધ બને અપનો,
 રસ અમૃત પાનહિ પ્રેમ ઘનો 6
 વહ સત્ય મુવા દરનાવહિમે,
 ચરુતશુચ હે મિચરેન્દુ
 નસદન નિરજન

પર ફરી

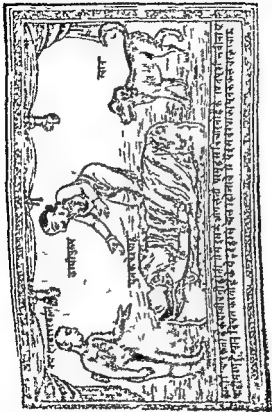
વહ

કેરી ખાનાના પગલામ હએ પુગપના ડ, પરહ
એ- તો થડ કાપે ડ, બીજે બહી કાળીઓ કાપે
હ નાન્ત પાનળી કાળીઓ કાપે હ, ચોથા મચી-
પાકી કેરીઓ તાડે હ, પાચમે એધ્લી પાકી

ડે હ, છો બોચ પગ પડેલી પાકી કેરીઓ તે

ઉત્તરોત્તર વ્યન્તિના મહાન પાચ-પનિ

कृष्णः अर्जुनं दृष्ट्वा त्रस्तो भूत्वा त्रिभुवनं विहसन् ।
 भयं भवति मे कुरुक्षेत्रे युद्धं त्वं मे वदस्व मे सुत ।
 अर्जुनः कुरुक्षेत्रे युद्धं दृष्ट्वा त्रस्तो भूत्वा त्रिभुवनं विहसन् ।
 भयं भवति मे कुरुक्षेत्रे युद्धं त्वं मे वदस्व मे सुत ।

॥ श्रीः ॥

583

वर्म-फलसिद्धांत

हस्तमंथन कर्मसूत्र

लेखक—

प० माणिकचन्द्र कौन्देय
न्यायाचार्य

॥ श्री ॥

धर्म-फलसंज्ञात

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

लेखक—

प० माणिकचन्द्र कौन्देय
न्यायाचार्य